

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo i proces karny i inne nauki kryminologiczne.

B a t a w i a Stanisław: Wstęp do nauki o przestępcy. Zagadnienie skłonności przestępczych. Warszawa 1931, str. 150.

Nauka o przestępcy, mając jako główne zadanie zbadanie genezy czynów przestępczych wynikających z pewnych faktów lub dyspozycji psychicznych, musi przedewszystkiem te właśnie zjawiska i dyspozycje uczynić przedmiotem swoich badań (str. 28). Sądzimy, iż nie mylimy się, dopatrując się właśnie w cytowanej myśli autora podstawy, a zarazem punktu wyjścia dla badań nad zagadnieniem skłonności przestępczych.

Przed analizą zagadnienia skłonności przestępczych autor podaje krytyce teorię Ferri'ego o anormalności przestępcy, opartą na przesłance De Sanctis'a „człowiekiem normalnym jest człowiek przystosowany do życia społecznego” (str. 30 i nast.). Słusznie przyjmuje autor pogląd Martius'a, Ribbert'a i Bauer'a, iż człowiek normalny jest fikcją (str. 37); niewątpliwie niemożliwą jest rzeczą mówić o normalności względnie anormalności człowieka, skoro granice między wspomnianymi stanami są płynne, przyczem ponadto anormalność może się ujawnić niejednokrotnie w pewnym tylko kierunku działania. Pojęcia psychopatji, degeneracji i ograniczości umysłowej, podkreślane w badaniach psychiatrycznych, przyczyniły się w wysokim stopniu do utrwalenia poglądów o anormalności przestępcy. Wspomniane trzy stany psychiczne nie stanowią chorób psychicznych w klinicznym tego słowa znaczeniu, wyrażają one tylko pewne odchylenia od tego, co przywykliśmy uważać za normę.

Autor wskazuje słusznie na wątpliwą wartość wyłuszczonych wyżej pojęć dla kryminologii. Stwierdzenie u przestępców stanu psychicznego, podpadającego pod jedno z wymienionych pojęć, nie przyczynia się do wyodrębnienia jednostki przestępczej od grupy ludzi nie wchodzących w konflikt z kodeksem karnym i do ustalenia pewnych cech psychicznych, właściwych jedynie przestępcom. Do rzędu psychopaty zaliczani są bowiem ludzie niezrównoważeni, pobudliwi, gwałtowni, drażliwi, nerwowi, kłótlivi i t. d. (str. 39).

Notoryczną jest rzeczą, że wielka ilość osób o wskazanych cechach nie przejawia żadnych tendencji antyspołecznych i nigdy w konflikt z kodeksem karnym nie wchodzi. Przesadzone jest twierdzenie, jakoby bardzo duży odsetek przestępców wykazywał zacofany rozwój umysłowy, w żadnym wypadku nie można mówić o ograniczoności umysłowej jako o pewnego rodzaju ogólnej, organicznej dyspozycji przestępczej. Jeżeli bowiem uwzględnimy klasę społeczną, z której dany przestępca wyszedł, okaże się, iż nie wykazuje on przeciętnie niższego poziomu intelektualnego od poziomu intelektualnego jednostki uczciwej z tej samej warstwy społecznej. Częściej zaś zaobserwowane skłonności przestępcze u osób umysłowo nisko stojących należy sprowadzić raczej do wpływów otoczenia, wśród którego przestępcy na wolności przebywają. Niewłaściwe znaczenie przypisuje wreszcie szkoła antropologiczna pojęciu degeneracji, której anatomiczne oznaki nie są w rzeczywistości niczym innym jak tylko pewnymi odmianami, warjacjami najczęściej spotykanych cech morfologicznych (str. 41). Autor stwierdza po pierwsze, iż niema takiej anatomicznej oznaki zwyrodnienia ani takiego zespołu tych oznak, któreby były specjalnie charakterystyczne dla przestępców i pozwalały dopatrywać się pewnej zależności pomiędzy cechami morfologicznymi, a skłonnościami do popełniania przestępstw (str. 42): autor nie znajduje dalej jako lekarz kryminolog podstawy do wnioskowania o „specjalnej odrębności (niewątpliwie psychicznej) osób”, u których znajdujemy odosobnioną anormalność organiczną jak np. zniekształcenia czaszki, asymetrię twarzy itp. O odrębności świadczyć może dopiero pewien zespół właściwości cielesnych, pewien typowy zbiór cech, który wiąże się z reguły z dysfunkcją gruczołów dokrewnych (str. 43).

Nie potrzebujemy dodawać, że przeprowadzona przez autora analiza pojęć psychopatji, degeneracji i ograniczoności umysłowej zawiera trafną krytykę dotychczasowych poglądów na etiologię przestępstwa i że sprowadza rolę czynników objętych omówionymi pojęciami do właściwych granic, przyczyniając się zarazem do racjonalnego ujęcia psychiki przestępcy. Odrzucając możliwości zbudowania adekwantnej teorii o klasie przestępców (str. 55—57), autor przechodzi do analizy psychiki przestępcy, przyczem dalszą istotną treść pracy stanowi próba odgraniczenia wrodzonych właściwości psychicznych od właściwości nabytych.

Autor odrzuca teorię przestępcy urodzonego. Czyn przestępny jest wynikiem danej struktury etycznej sprawcy¹⁾. Powyższą struk-

¹⁾ Wniosek przez nas wyciągnięty odpowiada niewątpliwie poglądom autora wypowiedzianym w rozdziale o strukturze etycznej przestępców (strona 89—139).

ture tworzy świadomość prawna i moralna człowieka, która zdaniem autora urabia się w ciągu życia na drodze wpływów wychowawczych i oddziaływań środowiskowych, kształtując się stopniowo w miarę współżycia dziecka z otoczeniem (str. 69). Świadomość prawna i moralna łączy się psychologicznie z odpowiednimi przeżyciami prawnymi i moralnymi; przeżycia te nazywa autor wspólnym mianem przeżyć etycznych²). Idąc za Petrażyckim, przyjmuje autor, iż w skład każdego przeżycia etycznego wchodzi zarówno pewne wyobrażenie jak i swoista emocja. Ponieważ wyobrażenia — powiada autor — oczywiście wogóle się nie dziedziczą, więc i o dziedziczeniu tych wyobrażeń, które mieszczą się w przeżyciu etycznym nie może być mowy. To samo można powiedzieć o swoistych emocjach, wchodzących w skład przeżyć etycznych. Chodzi tu bowiem o taki rodzaj emocyj (według utartej terminologii „uczuć wyższych”), które w rozwoju filo- i ontogenetycznym występują stosunkowo późno, które są wytworem życia społecznego itd. (str. 70). Punkt ciężkości etjologii przestępstwa leży zatem według poglądu autora w czynnikach wtórnych, kształtujących wyżej wymienioną strukturę etyczną. Pojęcie przeżycia etycznego nabiera wskutek tego zasadniczego znaczenia. Niewątpliwie przez takie ujęcie problemu autor rzuca nowe światło na psychologję przestępstwa. Konstytucja organiczna sprawcy stanowi bowiem jedynie bardziej lub mniej podatne podłoże dla przyszłych czynów przestępnych; nie predestynuje ona zgóry człowieka do popełnienia przestępstwa poza nielicznymi wypadkami, w których narzuca zgóry dzięki swej anormalności pewne ramy dla struktury etycznej. O ile swobodne tworzenie się struktury etycznej człowieka wykluczają działania czynników — zdaniem naszym — należących do czynników genotypicznych, nie można już mówić o człowieku podatnym w sposób normalny i przeciętny na działanie czynników wtórnych. W ten sposób — zdaniem naszym — otrzymujemy klasyfikację przestępców na normalnych i anormalnych, której odpowiada analogiczny podział ogółu jednostek. Kryterja podziału są zatem te same dla ludzi uczciwych, co i dla przestępców.

Praca stałaby się o wiele bardziej wartościowa, gdyby autor zanalizował był psychologicznie pojęcie struktury etycznej. Brak analizy psychologicznej uwydatnia się szczególnie przy omawianiu tak podstawowego pojęcia jak przeżycie etyczne. Stwierdzenie, iż wyobrażenia oczywiście wogóle się nie dziedziczą, bez podania uzasadnienia³), nie wystarcza. Gdyby był autor rozebrał psychologicznie to jedno pojęcie i zanalizował człony przeżycia etycznego pod

²) Vide uwaga pierwsza na str. 69.

³) Patrz strona 69.

kątem widzenia współczesnych teorii psychologicznych, byłby zbudował specyficzną teorię etiologii przestępstwa, której podstawy myślowe niewyraźnie tylko zarysowują się w problemach poruszonych przez autora. Analiza psychologiczna struktury etycznej byłaby — zdaniem naszym — zmieniła poglądy autora w przedmiocie dziedziczenia skłonności przestępczych i podłoża dyspozycji przestępczych oraz przyczyniła się do właściwego psychologicznego ujęcia tychże. Autor sam zresztą uważa problem dyspozycji przestępnych za związany ściśle z badaniami nad strukturą moralną przestępców (str. 86). Słuszne jest twierdzenie autora, iż związek, jaki zachodzi pomiędzy uczuciami etycznymi a dyspozycjami przestępczymi nie jest w kryminologii należycie zbadany (str. 86); rozprowadzając myśl powyższą autora, dodajemy, iż do analizy naukowej wymienionego związku będzie można przystąpić po uprzedniej analizie pojęcia struktury moralnej i dyspozycji przestępczych.

Jak wynika z tytułu, omawiana praca jest pierwszą, ale nie zarazem ostatnią z tej samej dziedziny kryminologii. Nie znamy treści dalszych prac autora, która to treść wyjaśni może niejedne naprowadzone wyżej wątpliwości; jednakże już dzisiaj można wyrazić przypuszczenie, iż zagadnienie skłonności przestępczych należałoby traktować raczej jako problem wtórny, którego ujęcie uzależnione jest w wysokim stopniu od wyników analizy psychologicznej tych wszystkich czynników, które składają się na strukturę etyczną jednostki. Teoria struktury etycznej jako przyczyny sprawczej przestępstwa wymagać będzie dokładnego rozbioru psychofizjologicznego wyobrażeń i towarzyszących im emocyj, wyjaśnienia zasadniczych reguł kojarzenia wyobrażeń oraz związku między intelektualno-emocjonalnymi składnikami przeżycia psychicznego a funkcjami psycho-motorycznymi. Wyniki wspomnianej analizy ułatwią z pewnością określenie znaczenia czynników somatycznych jako organicznego podłoża dla wrodzonych dyspozycji. Bleuler, Kraepelin i Kretschmer, na którego teorię powołuje się autor kilkakrotnie, posunęli bezsprzecznie naprzód badania nad charakterem i temperamentem człowieka. Dla kryminologa wyłania się zadanie należytego powiązania wyników wspomnianych badań z podstawowymi problemami kryminologicznymi, wśród których wysuwa się na pierwsze miejsce zagadnienie struktury etycznej.

Praca autora jest głęboko przemyślana; cechuje ją bogactwo problemów, przedstawionych w sposób jasny i prosty. Wyczuwa się dokładnie opanowanie zagadnień związanych z nauką medycyny, podczas gdy problemy związane z nauką psychologii wykazują w opracowaniu pewne niedokładności; tak n. p. charakterystyka schizotypików w streszczeniu autora pomija istotny składnik cha-

rakterjologiczny tej grupy konstytucyjnej, a mianowicie konsekwencję działania (strona 66). Cyklotymik posiada zdaniem autora zdolność przechodzenia do porządku dziennego nad wypadkami życiowymi (strona 67), gdy tymczasem w świetle teorii Kretschmera grupa cyklotymików depresyjnych (depressive Cykloiden) powyższej zdolności absolutnie nie posiada.

Dr. T. E. Kuczma (Poznań).

Dworzak Ludwik: Stan cywilny jako przedmiot ochrony karnej. Lwów, Pierwsza Związkowa Drukarnia, 1931, str. 118.

Praca autora posiada charakter monograficzny; dotyczy jednej grupy przestępstw, a mianowicie przepisów prawno-karnych mających za przedmiot ochronę stanu cywilnego jednostki. Przedmiotowo poprzedzają omówienie właściwego tematu rozważania nad kryteriami podziału przestępstw (str. 1—13). Przyjmując za kryterjum podziału czynnik obiektywny, a mianowicie ochronę dóbr prawnych ze względu na interes ogólny, autor dopatruje się w stanie cywilnym samoistnego dobra prawnego. Istota stanu cywilnego jako samoistnego dobra prawnego streszcza się w tem, iż służy on do zindywidualizowania jednostki w społeczeństwie dla celów państwowych (str. 30); przestępstwa skierowane na naruszenie stanu cywilnego winny zatem stanowić odrębną grupę przestępstw części szczególnej kodeksów karnych. Autor wskazuje na brak należytego naukowego ujęcia stanu cywilnego jako samoistnego dobra prawnego, który miesza się niesłusznie ze stanem rodzinnym. Podkreśla słusznie pierwiastek publiczno-prawny i moment ogólnie państwowy, który stanowi istotną treść instytucji stanu cywilnego (str. 51).

W rozdziale trzecim omawia autor części składowe stanu cywilnego, wskazując na mię, nazwisko oraz na inne sposoby zindywidualizowania jednostek zapomocą tytułów urzędowych, zawodowych, naukowych, stanowych, miejsca urodzenia, odznak, orderów i t. d. (str. 30—45). Na podstawie tychże rozważań dochodzi autor do wskazanego już wyżej określenia istoty przestępstw przeciwko stanowi cywilnemu. Należy podkreślić, że autor słusznie zrywa z przyjętym w literaturze niemieckiej traktowaniem przestępstw przeciwko stanowi cywilnemu jako przestępstw naruszających subiektywne prawo jednostki do swego stanu cywilnego.

Nie pominął autor przedstawienia przestępstw przeciwko stanowi cywilnemu w rozwoju historycznym; analizuje czasy rzymskie, omawia wyczerpująco prawodawstwo karne niemieckie aż do czasów unifikacji prawa karnego, wreszcie rozbiera odnoszące się do ochrony stanu cywilnego przepisy prawno-karne współczesnych

ustawodawstw. Na podstawie nadzwyczaj sumiennych i wyczerpujących studjów prawno-historycznych oraz trafnej, prawno-porównawczej analizy przechodzi autor do omówienia sposobu ujęcia przestępstw przeciwko stanowi cywilnemu na tle projektów polskich (str. 103—115). Analizując drobiazgowo przepisy prawno-karne projektów polskich, autor dochodzi do wniosku, że jedynie projekt wstępny części szczególnej kodeksu karnego opracowany przez prof. Makarewicza, odpowiada ustalonej przez autora treści przestępstw przeciw stanowi cywilnemu.

Praca autora odznacza się bogactwem treści, systematycznym ugrupowaniem materiału, a zarazem jasnością stylu. Wartość jej naukowa polega na wyczerpującym przedstawieniu i ujęciu grupy przestępstw przeciw stanowi cywilnemu. Autor dał logiczny i jasny obraz istoty i treści wspomnianych przestępstw, dlatego też praca powyższa odda niewątpliwie usługi prawnikom w należytej interpretacji przepisów prawno-karnych, zawartych w art. 191 i 192 projektu kodeksu karnego polskiego (według redakcji przyjętej w trzecim czytaniu). Za drobną usterkę pracy należy — zdaniem naszym — uważać brak ustalenia kryterjum, odgraniczającego zbrodnie i występki przeciw stanowi cywilnemu od takichże wykroczeń. Zdaniem naszym do zbrodni oraz występków zaliczyć należałoby tylko działania zmierzające do naruszenia stanu cywilnego, które wywołują skutki, rozciągające się poza czyn spowodowany samem działaniem przestępnem, innemi słowy chodzić musi o działania, które w sposób bardziej trwałą zniekształcają względnie zniekształcić mogą stan cywilny danej jednostki; jeżeli np. działanie sprawcy spowoduje, iż choćby jeden ze składników stanu cywilnego w postaci niezgodnej z rzeczywistym stanem prawnym znajdzie się w takim akcie, który mocą swej wiarygodności może stać się podstawą do wydania innego, cieszącego się publiczną wiarą dokumentu, należy czyn taki uważać za zbrodnię względnie też występki; odwrotnie czyn dany należałoby zakwalifikować jako wykroczenie, jeżeli działanie sprawcy nie mogło wywołać skutku sięgającego poza czyn zawarty w danej konkretnej sytuacji faktycznej i na osiągnięcie takiego skutku nie było skierowane. Biorąc wskazane przez nas obiektywne kryterjum za podstawę klasyfikacji czynów przestępnych przeciw stanowi cywilnemu nie można się zgodzić z zaproponowanym przez autora projektem ujęcia ustawodawczego wspomnianych przestępstw w redakcji przyjętej przez autora (patrz str. 117 i 118). Nieuwzględnienie projektu kodeksu karnego polskiego w redakcji przyjętej w trzecim czytaniu wynika oczywiście z przyczyn niezależnych od osoby autora.

Dr T. E. Kuczma (Poznań).

R a p p a r t Emil Stanisław, Prof. Dr.: Zagadnienie sądu przysięgłych w Polsce. Warszawa 1931. Materiały opiniodawcze o zagadnieniach ustrojowo-procesowych. Zeszyt 1. Polskie Towarzystwo Ustawodawstwa Kryminalnego. Str. 39.

Publikacja kończy się wnioskiem, aby skreślono w ustawie konstytucyjnej, w prawie o ustroju sądów powszechnych i w kodeksie postępowania karnego wszelkie przepisy o sądach przysięgłych.

Tok myśli Prof. Rappaporta jest następujący: sąd przysięgłych nie ma na ziemiach polskich tradycji rodzimej, powierzenie przysięgłym ciężkich przestępstw pospolitych nie da się obronić z punktu widzenia orzecznictwa, celowego i opartego na rzeczowej kompetencji, wreszcie w sprawach politycznych nie można uważać przysięgłych za przedstawicieli „sumienia społecznego” zwłaszcza, że „przy dzisiejszym rozproszkowaniu opinii publicznej, przy dzisiejszych sprzecznościach społecznych i wzajemnych tarciach przekonaniowych, warstwowych, grupowych, zawodowych i narodowościowych” nie może być mowy o „jednolitym, czy choćby mniej więcej jednolitym stosunku ideowym i uczuciowym do danego przestępstwa i przestępcy politycznego, do nowoczesnego zróżnicowania jego charakteru i pobudek czynu”. Myśl zastąpienia sądu przysięgłych przez sąd ławniczy (czy to w zamaskowanej postaci, jak w Niemczech, czy po myśli ostatniej reformy włoskiej) Autor odrzuca, przyjmując tylko dwie ewentualności: sąd przysięgłych lub sąd zawodowy.

O sądzie przysięgłych mogę mówić nie tylko na podstawie literatury i ogólnych rozważań, lecz także na podstawie własnych doświadczeń. Pracowałem z przysięgłymi przez dwa lata jako przewodniczący (zaraz po ukończeniu wojny). Wyniki mogę uważać za dodatnie. Rozumiem to tak, że werdykty (stwierdzające winę lub nie przyjmujące jej) dały się pogodzić z rzeczowym przebiegiem rozprawy, „nadawały powagę ustawie” zgodnie z ówczesną rotą przysięgi przysięgłych. Że tak było, mogę wykazać aktami, bo sprawy dobrze pamiętam. Znam jednak równie dobrze wady przysięgłych i dlatego mogę ustosunkować się do wniosku Autora najzupełniej rzeczowo. Zgoda na to, że reforma na wzór niemiecki lub włoski nie jest celowa, osobiście uważam to za gorszą formę udziału czynnika ludowego. Sądzę jednak, że są drogi reformy, które nie obalają instytucji w jej tradycyjnej postaci. Zaliczam tutaj specjalizację przewodniczących, przeniesienie pouczenia prawnego na początek rozprawy, uproszczenia w budowie pytań. Argument, że sąd przysięgłych nie ma rodzimej tradycji na ziemiach polskich,

nie jest przekonywujący i nawet (czem nie chciałbym jednak urazić Szanownego Autora) zadziwia mnie w ustach wybitnego szermierza międzynarodowej unifikacji prawa karnego.

Zdążam jednak do innego ujęcia problemu. Chcę podjąć (posito non concessio) myśl Autora w tem miejscu, gdzie Autor ją kończy (tj. po postawieniu wniosku, wymienionego we wstępie). Zaznaczyłem powyżej, że mój stosunek do sądu przysięgłych jest wyłącznie rzeczowy (tak samo jak w publikacji Autora). Utrzymanie lub uchYLENIE tego sądu można rozważać jedynie na tle ustrojowo-kryminalogicznym tj. czy jest to zdadne czy niezdatne ogniwo w celowej reakcji karnej. Niewątpliwie znajdzie się pewna liczba osób o takim nastawieniu psychologicznym. Ale czy wiele? Właśnie przy „dzisiejszem rozproszkowaniu opinii publicznej, przy dzisiejszych sprzecznościach społecznych i wzajemnych tarcjach przekonań, warstwowych, grupowych, zawodowych i narodowościowych” obozy czy grupy przeciwników i zwolenników sądu przysięgłych będą się tworzyły nie na podstawie rzeczowej oceny instytucji (co wymaga poważnego wysiłku intelektualnego), lecz na drodze uproszczonego myślenia, którego przesłanką będzie to lub inne przekonanie warstwowe, grupowe itd., a konkluzją będzie pro lub contra, oderwane od istotnej rzeczowej podstawy. Można powiedzieć, że będzie decydowała dobra lub zła konjunktura sądu przysięgłych. Bezpośrednio po powstaniu Państwa konjunktura była wybitnie dobra, przypomnę oświadczenie jednego z czołowych parlamentarzystów, iż niema mowy o ustawie ustrojowej bez sądu przysięgłych, i wówczas nawet moje rzeczowe uwagi o cieniach instytucji („Ruch” 1920) mogły uchodzić za nie dość współczesne. Obecnie, o ile sędzę, konjunktura zmieniła się na gorsze. Otóż tak ważnej kwestji ustroju sądowego nie można załatwiać w atmosferze tej lub innej konjunktury, bo konjunktura jest variabilis, a rusztowanie ustroju tworzy się na długie okresy czasu. Dlatego decyzja (taka lub inna) może paść tylko w takiej chwili, gdy rzeczowe argumenty mają największą szansę dojścia do głosu w psychologii zbiorowej.

I jeszcze jedno. Słusznie twierdzi Autor, że przysięgłym brak kompetencji do decydowania w sprawach o ciężkie przestępstwa popolite, że pierwszeństwo należy przyznać lepiej do tego przygotowanym sędziom zawodowym. Zgoda, ale założeniem tego argumentu jest, że sędziowie zawodowi mają wykształcenie kryminalogiczne, bo to zapewnia im bezwzględną wyższość. Na razie tak nie jest. W ramach studjum uniwersyteckiego można działać jedynie fragmentarycznie (w Poznaniu dobrowolna współpraca profesorów różnych wydziałów na IV roku prawa), a do chwili obecnej nie słyzałem o jakiegokolwiek akcji Ministerstwa Sprawiedliwości celem

nowoczesnego wykszolenia przyszłych sędziów. Nie spotkałem się ani z najmniejszym zaczątkiem tego, choć byłem (i jestem) egzaminatorem przy egzaminach sędziowskich (kolejno w dwóch dzielnicach). Jeżeli tak jest, to trzeba rozważyć, czy nie zamierza się usunąć sądu przysięgłych z przyczyny, która jest na razie niepewną i daleką muzyką przeszłości?

Sądzę, że te rozważania, oparte na momentach lokalnych, będzie należało uwzględnić obok tych, o których będzie mowa na zjeździe w Palermo, bo — jak słusznie zaznacza Prof. Rappaport — problem sądu przysięgłych jest „tasiemcowy”.

Pomiędzy argumentami Autora za zniesieniem sądu przysięgłych znajdujemy także ten (str. 17), że pokolenia polskie, których świadomość wiązała się z tradycją sądu przysięgłych, już wymarły. Sądzę, że tak źle z śmiertelnością w Polsce nie jest. Zapewne poparłby mnie kolega — statystyk niewątpliwymi liczbami, ale poprzestanę na przykładzie, który wykaże, że nie są to czasy tak odległe. Sam Szanowny Autor, do dziś dnia (i oby ad multos annos) pracownik niestrudzony, miał czynną rolę już na szereg lat przed wojną (1905) na TV zjeździe prawników i ekonomistów polskich, gdy zgłosił (jako starszy aplikant sądowy w Rydze) wniosek o utworzenie grupy krajowej polskiej w obrębie „Międzynarodowego Związku Kryminalistycznego”. Zatem to pokolenie nie wymarło (co nie mogłoby być zresztą istotnym argumentem, bo nie dotyczy wartości instytucji), lecz żyje i działa. Tem sędziowskiem ustaleniem zakończę moje uwagi. *Prof. Dr Józef Jan Bossowski (Poznań).*

K o m i s j a K o d y f i k a c y j n a R z e c z y p o s p o l i t e j P o l s k i e j . S e k c j a p r a w a k a r n e g o .

1. Projekt kodeksu karnego w redakcji, przyjętej w trzecim czytaniu przez Sekcję prawa karnego. Tom V. zeszyt 5. wydawnictw Kom. Kodyf. 1931, str. 50.

2. Uzupełnienie uzasadnienia projektu kodeksu karnego. Tom V zeszyt 6 wydawnictw Kom. Kodyf. 1931, str. 31.

3. Projekt wstępny ustawy o wykroczeniach administracyjnych wraz z sumarycznym uzasadnieniem. Opracował referent projektu prof. Emil Stanisław Rappaport przy udziale wykonawczym referendarza Sekretariatu Generalnego Kom. Kodyf. Dra R. Lemkina. Tom V zeszyt 7 wydawnictw Kom. Kodyf. 1931, str. 4 + 3 2 + 5.

Co do 1. Projekt obejmuje całość (część ogólną i szczególną). Tekst, przyjęty w poprzednim (drugim) czytaniu, ogłoszono w roku 1930 (tom V zeszyt 2 wydawnictw Kom. Kodyf.).

Co do 2. Jest to uzupełnienie uzasadnienia, ogłoszonego w roku 1930 (tom V zeszyt 3 i 4 wydawnictw Kom. Kodyf.).

Co do 3. Pierwotnie opracowano projekt ustawy o wykroczeniach, które miały ulegać właściwości sądów powszechnych. Projekt wstępny takiej ustawy ogłoszono w r. 1929 (tom IV zeszyt 4 wydawnictw kom. Kodyf.), zaś projekt przygotowawczy z początkiem r. 1930 (tom V zeszyt 1 wydawnictw Kom. Kodyf.). Pod wpływem opinii Prof. Makarewicza (artykuł „Powrotna fala” w czwartym zeszytzie „Ruchu” z r. 1930) oraz poglądu komisji Polskiego Towarzystwa Ustawodawstwa Kryminalnego odstąpiono od koncepcji wykroczeń sądowych. Projekt obecnie ogłoszony obejmuje wykroczenia administracyjne. Referent zaznacza, że równoczesne wprowadzenie w życie kodeksu karnego i ustawy o wykroczeniach administracyjnych pozwoli uniknąć znacznie gorszej drugiej ewentualności, któraby polegała na tem, że należałoby utrzymać w mocy (w ustawie wprowadzającej nowy kodeks) szczątki obecnych kodeksów dzielnicowych w postaci kilkudziesięciu artykułów, dotyczących wykroczeń. Do projektu wstępnego doklejono tekst w redakcji, przyjętej w pierwszym czytaniu przez sekcję prawa karnego Kom. Kodyf. (październik 1931). W tej redakcji projekt ma łącznie 39 artykułów, z czego 14 przypada na część ogólną. Wykroczeniem jest przestępstwo, zagrożone karą aresztu do 3 miesięcy lub grzywną do 3.000 zł albo obu temi karami łącznie. Uchwalono skreślić określenie „administracyjne” (wykroczenie) wobec nieistnienia wykroczeń sądowych.

Wydawnictwa Komisji Kodyf. są dostępne w handlu księgarskim. J. J. B.

R o z e n b a n d Stefan, Adwokat: Paserstwo. Rozprawa doktorska, przyjęta przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Z przedmową Prof. W. Makowskiego. Monografie opracowane w Seminarjum prawa karnego Uniw. Warsz. VII. Warszawa. Hoesick. 1930, str. 120.

Prof. Makowski kwalifikuje w przedmowie niniejszą publikację jako sumienną i dokładną monografię dogmatyczną, omawiającą postanowienia współczesnego ustawodawstwa obowiązującego, w związku z koncepcjami projektów kodyfikacyjnych i rozwojem doktryny.

Po przedstawieniu rozwoju historycznego (prawodawstwo starożytne, źródła i doktryna średniowiecza i dalszych czasów aż do pierwszej połowy 19 wieku włącznie, dawne prawo polskie, poglądy współczesne) omawia P. Rozenband istotę paserstwa, klasy-

fikację prawodawstw ze względu na jego konstrukcję, umiejscowienie paserstwa wśród przestępstw, jego przedmiot, działanie, cel działania, wypadki *malae fidei supervenientis*, i kończy wnioskami *de lege lata* i *de lege ferenda*.
J J B

Lo card Edmond, Dr.: *Traité de Criminalistique. Les empreintes et les traces dans l'enquête criminelle*. Lyon. Desvigne. 1931. 2 tomy. Łącznie str. 998.

Autor jest w Lyonie dyrektorem laboratorjum, przeznaczonego na badania w zakresie techniki śledczej. Jest również wiceprezydentem Międzynarodowej Akademii badań kryminalistycznych. Z poprzednich jego prac należy wymienić jako najważniejsze: „*Manuel de technique policière*”, „*Enquête criminelle et les méthodes scientifiques*”, „*Identification des récidivistes*”, „*Instruction pour les recherches techniques dans les enquêtes criminelles*” oraz „*Le crime et les criminels*”. Nierzadko można spotkać się w pracach kryminologicznych z nieustalonym słownictwem, pisze się o naukach kryminalistycznych, choć ma się na myśli nauki kryminologiczne, a bynajmniej nie prace z zakresu techniki śledczej. Dobrze, że autor określa ściśle (i trafnie) te pojęcia ogólne i przez to zapobiega nieporozumieniom. Kryminologję określa jako naukę o przestępstwie i przestępcy, antropologję kryminalną jako historję naturalną przestępcy, nauka, którą nazywa „*police scientifique*”, dotyczy zastosowania biologji i fizyki do poczynań władz bezpieczeństwa, a osobną domenę wiedzy stanowi dla niego to, co nazywa „*technique policière*”. Zaznacza, że jest to raczej sztuka (grecka *techne*), bo przepisuje metody postępowania (czasem prawie recepty), a nie wykrywa ani nie bada praw, kierujących temi metodami. Jest to zdaniem autora zespół metod, zapożyczonych z biologji, fizyki, chemji, a nawet (w małym zakresie) matematyki (dotyczy to kryptografji), które pozwalają oprzeć dowód przestępstwa na poszlakach. Kryminalistyka obejmuje te metody, będące treścią „*technique policière*”, obok tego technikę przestępstwa.

Autor przystępuje obecnie do wydania podręcznika kryminalistyki. Wobec ogromu materiału zamierza go opracować częściami. Na razie opracował rzecz o odciskach i śladach i ogłasza ją w dwutomowej publikacji, które mamy przed sobą, w przyszłości opracuje zasady badania dokumentów pisanych, dowody tożsamości, technikę przestępców i krytykę dowodów osobowych.

Kryminalistyka ma już obecnie bardzo obszerną literaturę monograficzną, natomiast nieliczne są dzieła, obejmujące całość. Jako takie należy wymienić znany ogólnie (swego czasu przełomo-

wy) podręcznik Prof. Hansa Grossa (*Handbuch für Untersuchungsrichter*), obecnie prześcignięty już przez postępy techniki, oraz Prof. Reissa (Lausanne) „*Manuel de Police scientifique*”, niestety niedokończony z powodu przedwczesnego zgonu autora (wyszedł jeden tom zamiast zamierzonych czterech).

W dziele obecnie omawianem przeznaczyl Locard pierwszą część (str. 1—498) na daktyloskopję, część drugą (str. 508—760) na omówienie odcisków rąk, kroków, paznokci, zębów, zwierząt, odzieży, wehikułów, przyrządów, wreszcie w trzeciej części (str. 763—959) zajmuje się śladami różnego pochodzenia i rodzaju (przedmioty, pozostawione na miejscu przestępstwa, włosy, pasorzyty, pył, specjalne ślady w razie pożaru, w razie zamachów na cudzą własność). *Prof. Dr Józef Jm Bossowski (Poznań).*

Rabinowicz Leon: *Le crime passionnel*. Paris, Rivière. 1931, str. 237.

Autor występuje przeciwko przyjętemu w ustawodawstwach i w nauce łagodnemu traktowaniu przestępcy z namiętności (str. 9); pobłażliwość jest wynikiem podkładu sentymentalnego (str. 210), który utrwalił się pod wpływem prasy (str. 6). Łagodna reakcja względem przestępcy z namiętności jest w zupełności nieuzasadniona, albowiem w olbrzymiej większości wypadków przestępstwa z namiętności są dokonane z zastanowieniem (str. 195) *). Z pięciu podanych na podstawie analizy psychologicznej grup przestępstw z namiętności (str. 195—198) jedynie przestępca z namiętności idealny wykazuje brak zastanowienia, przyczem zdaniem autora „*criminel passionnel idéal*” należy do wypadków bardzo rzadkich. Autor posuwa się jeszcze dalej w swej bezwzględnie surowej ocenie przestępcy z namiętności, twierdząc, iż brak zastanowienia należy poczytać jako okoliczność obciążającą, ponieważ przestępstwo z namiętności dokonane bez zastanowienia dowodzi u sprawcy czynu temperamentu szczególnie impulsywnego i brutalnego (str. 226). Autor domaga się surowej reakcji w wszystkich wypadkach przestępstw z namiętności, albowiem są one wynikiem uczucia zemsty, a motyw działania sprawcy jest skrajnie egoistyczny.

Chcąc uniknąć nieporozumienia co do poglądów autora na przestępstwa z namiętności musimy zgóry wyjaśnić, iż autor omówił w pracy jedynie t. zw. *crime d'amour*. Analiza przestępstwa z namiętności jak i wyciągnięte w przedmiocie surowości reakcji karnej wnioski autora odnoszą się też niewątpliwie tylko do przestępstw popełnionych pod wpływem miłości i to miłości zmysłowej;

*) Zastanowienie w znaczeniu francuskiej *préméditation*.

autor wyraźnie bowiem podkreśla, iż miłość idealna nigdy nie prowadzi na drogę przestępstwa (str. 49), miłość afekcyjna bardzo rzadko (str.54). Skoro autor omówił tylko zagadnienie przestępstwa z miłości, należącego w większości wypadków do przestępstw z namiętności, w miejsce tytułu pracy „Le crime passionnel” winien wstąpić tytuł „Le crime d'amour”, który byłby zgodny z treścią całej pracy, w szczególności zaś usprawiedliwiłaby szerokie rozważania nad istotą instynktu seksualnego oraz miłości.

O ile chodzi o sposób ujęcia problemu przestępstwa z miłości, nie można zaprzeczyć, iż autor wczuł się głęboko w psychologię sprawców takichże przestępstw i zobrazował ją w sposób jasny i wyraźny, opierając się na aktualnych wypadkach, które miały miejsce w ostatnich latach na terenie francuskim. Kwiecistym stylem wypełnionym cytatami tak uczonych jak i różnych przedstawicieli literatury, omawia autor szczegółowo psychologię zdradzonego męża oraz opuszczonego kochanka i naprowadza przyczyny różnorakie na poparcie swjej tezy końcowej, że wolna miłość stanowi najbardziej podatny grunt dla rozważanego przezeń typu przestępstwa z namiętności.

Autor wykazuje wybitną orjentację w literaturze z różnych dziedzin, którą umie zużytkować w każdej nadarzającej się sposobności. Wpływa to z jednej strony dodatnio na treść pracy przez to, iż urozmaica ją w wysokim stopniu, z drugiej jednak strony wywołuje to również ujemne następstwa, które można sprowadzić do tego, iż wnioski autora są w wielu wypadkach wykładnikiem poglądów osoby trzeciej, która najsilniej zasugerowała podświadomie autora. Stąd też w pracy brak jest nieraz głębiej w szczegółach przemyślanych i naukowo uzasadnionych własnych opinii i sądów; przykładowo cytujemy pogląd autora o treści zazdrości (str. 78), o braku recydywy u przestępców z namiętności (nie możemy przyjąć za pewnik, iż seksualna namiętność przestępna ma w sobie coś specyficznego, co uniemożliwia jej powtórzenie się, skoro autor bliżej nie określa, na czym to coś specyficznego polega (str. 235), które wymagają, zdaniem naszym, głębszej analizy psychologicznej, niezrozumiałe zaś jest wprost pojęcie mordercy „par amour decu”, które jest istotne, skoro wyjątkowo wymaga stosowania reakcji łagodniejszej, a które pojawia się dopiero w końcu pracy bez głębszego psychologicznego uzasadnienia ze strony autora (str. 241).

Pomijając wyszczególnione usterki w metodzie pracy, na szczególne podkreślenie zasługuje umiejętność tworzenia jasnej syntezy ogólnej, która odznacza się samodzielnością i oryginalnością, czego dowodzi ostateczny wniosek autora w przedmiocie surowej reakcji karnej przeciwko przestępcom z namiętności (z mi-

łości). Rozległe wiadomości kryminologiczne autora w połączeniu z wyżej wymienioną zaletą umysłu sprawiają, iż pracę uważać należy za cenny nabytek dla kryminologii, jakkolwiek mniej feljetonowo ujęte opracowanie niejednych ustępów w pracy nie umniejsząłyby niewątpliwie wartości tejsze.

Dr. T. E. Kuczma (Poznań).

Hippel Robert, Prof. Dr.: Deutsches Strafrecht. Erster Band. Allgemeine Grundlagen. Zweiter Band. Das Verbrechen. Allgemeine Lehren. Berlin. Springer. Tom I. 1925, str. 601. Tom II 1930, str. 584.

Między wydaniem pierwszego i drugiego tomu leży odstęp kilkoletni. Mimoto należy omówić oba łącznie, bo stanowią organiczną całość i są wykonaniem jednolitego planu.

Autor jest profesorem w Getyndze. Do niedawna stanowisko przodujące wśród podręczników niemieckiego prawa karnego zajmował podręcznik Liszta, kontynuowany po jego śmierci przez Eberhardta Schmidta. Metoda Schmidta wywołała liczne zastrzeżenia, bo nie oddzielił poglądów swoich od poglądów Liszta. Wobec tego mieszczą się w pośmiertnych wydaniach Liszta zmiany i uzupełnienia, na które Liszt niezawodnie nie we wszystkim mógłby się zgodzić. Podręcznik Hippla jest tym, który wysuwa się obecnie na pierwszy plan walorami opracowania. Pierwszy tom przedstawia podstawy prawa karnego (systematyczne, historyczne, porównawcze i oparte na polityce kryminalnej), drugi tom zaczyna się uzupełnieniem dotyczącym zmian w ustawodawstwie niemieckim i pozaniemieckim od chwili wydania pierwszego tomu aż do 1 stycznia 1930, poczem przedstawia t. zw. nauki ogólne. Charakteryzuje podręcznik obszernie omówienie ewolucji historycznej, ustawodawstwa pozaniemieckiego, problemów polityki kryminalnej i kolejno po sobie następujących projektów nowego kodeksu. Zamierzony tom trzeci ma objąć poszczególne przestępstwa. Do dzieła dodano (co jest nowością) szereg rycin. Są to portrety (Schwarzenberga i Feuerbacha), 23 ryciny przedstawiające powstanie i rozwój nowoczesnej kary pozbawienia wolności, zaczynając od ostatnich lat 16 wieku (zakład amsterdamski, budynek, urządzenie, zajęcia) aż do połowy 19 wieku (zakład w Moabit), wreszcie wykresy, ilustrujące wyniki statystyki kryminalnej.

Zgrzytem (zupełnie niepotrzebnym w poważnym i wartościowym dziele) są dygresje polityczne na tematy, nie mieszczące się w ramach podręcznika prawa karnego.

Prof. Dr. Józef Jan Bossowski (Poznań).

- Czechowicz W.: Zarys prawa karnego skarbowego. Warszawa, 1932, 142 str.
- Czerwiński St. i Przyjemski M.: Kodeks postępowania karnego. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1931, 269 + 360 str. 3 zł.
- Glaser St.: Ignorantia iuris w prawie karnem. Kraków, Frommer, 1931, 48 str.
- Gotwald St.: Przepęstwa karane dyscyplinarnie. Warszawa, Księgarnia wojskowa, 1931, 15 str.
- Opinie o projekcie kodeksu karnego pod kierunkiem dr. Wł. Sokalskiego, t. I—V. Warszawa, Polskie T-wo Ustaw. Kryminol., 1931
- Peretiatkowicz A.: Nowy dekret o karach za nadużycia wyborcze uzup. ustawą o wolności zgromadzeń wyborczych etc. Poznań, Księgarnia ŚW. Wojciecha, 1930, 14 str.
- Projekt kodeksu karnego w redakcji, przyjętej w 3-ciem czytaniu Sekcji Kar. Kom. Kod. T. IV., zes. 3—4. Warszawa, Komisja kad., 1931 r
- Rappaport E. St.: Nowy system kodyfikacji ustawodawstwa kryminalnego. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1930, 34 str.
- Romański M.: Chicago — miasto zbrodni. Warszawa, Rój, 1931, 58 str. 0,30 ri.
- Schilling-Siengalewicz S.: Medycyna sądowa. Wilno, wyd. Kola Stud. przy U. Stef. Batorego, 1931, 62 str.
- Świda W.: Przestępca zawodowy. Wilno, Zawadzki, 148 str.
- Wiśniewski E.: Śledztwo i dochodzenie według K. P. K. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1931, 276 str.
- Wróblewski Br.: Patronat więzienny w Wilnie. Wilno, „Słowo”, 1931, 13 str.
- Wróblewski Br.: Prawo karne (cz. ogólna) według wykładów. Wilno, Koło P. U. St. Batorego, 1931, 264 str.
- Wróblewski Br.: Uwagi do projektu polskiego kodeksu karnego, (referat). Wilno, Zawadzki, 1931, 21 str.
- Zakład medycyny sądowej Uniw. Stefana Batorego w Wilnie w 1919 do 1929 r. Wilno, Zawadzki, 1931.
- Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego Izby II. 1931, zes. II, III, IV, V, VI i VII ze skorowidzem oddziel. Warszawa 1931, str. 83—160, 161—240—320 391 — 521.

Czasopisma: Wyrobisz Br. X.: Przepęstwa przeciwko prawom rodzinnym w świetle kodeksu karnego Komisji Kodyfikacyjnej (Ateneum Kapłańskie, Nr. 1, 1932). — Łasiński: Tezy do K. P. K. zestawiono według orzecznictwa Sądów polskich (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 1—2, 1931). — Peiper L.: Z dziedziny K. P. K. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 3—4, 1931). — Badura J.: Fałszywe zeznania według proj. kod. kar. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 3—4, 1931). — Łasiński: W kwestji karalności przerywania ciąży (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich Nr. 3—4, 1931). — Peiper L.: Rozszerzenie oskarżenia (art. 35 i 473) (Czasopismo Adwoatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 9, 1931). — Grzy-

wo-Dąbrowski W.: Alkoholizm a przestępstwo (Czasopismo sądowo-lekarskie, Nr. 4, 1930). — Markusfeld S.: Istota czynników powodujących powstanie czynu przestępnego, sposób i stopień ich dziedziczenia i środki zapobiegające powstaniu (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 4, 1930). — Grzywo-Dąbrowski W.: Sprawozdanie z czynności zakładu medycyny sądowej Urz. Warsz. za 1930 r. (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 1, 1931). — Hirszfeld L.: O własnościach grupowych ustroju człowieka w zastosowaniu do medycyny sądowej (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 1, 1931). — Fele W.: Dwa przypadki osobliwych zamachów samobójczych (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 2, 1931). — Grzywo-Dąbrowski W.: Śmierć wskutek postrzału z drugiej strony broni palnej — samobójstwo — wypadek czy zabójstwo (Czasopism* Sądowo-Lekarskie, Nr. 2, 1931). — Wejnberg B.: 1) W sprawie nagłej śmierci X. we wsi D. 2) Niezwykły przypadek zabójstwa przez młodocianego (Czasopisma Sądowo-Lekarskie, Nr. 2, 1931). — Grzywo-Dąbrowski W.: Samobójstwa w Warszawie w 1931 roku (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 3, 1931). — Czyżewicz A.: Późne następstwa poronień (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 4, 1931). — Gilels W.: Przypadek kombinowanego samobójstwa (Gazeta Sądowo-Lekarska, Nr. 4, 1931). — Grzywo-Dąbrowski W.: Materiały do statystyki samobójstw (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 4, 1931). — Zgórski A.: Zastępstwo i następstwo w postępowaniu karnem (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 5—6, 1931). — Laniewski A.: Kilka uwag o psychologii sędziego karnego (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 9—10, 1931). — Zgórski A.: Zażalenie w postępowaniu karnem (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 9—10, 1931). — Zgórski A.: Nowelizacja kodeksu postępowania karnego (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 11—12, 1931). — Papierkowski Zd.: Śledztwo przeciwko N, N. (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 1—2, 1932). — Zgórski A.: T. zw. pouczenie prawne w postępowaniu karnem (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 11—12, 1931). — Golczewski J.: Kilka słów o tynczasomem artzstwowaniu w postępowaniu karnem (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 11-12, 1931). — Łukowiecki A.: Skutki wejścia w życie nowego polskiego K. P. K. dla administracji powiat, zach. woj. R. P. Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 11, 1931). — Czerwiński St.: Lekarz i strajk głodowy (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 14, 1931). — Gross F.: Znaczenie socjologicznej metody opisowo-eksperymentalnej dla nauk prawnokarnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 16, 1931). — Mogilnicki A.: Na marginesie orzecznictwa (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 13, 19, 20, 22, 24, 37, 1931). — Förster M.: Umorzenie dochodzenia a umorzenie postępowania sądowego w sądzie grodzkim według K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 14, 1931). — Wasong J.: Oskarżenie posiłkowe i zawiadomienie zast. 272, lit. „c” K. P. K. w razie śmierci pokrzywdzonego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 16, 17, 13, 1931). — W... i ... Jak stosować należy art. 272, § 1, lit. „c” K. P. K. w razie śmierci pokrzywdzonego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 25, 1932) — Hauswirt M.: „Spóźnione” przyznanie oskarżonego (Gazeta Sądowa Warszawska,

Nr. 26, 1931). — Cypin St.: Podstawowe idee kod. kar. Rosji Sow. w świetle sow. literatury prawniczej (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 27, 1931). — Badura J.: Ochrona czci w proj. kod. karn. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 28, 1932). — Berger A.: Przyznanie się (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 29—30, 1931). — Czałczyński K.: Dwużeństwo (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 33, 34, 35, 36, 1931). — W...i...: Na marginesie art. 614—617 K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 40, 1931). — Ruff J.: Nowelizacja K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 41, 42, 1931). — Mogilnicki A.: Umożnienie postępowania na skutek sprzeciwu (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 42, 1931). — Ruff J.: Na marginesie noweli do K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 49, 1931). — Mogilnicki A.: Dwa nowe projekty zmian w K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 50, 51, 1931). — Mogilnicki A.: Uzasadnienie wyroku (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 2, 1932). — Hauswirt M. i Popower T.: Zamach na życie w zbiegu z zamachem na mienie (Gazeta Sądowa Warsz., Nr. 4-5, 1931). — Ruff J.: O właściwą wykładnię art. 163 i 370 K. P. K. (Gaz. Sądowa Warsz., Nr. 7, 1932). — Mogilnicki A.: Zmiany w procedurze karnej (Gaz. Sądowa Warsz., Nr. 8, 1932). — Geldwerth J.: Z manowców K. P. K. (Głos Adwokatów, Nr. 1, 1931). — Bader J.: Oskarżony może mieć kilku obrońców (Głos Adwokatów, Nr. 2, 3, 1931). — Gb. S.: Curiosum z dziedziny stosowania K. P. K. (Głos Adwokatów, Nr. 2, 1931). — Goldblatt: Warunkowe zwolnienie wedle proj. kod. karn. (Głos Adwokatów, Nr. 3, 1931). — Goldblatt: Warunkowe zawieszenie wykonania kary według polskiego projektu kodeksu karnego (Głos Prawa, Nr. 4, 1931). — Gołąb St.: Problem winy w „Warszawiance” i „Nocy Listopadowej” Wyspiańskiego (Głos Prawa, Nr. 5, 1931). — Bross J.: O granicach decyzji apelacyjnych według K. P. K. (Głos Prawa, Nr. 6, 1931). — Fruchs M.: O projekcie noweli do K. P. K. (Głos Prawa, Nr. 10 i 11, 1931). — Sitnicki Z.: Luźne uwagi nad proj. części szczególnej K. K. (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 1931). — Filipecki St.: Niekaralność dokonanego przestępstwa (Głos Sądownictwa, Nr. 4, 1931). — Knappik L.: Dziecko a przestępstwo (Głos Sądownictwa, Nr. 4, 1931). — Wiśniewski Eug.: Sporne kwestje z zakresu śledztwa (Głos Sądownictwa, Nr. 5, 1931). — Czałczyński K.: Więziennictwo Republiki Czechosłowackiej (Głos Sądownictwa, Nr. 5, 1931). — Dąbrowski T.: Stosunek prokuratora do sprawy w wypadku odstąpienia od oskarżenia (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1931). — Gumiński J.: Pisma sądowe dla oskarżonych zaarrestowanym (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1931). — Badura J.: Pojedynek według proj. polskiego kodeksu karnego (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8, 1931). — Bugajski Z.: Nowy regulamin więzienny (Głos Sądownictwa, Nr. 9, 1931). — Trzepióra St.: Czy art. 529 K. P. K. ma zastosowanie do wyroków łącznych (Głos Sądownictwa, Nr. 9, 1931). — Czerwiński St.: Przywrócenie terminu do zapowiedzenia środka odwoławczego (Głos Sądownictwa, Nr. 9, 1931). — Czałczyński K.: Ustrój sądów dla nieletnich (Głos Sądownictwa, Nr. 10, 1931). — Goldman A.: Kilka słów w sprawie wykładni, art. 286, § 3 K. P. K. (Głos Sąd-

downictwa, Nr. 10, 1931). — Łubkowski Z.: Kilka uwag do regulaminu więziennego (Głos Sądownictwa, Nr. 12, 1931). — Wójcik L.: Prasa a przestępczość (Głos Sądownictwa, Nr. 12, 1931). — Nestorowicz Wł.: O niektórych wątpliwościach w śledztwie (Głos Sądownictwa, Nr. 1, 1932). — Zaleski St.: Dwa kryzysy (Głos Sądownictwa, Nr. 1, 1932). — Kiełbiński A.: Ustawa antyalkoholowa a art. 284 K. K. (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1932). — Lichtenbaum J.: Kino a przestępczość (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1932). — Chmielarz W.: O rewizji według K. P. K. (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1932). — Goldman A.: Tok instancji w sprawach o przyznanie praw oskarżyciela prywatnego (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1932). — Mogilnicki A.: Odpowiedzialność dyscyplinarna w/g proj. ustawy o ustroju adwokatury (Palestra, Nr. 10—11, 1931). Bardosz St.: Obrona Zawadzkiego (Prawo, Nr. 2, 1931). — Haytler J.: U źródeł prawa karnego (Prawo, Nr. 5—6, 1931). — Haytler Jr O należyte wykształcenie prawników-kryminologów (Prawo, Nr. 1—2, 1932). — Makarewicz J.: Wzrost przestępczości w Polsce (Przegląd Prawa i Administracji, kw. II, 1931). — Dworzak L.: Stan cywilny jako przedmiot ochrony karnej (Przegląd Prawa i Administracji, kw. II i III, 1931). — Bartz A.: Zagadnienie z dziedziny oskarżenia posiłkowego (Przegląd Prawa i Administracji, kw. IV, 1931). — Peiper L.: Uwagi do art. 13, § 1, 485, lit. c) i 503 K. P. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 6, 1931). — Gross Z.: Apelacja od wyroku zaocznego w Sądzie grodzkim według K. P. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 7, 1931). — Badura J.: Przesłanstwa przeciwko życiu w życiu przez polski projekt kodeksu karnego (Przegląd Sądowy, Nr. 8, 1931). — Błoński St.: Art. 494 a) K. P. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 9, 1931). — Bartz A.: W sprawie wykładni art. 586 K. P. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 11, 1931). — Badura J.: Zasady odpowiedzialności w proj. kod. karnego (Przegląd sądowy, Nr. 11, 1931). — Bartz A.: Wznowienie na niekorzyść oskarżonego postępowania karnego zakończonego umorzeniem (Przegląd Sądowy, Nr. 1, 1932). — Hrobóni J.: Spędzenie płodu w świetle proj. K. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1932). — Wróblewski Br.: Uwagi do proj. P. K. K. (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 3, 4, 1931). — Jackowski T.: Zasady wymiaru kary w proj. kod. karnego (Wileński Przegląd prawniczy, Nr. 7,8,1931). — Kryczyński O.: O jednej błędnej kwalifikacji czynu (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 10, 1931). — Wróblewski Br.: Rozdział XXXIX i XL proj. K. K. w świetle interesów gospodarczych (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 12, 1931). — Gotwald St.: Przesłanstwa karane dyscyplinarnie (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1, 1931). — Matzner B.: Walka z przestępczością wedle przepisów części ogólnej proj. kod. karn. oprac. przez Kom. Kodyf. (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 2, 1931). — Wyszomirski: O rejestracji skazanych (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 3, 1931). — Buszyński M.: Uwagi krytyczne o proj. nowego kodeksu karnego (Wojskowy przegląd prawniczy, Nr. 4, 1931). — Wyszomirski T.: Dezercja a utrata obywatelstwa polskiego (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4, 1931). — Czernerle A.: Telepatja kryminalna (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4, 1931).

- Amélioration de l'administration pénale, supplément au Rapport du Séc. gén. à la II session. Genève S. d. N. Berlin, Heymann, 1931, 6, 0,40 M.
- Ardant M.: Les juridictions criminelles dans les colonies françaises. Paris, Press, univ., 1931, 324 str. 40 fr.
- Boucard R.: Les dessus des prisons de femmes. Paris, Sirey, 1930, 264 str., 15 fr.
- Buffelan J.: La réforme pénitentiaire en Belgique et la loi de défense sociale du 9/IV, 1930. Paris, Sirey, 1930, 287 str. 40 fr.
- Casanova P.: L'abandon de famille en droit pénal français. Paris, Sirey, 1931, 128 str., 20 fr.
- Gode d'instruction criminelle. Paris, Dalloz, 1931, 371 str. 20 fr.
- Code pénal et code de justice militaire. Paris, Dalloz, 1931, 672 str. 20 fr.
- Foignet R. et Dupont E.: Manuel élémentaire de droit criminel, 10 éd. Paris, Rousseau, 1931, 525 str. 26,50 fr.
- Garçon E.: Code pénal annoté, t. III. I-er fase. Les Contraventions. Paris, Sirey, 1930, 368 str. 60 fr.
- Goyet L.: Précis de droit pénal spécial. Paris, Sirey, 1930, 131 str. 10 fr.
- Haesaert J.: Etiologie de la répression des outrages publics aux bonnes moeurs. Bruxelles, L'Eglantine, 1931, 22 fr.
- Lagacos E.: La défense sociale à l'égard des anormaux des delinquents d'habitude et de l'adolescence coupable, un projet belge. Athènes, 144 str. 70,— fr.
- Magnol J. et Moulins Ch.: Le code pénal espagnol du 8. IX. 1928. Paris 1930, 100 fr.
- Mimin P.: Les bouilleurs de cru devant la loi penale (Les délits, les preuves, les peines). Paris, Sirey, 1931, 290 str., 32 fr.
- Monnet A.: Entre Jurés. Contribution à l'enquête sur la réforme du Jury. Paris, Colin, 1930, 31 str. 6 fr.
- Rappaport E. St.: Le problème du droit pénal interétatique. Warszawa 1930, 32 str.
- Roux J. A.: II-me Congrès International de droit pénal. Paris, Colin, 1930, 712 str., 100 fr.
- Schuind G.: Traité pratique de droit criminel. Bruxelles, Bruylant, 1931, 559 str., 100 fr.
- Toulemon A.: La question du jury. Paris, Sirey, 1930, 295 str. 35 fr.
- Valeur R.: La responsabilité pénale des personnes morales dans les droits français et anglo-américain. Paris, Giard, 1931, 256 str. 35 fr.
- Villard H.: Le contrôle de l'expertise judiciaire en matière pénale. Paris, Lib. gan. dr. et Jur. 1931, 90 str. 20 fr.
- Walsh C.: Moeurs criminelles de l'Inde. Paris, Payot, 1930, 301 str. 20 fr.
- Wróblewski B.: Principes fondamentaux de la politique pénale. Paris, Sirey, 1930, 64 str.

- Balzer G.: Die Erpressung im geltenden u. künftigen Strafrecht. Nürnberg, Spindler, 1930, 70 str. 2 M.
- Behrle A.: Die Stellung d. deutschen Sozialisten z. Strafvollzug v. 1870 bis z. Gegenwart. Berlin, de Gruyter, 1931, 182 str. 5,40 M.
- Bergens J.: Der Begriff d. Mehrheitsdelikts u. seine Bedeutung f. d. Teilnahmelehre. Breslau, Schletter, 1931, 104 str. 4,20 M.
- Berl H.: Die Heraufkunft d. fünften Standes, Zur Soziologie d. Verbrechertums. Karlsruhe, Kairos Verl., 1931, 104 str. 4 M.
- Bernhardt R.: Studien ü. erbliche Belastung bei Vermögensverbrechern. Leipzig, Wiegandt, 1930, 49 str. 2 M.
- Birnbaum: Kriminalpsychopathologie u. psychologische Verbrecherkuude; Berlin 1931.
- Blumenreich B.: Anregungen f. d. Urteilsfindung u. die Anfertigung d. Urteilsentwurfs in Strafsachen. Düsseldorf, Sack, 1931, 28 str. 17,50 M.
- Boehring M.: Die Eidesreform in Strafprozess. Stiafrecht. Berlin, de Gruyter, 1931, 203 Str., 10 M.
- Booss-Rosenthal Th.: Deliktswille u. Handlungswille im Strafrecht. Breslau, Schletter, 1931, 44 str. 1,80 M.
- Barnhak C.: Des Beruf unserer Zeit zur Strafgesetzgebung. Berlin. „Deutsche Treue“, 1931, 71 str. 1,50 M.
- Bosshard E.: Die Arbeitspflicht d. Gefangenen nach Schweizer Recht. Aarau. Sauerländer, 1930, 198 str. 5 fr. szw.
- Bothe Fr.: Das Strafrecht in der Sozialversicherung. Berlin, Zentralverband d. Angestellten, 1931, 67 str. 1,60 M.
- Bücher H.: Die strafrechtliche Haftung d. Kraftfahrzeughalters. Breslau, Schletter, 1931, 79 str. 3,20 M.
- Busdorf O.: Wilddieberei u. Förstermorde, Bd. 3, Berlin, Kameradschaft, 1931, 307 str. 5,75 M.
- Dahm G.: Die Zunahme d. Richtermacht im modernen Strafrecht. Tübingen, Mohr, 1931, 23 str. 1,80 M.
- Dahm G.: Das Strafrecht Italiens im ausgehenden Mittelalter. Berlin, de Gruyter, 1931, 555 str. 35 M.
- Dalcke A.: Strafrecht u. Strafprozess. Berlin, Müller, 1931, 1226 str. 16,80 M.
- Dehnow Fr.: Das Für u. Wider d. Todesstrafe. Stuttgart, Püttmann, 1930, 80 str. 2,90 M.
- Doehring H.: Der Begriff d. Öffentlichkeit im reichsdeutschen u. österr. Strafrecht, sowie im Entwurf eines allg. deutschen Strafgesetzbuches. Leipzig, Noske, 1931, 76 str. 4 M.
- Engelbrecht E.: In den Spuren d. Verbrechertums. Berlin-Schöneerg, Oestergaard, 1931, 369 str. 4 M.
- Engisch K.: Die Kausalität als Merkmal d. strafrechtlichen Tatbestände. Tübingen, Mohr, 1931, 87 str. 2,50 M.

- Elwenspoek C.: Mord u. Totschlag, 3 Aufl. Stuttgart, Dieck, 1931, 271 str. 3,50 M.
- Einer Fr.: Studien ü. d. Strafzumessungspraxis d. deutschen Gerichte. Leipzig, Wiegandt, 1931, 119 str. 3,90 M.
- Finke H.: Der Rechtsbrecher im Lichte d. Erziehung. Weimar, Böhlau. 1931, 77 str. 3,50 M.
- Floegel J.: Das Recht d. Untersuchungshaft n. d. Inkrafttreten d. Strafprozessnovelle v. 1926, im Lichte d. Praxis. Berlin, Heymann, 1930, 30 str. 1,20 M.
- Freiburger Beiträge z. Strafvollzugskunde (hersh. v. Prof. E. Wolf). H. 1. Berlin, de Gruyter, 1931.
- Fuchs G.: Wir Zuchthäusler. Erinnerungen d. Zellengefangenen Nr. 2911. München, Langen, 1931, 312 str. 6,80 M.
- Galias W.: Kriminal Politik u. Strafrechtssystematik unter bes. Berücks. d. sowjetruss. Rechts. Berlin, de Gruyter, 1931, 88 Str., 5 M.
- Gampp Fr.: Lehrbuch d. österr. Strafrechtes, 4 Aufl. Wien, Grusek, 1931, 472 str, 7,50 M.
- Gast P.: Die Mörder. Leipzig, Wiegandt, 1930, 64 str. 2,40 M.
- Grau Fr.: Die Strafvollstreckung durch d. preuss. Rechtspfleger, 2 Aufl. Berlin, 1931, 294 str. 8 M.
- Haberland F.: Die Freiheitsstrafe in Hannover. Breslau, Schletter, 1931, 54 str. 2,10 M.
- Hacker E.: Der Einfluss d. Konfession auf die Kriminalität in Ungarn. Leipzig, Liebisch, 1930, 47 str. 3 M.
- Halle F.: Abtreibung u. Geburtenregelung im geltenden u. vorgeschlagenen deutschen Strafrecht, Berlin, Mopr, 1930, 33 str. 0,25 M.
- Halle F.: Geschlechtsleben u. Strafrecht. Berlin, Mopr, 1931, 228 str. 4,50 M.
- Halpert H.: Die Grundlehren d. Strafrechts, Tl. I, 5 Aufl. Berlin, Deutsche Polizeibuchhg., 1931, 2 M.
- Haring J.: Der kirchliche Strafprozess. Graz, Moser, 1931, 76 str. 3,60 sz.
- Heimberger J.: Strafrecht. Berlin, Spaeth & Linde, 1931, 177 str. 6 M.
- Heller J.: Die Haut- u. Geschlechtskrankheiten im Staats-, Straf-, Zivil- u. Sozialrecht. Berlin, Springer, 1931, 280 str. 18 M.
- Heymann R.: Das Verbrechen. Leipzig, Parthenon-Verlag, 1930, 3 M.
- Hirschberg Fr.: Todesstrafe u. Gott, Freiburg, Leoverl., 1931, 7 str. 0,40 M.
- Jadrnicek K.: Die tschechoslovakische Strafgesetzgebung. Wien, Manz, 1931, 126 str. 9,30 sz.
- Jeserich R.: Chemie u. Photographie im Dienste d. Verbrechensaufklärung. Berlin, Stilke, 1930, 259 str. 15 M.
- Kisch E.: Prager Pita val. Berlin, Reiss, 1931. 342 str. 4,80 M.
- Knör H.: Deutsches Strafprozessrecht. München, Kommunalschriften-Verl.. 1931, 132 str. 4,50 M.

- Knoller R.: Die Regelung strafbarer Handlungen durch Benutzung v. Organen d. Strafrechtspflege zu Amtshandlungen gegen einen Unschuldigen. Breslau, Schletter, 1931, 127 str. 5,20 M.
- Koerber L.: Menschen im Zuchthaus. Frankfurt a. M. Sozialitäts.-Verlag, 1930, 256 str. 6 M.
- Kramer Fr.: Die Mitwirkung d. Psychiaters im Vormundschafts- u. Jugendgerichtsverfahren. Berlin, Herbin, 1931, 35 str. 0,75 M.
- Krille H.: Weibliche Kriminalität u. Ehe. Leipzig, Wiegandt, 1931, 64 str. 2,40 M.
- Kuttner St.: Die juristische Natur d. falschen Beweisaussage. Berlin, de Gruyter, 1931, 76 str. 6 M.
- Lenz A.: Mörder. Graz, Moser, 1931, 106 str. 9 M.
- Liepmann M.: Krieg u. Kriminalität in Deutschland. Stuttgart, Dt. Verlags-Anst., 1930, 197 str. 10 M.
- Lüthi W.: Das Kriminalgerichtswesen d. Helvetischen Republik im Jahre 1798. Bern, Stämpfli, 1931, 130 str. 4,50 M.
- Mayer E.: Über die Wiederaufnahme d. Verfahrens im Strafprozess. Breslau, Schletter, 1931, 3,20 M.
- Merkel P.: Strafprozess- u. Strafvollzugsrecht. Berlin, Spaeth & Linde, 1931, 54 str. 0,80 M.
- Metzger K.: Die Verbrechen u. ihre Straffolgen im Basler Recht d. späteren Mittelalters, 2 Tle. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1931, 100 str. 5,40 M.
- Mezger E.: Strafrecht. München, Duncker & Humblot, 1931, 528 str. 17 M
- Ottenheimer H.: Sozialpädagogik im Strafvollzüge. Berlin, Heymann, 1931, 114 str. 7 M.
- Pester M.: Der Schutz des Privatlebens gegen Indiscretion im gegenwärtigen u. künftigen Strafrecht u. bes. Berücks. d. Sentationspresse. Breslau, Schletter, 1931, 138 str. 5,40 M.
- Pettters W.: Praktische Strafprozessfälle mit Lösungen. 3 Aufl. Berlin, Bensheimer, 1931, 200 str. 5 M.
- Phillipp L.: Grundzüge d. modernen Kriminalpolitik[^] Bd. I. Leipzig, Verl. f. Kunst u. Wissenschaft, 1931, 69 str. 0,40 M.
- Fohle R.: Revision u. neues Strafrecht. Leipzig, Weicher, 1930, 126 str. 7 M.
- Polak L.: Zur sittlichen Rechtsfertigung der Strafe. Berlin, Metzner, 1930, 76 str.
- Sachs W.: Beweiswürdigung u. Strafenmessung entwickelt an praktischen Strafrechtsfällen. Mannheim, Berlin, Bensheimer, 1932, 156 str. 6 M.
- Schaffstein Fr.: Die allgemeinen Lehren v. Verbrechen in ihre Entwicklung d. die Wissenschaft d. gemeinen Strafrechts. Berlin, Springer 1930, 221 str. 19,60 M.

- Schiebold R.: Die mangelnde Wissenschaftlichkeit der „All. Teile“ (175 — 375 — 389) d. St. G. B. Altenburg Thür., Körner, 1931, 19 str. 1 M.
- Schmidt E.: Das Verbrechen als Ausdrucksform sozialer Entmutigung. München, Schweitzer, 1931, 80 str. 3,40 M.
- Schmidt E.: Strafrechtsreform u. Kulturkrise. Tübingen, Mohr, 1931, 23 Str. 1,80 M.
- Schmidt R.: Grundriss d. deutschen Strafrechts. 2 Aufl. Leipzig, Hirschfeld, 1931, 342 str. 12 M.
- Schucht E.: Gezeichnete. Meine Erlebnisse unter Gefangenen u. Straftentlassen. Hamburg, Agentur d. Rauhen Hauses, 1930, 134 str. 2,80 M.
- Tönnies T.: Uneheliche u. verwaiste Verbrecher. Leipzig, Wiegandt, 1930, 52 str. 2 M.
- Trimborn H.: Auffassung u. Formen d. Strafe auf d. einzelnen Kulturstufen. Berlin, Dümmler, 1931, 16 str. 1,50 M.
- Türkel S.: Beiträge zur kriminalistischen Symptomatologie u. Technik. Graz, Moser, 1931, 173 str. 18 M.
- Weiss H.: Die Hehler. Leipzig, Wigandt, 1930, 52 str. 2 M.
- Wieczorek V.: Die Sittlichkeits-Kriminalität nach d. Kriege. Leipzig, Schmidt, 1931, 60 str.
- Zimmerl L.: Aufbau d. Strafrechtssystems. Tübingen, Mohr, 1930, 339 str. 18,60 M.
- Zimmerl L.: Strafrechtliche Arbeitsmethode de lege ferenda. Berlin, de Gruyter, 1931. 354 str. 12 M.
- Alexander Fr. u. Staub H.: The criminal, the judge and the public. N. Y., Macmillan, 1931, 258 str. 2,50 \$.
- Bagley W.: Education, crime and social progress. N. Y., Macmillan, 1931, 165 str. 1,20 \$.
- Best H.: Crime and the criminal law in the U. S. of A. N. Y., Macmillan, 1930, 632 str. 6,50 \$.
- Brasol B.: The elements of crime; psycho-social interpretation, 2 ed. N. Y., Oxford, 1931, 450 str. 5 \$.
- Calvert E. R.: The death penalty enquiry. London, Gollancz, 1931, 116 str. 28,60 d.
- Gillin J. L.: Taming the criminal; adventures in penology. N. Y., Macmillan, 1931, 325 str. 3,50 \$.
- Lange J.: Crime and destiny. N. Y., Paper Boobs, 1930, 250 str. 0,50 \$.
- Mac Cormick A. H.: The education of adult prisoners. N. Y., Nat. Soc. of Penal Inf., 1931, 477 str. 2,50 \$.
- Mountain T. W.: Life in London's great prisons. London, Methuen, 1930, 180 str. 5 s.

- Owen C.: King Crime. An English stvdy of America's greatest problem. London, Benn, 1931, 307 str. 12 s. 6 d.
- Shaw C. R. a. Moore M.: The natural history of a deliquent career. London. Cumb. Un. Pres., 1931, 13 s. 6 d.
- Schiavo G.: What crime statistics show about Italians. N. Y., Italian Hist-Soc, 1930, 30 str. 0,05 \$.
- Stearns A. W.: The personality of criminals. Pecton, Beacon Pr., 1931, 158 str., 2 \$.
- Topping C. W.: Canadian penal institutions. Chicago, Univ. Press, 1931, 120 str. 3 \$.
- Wilson M.: The crime of punishment. N. Y., Harcourt, 1931, 334 str. 3 \$.
- Angioni M.: Le cause che escludono l'illiceità obiettiva penale. Milano, Istitut ed. scientifico, 1930, 207 str.
- Battaglini G.: Responsabilità penale delle persone giuridiche? Padova, Cedam, 1930, 13 str.
- Bettiol G.: I lineamenti dell' istituto del concorso di più persone nel reato secondo il nuovo codice penale Italiano. Modena, Tip. Modenese, 1931, 19 str.
- Catalano E.: La riforme penale e i suoi riflessi educativi. Palermo, Sandron, 1930, 258 str. 10 L.
- Codice di procedura penale. Roma, Min. d. Giustizia, 1930, 131 str.
- Davi R.: L'eutanasia. Palermo, ed. del Ciclope, 1929, 68 str.
- Finzi M.: Condizioni sospensive di punibilità del reato nel nuovo Codice penale italiano. Citta di Castello, L. d. Vinci, 1931, 35 str.
- Finzi M.: Le norme penali sulla disciplina giuridica dei rapporti di lavoro. Padova, Cedam, 1930, 69 str.
- Frisoli P.: L'estinzione dell' azione penale per amnistia. Torrenaggiore, Caputo, 1930, 36 str.
- Giannitrapani A.: Psicoinfezione criminale. Palermo, Sandron, 1930, 432 str. 15 L.
- Greci L.: Benvenuto Cellini nei delitti e nei processi fiorentini ricostruiti attraverso le leggi del tempo. Torino, Bocca, 1930, 97 str.
- Gregori L.: La dottrina dello stato e la scienza del diritto penale. Mestina, 1930, 57 str.
- Manfredini M.: Manuale di diritto penale. Roma, Athaeneum, 1931, 656 str.
- Manfredini M.: I nuovi Codici penale. Citta di Castello, „Unione Arti grafiche", 1931, 23 str.
- Manzini V.: Istituzioni di diritto processuale penale secondo il nuovo codice di procedura penale. Padova, Cedam, 1931, 343 str.

- Manzini V.: La superstizione omicida e i sacrifici umani con particolare riguardo alte accuse contro gli Ebrei, II ed. Padova, Cedam, 1930, 270 str.
- Medici G.: Il codice di diritto canonico e di diritto penale anteriore. Roma, „Diritto ecclesiastico”, 1930, 26 str.
- Palapoli N.: Il diritto processuale penale nei trattati del Sabatini e del Manzini. Città di castello, „Unione Arti Grafiche”, 1931, 20 str.
- Perris C.: Le nuove teorie penali della Russia sovietica. Milano, Vallardi, 1931, 23 str.
- Sabatini G.: Principi di diritto processuale penale italiano. Città di Castello, Unione Arti Grafiche, 1931, 487 str.
- Sermonti A.: I delitti contro l'ordine del lavoro nel nuovo codice penale. Roma, „Diritto del lavoro”, 1931, 123 str.

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

Grzybowski Stefan M.: Autorskie prawo. Warszawa. Dom Książki Polskiej 1931, str. 35.

Praca powyższa ujęta w formie artykułu, przeznaczonego dla encyklopedji, stanowi bardzo interesujące przedstawienie przedmiotu. Autor nie stara się w pracy tej stwarzać jakichś nowych teoryj, gdyż nie odpowiadałoby jej przeznaczeniu. Pojęcia jednak dotyczące prawa autorskiego omówione są w niej jasno, wnikliwie i oryginalnie, tak, że nawet nieobeznany z przedmiotem czytelnik z łatwością może je sobie przyswoić. Dla specjalisty zaś praca ta jest dowodem, że autor należycie panuje nad tym ciekawym i niełatwym przedmiotem.

P. Grzybowski omawia najpierw na 11 stronach ogólne pojęcia prawa autorskiego, resztę zaś swej pracy poświęca szczegółowemu omówieniu polskiej ustawy z 29 marca 1926. Na końcu podana jest literatura przedmiotu, a w szczególności również literatura polska.

Dr. Józef Górski (Poznań).

Weryha Aleksander: Waloryzacja ubezpieczeń niemieckich w świetle polsko-niemieckiego układu waloryzacyjnego. Warszawa, Przewodnik Ubezpieczeniowy, 1931, str. 38.

Bardzo skomplikowane i tylko dla fachowca specjalnie obznajmionego z tem zagadnieniem zrozumiałe w szczegółach postanowienia polsko-niemieckiego układu waloryzacyjnego w zakresie ubezpieczeń, jak również rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospo-

litej z dnia 15 kwietnia 1931 r. (Dz. U. R. P. Nr. 33 poz. 235), zawierające przepisy wykonawcze do art. 21 i następnych tego układu, zostały przez autora nietylko skometowane, ile poprzedzone krótkim ujęciem zasad przewodnich, przyświecających wspomnianym przepisom. Bardzo słusznie postąpił autor, rozpoczynając swą broszurkę od przedstawienia tych przepisów niemieckiego ustawodawstwa waloryzacyjnego, na które się postanowione układy powołują, a bez znajomości których, są one zupełnie niezrozumiałe. Dzięki temu osoby zainteresowane faktycznie w rozwikłaniu umów ubezpieczeniowych, podlegających układowi, nie będą potrzebowały przeprowadzać uciążliwych studjów nad gąszczem odnośnych przepisów niemieckich, lecz znajdą w krótkiej broszurce wszystko to, co w nich jest dla interesującego nas zagadnienia istotnem. Poza to zawiera broszurka wyjaśnienia tych postanowień układu, których znajomość jest potrzebna ogółowi zainteresowanych. Natomiast słusznie pominął autor dokładniejsze przedstawienie i skomentowanie tych licznych, a bardzo szczegółowych postanowień, które mają wprawdzie bardzo istotne znaczenie dla przeprowadzających technicznie waloryzację zakładów ubezpieczeń oraz czuwających nad nimi władz nadzorczych, z którymi natomiast ogół ubezpieczonych nie będzie miał — praktycznie rzecz biorąc — do czynienia. Ogół ubezpieczonych zainteresowany jest jedynie w tem, by móc w sposób należyty dokonać przepisanych przez wspomniane przepisy prawne zgłoszeń — i w tym kierunku znajdzie w broszurce autora wystarczające wskazówki, to też sądzić należy, że osiąga ona w zupełności zakreślony sobie cel.

Dr. Bronisław Helczyński (Warszawa).

Gołąb St. i Wusatowski Z.: Kodeks postępowania cywilnego. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1931 r. 912 str.

Piasecki Wł. i Korzonek J.: Kodeks postępowania cywilnego. Miejsce Piastowe, 1931 r.

Szreter J. i Akerberg A.: Kodeks postępowania cywilnego. Warszawa, „Biblioteka Prawnicza”, 1931. 608 str.

Waśkowski E.: System procesu cywilnego. Wilno, Zawadzki, 1932. 219 str.

Ogłoszenie nowej procedury cywilnej mającej wejść w życie już z dniem 1 stycznia 1933 r. wywołało bogatą literaturę, ożywiając dziedzinę procesu cywilnego, nauki w Polsce bardzo zaniedbanej. Pomijając wydawnictwa tekstu ustawy (np. wydawnictwo Mi-

nisterstwa Sprawiedliwości oraz Hoesicka, zaopatrzone w uzasadnienie ogólne projektu tudzież w skorowidz rzeczowy) trzeba przede wszystkim zwrócić uwagę na trzy poważne komentarze, które ukazały się w ostatnich miesiącach ubiegłego roku. Na czoło literatury mającej na celu skomentowanie poszczególnych przepisów ustawy wybija się dzieło Stanisława Gołęba i Zygmunta Wusatowskiego: „Kodeks postępowania cywilnego”. Wydawnictwo to rozpoczyna się „Wstępem” zmierzającym rzutem oka polski proces cywilny, ułatwiający niezmiernie orientację, szczególnie teoretyczną, w materiale ustawowym. Sposób komentowania objaśniony jest w przedmowie do dzieła. W uwagach do I rozdziału „Wstępu” przytoczona jest też cała literatura. W stosunku do innych komentarzy dzieło Gołęba i Wusatowskiego odznacza się dużym pogłębieniem teoretycznym (np. uwagi do art. 4). W „Dodatku” przytoczone są najważniejsze umowy międzynarodowe, co jest wielkim ułatwieniem dla praktyki. Niemniej cenne dla praktyki jest przytoczenie „tabeli terminów ustawowych” oraz zestawienie orzeczeń, od których niema żadnego środka odwoławczego. — Specjalnie dla praktyki jest przeznaczony komentarz Władysława Piaseckiego i Jana Korzonka wydany jako „Kodeks postępowania cywilnego”. W końcu dzieła zamieszczone jest zestawienie terminów ustawowych i obszerny skorowidz alfabetyczny. Komentarz odznacza się zwięzłą formą komentowania i różnorodnością poruszanych problemów. Będąc przeznaczonym dla praktyki unika wywodów teoretycznych. — Trzecim wreszcie komentarzem jest „Kodeks postępowania cywilnego” Jerzego Szretera i Armanda Akerberga. Dzieło przeznaczone dla praktyki zawiera wielkie bogactwo przytoczonych ustaw (np. przy art. 2) mających jakikolwiek związek z procesem cywilnym. Materiały Komisji Kodyfikacyjnej są przytoczone w obszernych wyciągach. Przepisy wprowadzające omawiane są przy artykułach kodeksu stojących z nimi w związku. Ostatnia część dzieła zawiera obszerny wykaz chronologiczny ustaw i przepisów związkowych, tabelę terminów i szczegółowy skorowidz rzeczowy. —

Każdy z omawianych komentarzy posiada swą indywidualność i spełnia swe zadanie. Wszystkie komentarze starają się ogarnąć całość kształt ustawodawstwa obowiązującego w Polsce. Pomimo to wyraźnie się odczuwa, że komentarze Gołęba i Wusatowskiego oraz Piaseckiego i Korzonka mają głównie na oku stosunki prawne istniejące w b. zaborze austriackim, podczas gdy komentarz Szretera i Akerberga wpatrzony jest w położenie prawne b. zaboru rosyjskiego. Wadą komentarzy jest zbyt wielki balast przytaczanych

ustaw związkowych. — Większe monografie nie pojawiły się jeszcze. Zato ukazał się pierwszy tom „Systemu procesu cywilnego” Eugenjusza Waśkowskiego. Tom ten zawiera wstęp teoretyczny omawiający zasady ustroju sądów i główne podstawy procesu cywilnego. W pierwszej części autor rozważa poszczególne zasady ustroju sądowego. Mówi więc o znaczeniu sądu i zadaniu jego organizacji, o przygotowaniu do urzędu sędziowskiego, sposobach obsadzenia posad sędziowskich, stanowisku służbowym sędziów, o niezależności władzy sądowej, nieusuwalności sędziów, o awansach i nagrodach, o niepołączalności, nadzorze nad sędziami, o ich odpowiedzialności, o ważności dostatecznego uposażenia, wreszcie o sądzie przysięgłych w procesie cywilnym. W końcowym zaś rozdziale autor bada, o ile ustrój sądów polskich odpowiada ustalonym przez niego zasadom. W drugiej części pracy jest mowa o zasadach procesu cywilnego. Po omówieniu w krótkości istoty i celu procesu cywilnego oraz przeglądu podstaw jego autor rozważa każdą poszczególną zasadę procesową. Omawia więc zasadę dyspozycyjności, równouprawnienia stron, formalizmu procesowego, kierownictwa sędziowskiego, sporności, inicjatywy stron, bezpośredniości, koncentracji materiału procesowego, oceny dowodów, formy kontryktoryjnej w przeciwieństwie do śledczej, ustności i piśmienności, oraz publiczności. Następnie autor rozważa zagadnienie jednoosobowości i kolegialności i omawia system instancyjny i zasadę dwóch instancji oraz problem sprawdzania legalności wyroków. Wspomina też o zasadach szybkości i taniaści postępowania. Wreszcie następuje rzut oka na ewolucję procesu cywilnego w XIX i XX wieku. W ostatnim rozdziale autor omawia zasady nowego polskiego procesu cywilnego. — Dzieło Waśkowskiego jest prawdziwą rzadkością w polskiej literaturze prawniczej. Nie wdając się w tym krótkim rzucie oka na literaturę procesową z ostatniego roku w krytyczną ocenę poglądów autora, podkreślam wielkie znaczenie naukowe tego dzieła dla pogłębienia studjum nad procesem cywilnym.

Prof. Bronisław Stelmachowski (Poznań).

Szreter Jerzy i Akerberg Armand: Kodeks postępowania cywilnego. Warszawa, Wydawnictwo Biblioteki Prawniczej, 1931 r. Str. 608.

Autorowie włożyli bardzo dużo pracy w swoje dzieło i dlatego też dali rzecz potrzebną i pożyteczną. Poza tekstem kodeksu postępowania cywilnego i przepisów wprowadzających zajęli się zebraniem i umieszczeniem w odpowiednich miejscach przepisów,

mających związek z procesem, a znajdujących się w rozmaitych ustawach i rozporządzeniach. Tego rodzaju przepisów zgromadzono bardzo dużo, jak nprz., w kwestji jurysdykcji pod art. 1 i 2 kpc. znajdujemy około 120 pozycji. Jest to bardzo wielkie udogodnienie dla praktyków przy rozwiązywaniu nasuwających się wątpliwości.

Drugie udogodnienie polega na tem, że ze względu na wewnętrzne powiązanie przepisów kodeksu między sobą pod każdym prawie artykułem podane zostały mające z danym przedmiotem związek inne artykuły kodeksu i przep. wprowadzających.

Trafnie autorowie zwrócili uwagę na niektóre niejasności przepisów wprowadzających w wyliczeniu przepisów uchylonych i pozostawionych w mocy w związku z wejściem w życie kpc. Słusznie, naprz., zaznaczyli, iż art. 21 przep. przech. do upc. nie utracił mocy obowiązującej, aczkolwiek redakcja art. XVII § 2 prz. wpr. przy pobieżnem czytaniu może nasuwać przypuszczenie, jakoby był uchylony. Natomiast nie jest trafna uwaga, iż art. 188 kpc. pozostaje w sprzeczności z § 159 regulaminu, oznaczenie bowiem okresu feryjnego nie wyklucza udzielenia urlopu w czasie, przekraczającym ten okres.

W przypisach do poszczególnych artykułów przytoczono odpowiednie wyciągi z uzasadnienia ogólnego, podanego przez Komisję Kodyfikacyjną do jej projektu, oraz wyciągi z prac przygotowawczych członków Komisji, co również w wysokim stopniu ułatwia orjentowanie się w normach, zawartych w kodeksie.

Wreszcie na szczególną uwagę zasługuje skorowidz rzeczowy, idożony z nadzwyczajną skrupulatnością i drobiazgowością.

Wogóle pracę pp. Szretera i Akciberga należy przyjąć z uznaniem, jako cenny przyczynek dla przyszłej praktyki. Usterki nie są zbyt liczne. Do tych usterek zaliczyłbym błędną wykładnię art. 53 kpc. Na str. 601 czytamy: „z urzędu sąd bezpośrednio przełożony nad sądem, który pierwszy wydał orzeczenie co do właściwości, rozstrzyga spory o właściwość między sądami równorzędnymi”. Błąd polega na tem, w tym wypadku sąd wyższy z urzędu nie działa, gdyż niema żadnego w tym kierunku przepisu, według zaś zasady ogólnej w procesie cywilnym inicjatywa należy do stron. Za niedokładność również można poczytywać nieprzytoczenie pod art. 53-im kpc. artykułu 46 pr. o ustr. sąd. powsz., dotyczące sporów o właściwość między sądami grodzkimi w zakresie pomocy sądowej. Są to wszakże usterki drobne, które nie mają wpływu na wysoką wartość całości.

Wacław Miszewski (Warszawa).

B. Dział ekonomiczny

I.

Teorja ekonomiczna, historia nauki ekonomji, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedje, podręczniki ogólne, ogólna polityka ekonomiczna.

F a r b m a n Michał: Plan Gospodarczy Sowietów. Warszawa, „Droga” 1931, str. 134.

Niezwykłe zmiany, zachodzące w życiu gospodarczem Rosji, wzbudzają żywe zainteresowanie zagranicą, co pobudza cudzoziemców-korespondentów do zwiedzania odosobnionej Rosji i kreślenia swych wrażeń z podróży. Dzieła tego rodzaju przy pewnej lekkości pióra mają zapewnione powodzenie. W niepowszedniej rosyjskiej rzeczywistości nie jest jednak łatwo cudzoziemcom się zorjentować i wyrobić sobie niezależne zdanie o stanie rzeczy; władza zaś sowiecka mało się troszczy o dostarczenie tej możliwości, przeciwnie nawet jest bardzo zainteresowaną w tem, by wyzyskać każdego przybysza dla swych agitacyjnych celów, co jej się też najczęściej udaje.

Większość przyjezdnych cudzoziemców ogląda w Rosji to... co im pokazują bolszewicy, i słyszy... to, co oni im opowiadają. To też bolszewicy mają cały system interpretacji rzeczywistości, specjalnie przeznaczony dla obcokrajowców i mający na celu wyrobienie określonego zdania. Do tego rodzaju podróżników-badaczy, których bolszewicy oprowadzali, należy widocznie i p. Farbman. I otóż po powrocie zagranicę p. Farbman dość zwięźle opowiedział w niewielkiem dziele wszystko, co słyszał od bolszewików, będąc widocznie najszczerzej przekonany, że wszystko, co opowiada, sam głęboko przemyślał. Lecz dla tych, kto uważnie śledzi prasę bolszewicką jest widocznem, że p. Farbman popularyzuje oficjalne idee bolszewizmu, i że bezwiednie stał się ofiarą ich sugestji.

Po przyjeździe do Rosji P. Farbman nie mógł nie zauważyć, iż tam odbywa się druga rewolucja, o wiele straszliwsza od pierwszej. I otóż bolszewicy objaśnili mu, iż oni nie tylko przeistaczają cały układ życia, lecz i naturę ludzką, iż stwarzają nowych ludzi, którzy zupełnie inaczej się odnoszą do pracy, niż w krajach burżuazyjnych, i że to zadanie już jest prawie osiągnięte w przemysle, gdzie robotnicy pracują z pobudek „socjalistycznego entuzjazmu”. Autor temu uwierzył i zamiast tego, by się zaznajomić bliżej z organizacją pracy w fabrykach sowieckich, mającą osobliwe cechy zapenił cały wstęp opowiadaniem o socjalistycznym entuzjazmie.

Gdyby był zwrócił uwagę chociażby na ten fakt, iż płaca od sztuki w żadnym kraju nie przeważa nad innymi formami opłaty pracy, tak, jak w Sowieckiej Rosji, uprzytomniłby sobie, iż bolszewicy, którzy tyle opowiadają o socjalistycznym entuzjajzmie, nie są tak bardzo naiwni, aby się kierować tem, co zalecają innym, i sami organizują pracę na zupełnie innych zasadach.

Farbman napotyka i inne oryginalne zjawisko w Sowieckiej Rosji, zupełnie nieznanne w świecie burżuazyjnym, t. z. głód towarowy. Zjawisko to powinno było nasunąć mu pewne wątpliwości co do wiarygodności przemysłowej statystyki sowieckiej, co do socjalistycznego podziału towarów, szczególnie zaś co do problemu zrównoważenia popytu i podaży w warunkach planowej gospodarki z ustalonymi cenami. Lecz p. Farbman nie ma potrzeby zastanawiać się nad tak skomplikowanymi kwestjami, bo bolszewicy mają dla cudzoziemców gotowe objaśnienie głodu towarowego. Przyczyna głodu towarowego, jak się okazuje, polega na tem, iż chłop rosyjski przed rewolucją nie miał żadnych potrzeb, a teraz mu potrzebne wszystko, poczynając od jaj i kończąc na radjo. Czyż można tyle towarów nastarczyć? Takie objaśnienie, jawnie obliczone na obcokrajowców, nie znających ani przedrewolucyjnej, ani porewolucyjnej wsi rosyjskiej, i naogół nie umiejących ujmować rzeczy z punktu widzenia ekonomicznego, jest dla p. Farbmana wystarczającym. I otóż p. F. wygłasza (na str. 34) to twierdzenie, jako własne zdanie i ono wydaje mu się bardzo głębokie.

P. Farbman zastanawia się i nad innym osobliwym zjawiskiem — niepomierną „przelewnością” robotników. I otóż znowu gotowe, inspirowane przez bolszewików objaśnienie: „Jest to zwykły przejaw pradawnego instynktu włóczęgostwa, cechującego rosjanina”. „Uprawianie turystyki i poznawanie kraju stało się zjawiskiem nader pospolitem” — wygłasza zmyślone przez bolszewików ad usum delphini objaśnienie. Musimy jednak zaznaczyć, iż w końcu p. Farbman znajduje inne bardziej uzasadnione objaśnienie: „Zjawisko to — pisze on — najjaskrawiej występuje w zagłębiach węglowych, które wyrobiły sobie najgorszą opinię pod względem warunków mieszkaniowych, żywnościowych i zarobkowych”. To oświadczenie jest zgodne z prawdą, lecz odnosi się nie tylko do zagłębi węglowych i powinno w rządzie przyczyn „przelewności” robotników zająć pierwsze miejsce, nie składając tego zjawiska na karb zamilowania turystyki.

P. Farbman jedzie oglądać nowe sowchozy t. zw. „fabryki zboża”. Zupełnie zbytecznym byłoby się pytać, jakie sowchozy on oglądał: Wciąż tak zwaną „Wielką” fermę (Gigant) i położone w pobliżu inny jeszcze „Eksperymentalny Sowchoz” na północnym Kaukazie, zawsze pokazywane obcokrajowcom. Sądząc ze wszyst-

kiego p. Farbman jest bardzo mało obeznany z rolnictwem, co mu nie przeszkadza bynajmniej wygłaszać bardzo kategoriyczne zdanie o sowchozach. Bolszewicy powiedzieli p. Farbmanowi, że średni urodzaj w fabrykach zboża wynosi 9,3 cent. z hektaru t. j. jest o wiele wyżej niż w gospodarstwach chłopskich i koszt produkcji jednego ctr. zboża wynosi tylko 5 rubli. I otóż nie będąc specjalistą w tej nader zawikłanej kwestji p. Farbman wygłasza kategoriyczne zdanie o sowchozach.

„Jedna rzecz nie ulega żadnej wątpliwości, że zboża, produkowane w tych gospodarstwach, już kosztuje o wiele taniej niż zboże, produkowane w gospodarstwach chłopskich a ponadto koszt jego może się tylko obniżyć”. Gdyby p. Farbman czytał sowiecką prasę, dowiedziałby się, iż podana przez niego cyfra urodzaju średniego r. 1929 w fabrykach zboża jest daleko wyższą niż w rzeczywistości i nawet mizerny średni urodzaj w gospodarstwach chłopskich przewyższa średni urodzaj w fabrykach zboża; co się zaś tyczy kosztów produkcji o tem nie można poważnie mówić, ponieważ fabryki zboża są prowadzone tymczasem bez rachunkowości. „Fabryki zboża” — to prawdziwe „Schmerzskind” bolszewików. Nie patrząc na to, zagranicą bolszewicy nie przestają je wychwalać: oni wynaleźli nowy sposób produkcji chleba, i dlatego mogą go sprzedawać po bylejakiej cenie, i jednakże to nie będzie „Dumplingiem”... Niestety p. Farbman wierzy wszystkiemu!

Wreszcie, kolektywizacja! Po całym kraju przeniosła się burza! Setki tysięcy rodzin chłopskich, Bogu ducha winnych, lojalnych nawet wobec władzy sowieckiej, zostały wygnane z własnych siedzib, setki tysięcy chłopów rozstrzelano bez sądu, setki tysięcy powpychano jak bydło (nawet gorzej niż bydło, bo o bydło się dba, a ludzi w sowieckiej Rosji zupełnie nie szcędzą) do nieopalonych towarowych wagonów i w zimie wysłano do lasów na północ lub na Syberję, lub powyrzucano w pola pokryte śniegiem... Przełano rzeki łez i morze krwi... Lecz o tej tragedji rosyjskiego chłopstwa, która nawet w długim rejestrze bolszewickich grzechów, jest najokrutniejszą, bolszewicy p. Farbmanowi o tem nic nie opowiedzieli, dla tego też p. Farbman tej kwestji poświęcił ledwie kilka wierszy (Str. 104). Naogół kolektywizacja okazała się dość idylliczną sprawą. Wbrew oczekiwaniom „seredniacy” natychmiast stawili się na apel bolszewików by wstąpić do kolchozów. Niestety władze miejscowe okazały się zbyt gorliwymi... ale umiarkowany i rozumny Stalin wszystko naprawił.

Lecz niech nie mniema czytelnik, iż p. Farbman jest zawsze tak łatwowierny. Co dotyczy powodzenia kolektywizacji pod względem ekonomicznym nie ma on żadnych wątpliwości, wątpi tylko, czy chłopci ogarnięci entuzjazmem przeistoczą się prędko

w prawdziwych socjalistów, t. j. w ludzi, którzy gotowi całe życie pracować nie dla siebie, a dla społeczeństwa. Lecz i to podług niego ma wielkie szanse powodzenia...

Ale w tym względzie i sami bolszewicy mają wątpliwość i dla tego, rządząc kołchozami nie wypuszczają bata ze swej ręki. Ten fakt jednakże uszedł uwagi p. Farbmana. Dwa razy p. Farbman zwiedził Sowiecką Rosję i ani razu nie zauważył dyktatorskiego „knula” w rękach bolszewików. Wielka szkoda, bo ten fakt objaśniłby mu bardzo wiele co się tyczy metody urzeczywistnienia pięcioletniego planu; lecz z drugiej strony, jak mógł zauważyć coś podobnego p. Farbman w rękach bolszewików, którzy zapewne dla niego byli nadskakująco uprzejmi.

Nie mamy podstawy twierdzić, iż tendencyjność książki p. Farbmana jest świadoma; w niektórych miejscach wyczuwa się szczerza chęć zorientowania się w skomplikowanych warunkach sowieckiego życia. Tembardziej więc dzieło to może służyć najjaśkrawszym dowodem tego, jak trudnym zadaniem dla podróżnika-cudzoziemca jest poznanie właściwego życia obecnej Rosji.

W gruncie rzeczy, książka p. Farbmana jest megafonem dla bolszewickiej propagandy i nie może pretendować do jakiegokolwiek obiektywnej wartości.

Prof Borys Bruckus (Berlin).

Krzyżanowski Adam: *Polityka i Gospodarstwo. Pisma pomniejszych oraz przemówienia 1920—31.* Kraków, Akademia Umiejętności, 1931. Str. 650.

Polska Akademia Umiejętności w utworzonym od niedawna Komitecie Wydawnictw Ekonomicznych wydała jedenastoletni dorobek naukowy i publicystyczny wybitnego uczonego polskiego i niemniej wybitnego działacza na terenie sejmowym, jakim jest Adam Krzyżanowski. Wymienionego w nagłówku dzieła nie podejmuję się omawiać w całości, ale wybieram 3 prace o charakterze ogólnym, a mianowicie: 1. Socjalizm po wojnie. 2. Pauperyzacja Polski współczesnej. 3. Etatyzm w Polsce.

1. Praca o socjalizmie pomimo nieaktualności faktów, które i na naszym i na zagranicznym terenie gruntownym uległy zmianom, ma jednak wartość ze względu na ujęcie sprawy socjalizmu ze stanowiska postępow pacyfizmu, oraz nie podziału jak się to przeważnie czyni, ale produkcji. Autor podejmuje nadzieje socjalistów, którzy sądzą, iż ustroj kapitalistyczny wraz z wojną będzie musiał ustąpić i w obu zagadnieniach dochodzi do ujemnych rezultatów. Socjalizm okazał się bezsilnym wobec prądów wojennych. O ile zaś chodziło o przejęcie warsztatów produkcji, to usuwanie

prywatnych właścicieli daje jak najgorsze wyniki. Za dowód uważa autor gospodarkę wojenną, która kierownictwo życiem gospodarczym przenosiła na organy publiczne i dała takie wyniki, że cała ich dochodowość zanikła.

Stwierdzenie faktów minionych nie koniecznie daje miarę o późniejszym rozwoju. Gospodarka publiczna nie okazała się w okresie powojennym deficytową. Jest bodaj za mało dochodową, ale są to próby, które istnieją obok coraz to potężniejszych przedsiębiorstw zbiorowych właścicieli prywatnych fizycznych lub prawnych.

Nie jest słusznem twierdzenie autora, że etatyzacja gospodarcza jest dowodem postępów socjalizmu. Socjalizm zastrzega się energicznie przeciw pokrewieństwu z poczynaniami dzisiejszego państwa. Wprawdzie po wojnie w kilku krajach występowały rządy socjalistyczne, ale po za Bolszewją nie było prób urzeczywistnienia socjalistycznego ustroju. W Polsce zaś socjaliści trwają w swej opozycyjnej postawie. Przyczynili się niewątpliwie do osiągnięcia niepodległości, gdyż stale dążyło P. P. S. do Polski Niepodległej, a członkowie stronnictwa brali udział w legionach i walkach 1920 roku. Nie można jednak w akcji parlamentarnej P. P. S. dopatrzeć programu, któryby realizował doraźnie, czy stopniowo ideały przyszłości.

Trudno się zgodzić na wywody autora, że socjalizm nie ułatwia, ale utrudnia pokojowe współżycie państw. Wprawdzie autor dodaje, że dokonywa się to „wbrew zamierzeniom jego zwolenników”. Przyczyna tkwić ma w utrudnieniach handlu międzynarodowego przy skupieniu wytwórczości w ręku państwa. Dziś jedynie w Z. S. R. R. handel zagraniczny jest w ręku państwa. Słusznie jednak system bolszewicki nazwano niedawno karykaturą, a nie urzeczywistnieniem socjalizmu. Nie przeczę, że przy wybuchu wojny światowej pacyfizm socjalistyczny skapitulował po obu stronach frontu (we Francji i w Niemczech) przed obroną interesów kraju i starszem od socjalizmu przywiązaniem do ojczyzny, czy może w wielu tylko wypadkach przed samoobroną i przywiązaniem do ojcowizny. Ale socjalizm jako ruch masowy i w interesie mas prowadzony z natury swojej jest obroną interesów dnia codziennego i szarego człowieka. Wojna zaś to przejaw imperjalizmu, czy będzie on politycznym, czy ekonomicznym.

Trudno się również zgodzić, by socjalizm był antagonistą prądów liberalnych. Za dowód posłużyć może, że pomimo uporczywej agitacji bolszewickiej, międzynarodówka moskiewska nie odniosła zwycięstwa w żadnym z demokratycznych państw świata (Francja, Szwajcaria, Belgja, Unja Amerykańska).

2. Pauperyzacja Polski współczesnej ukazuje się już w III wydaniu. Pierwsze z 1925 r. rozeszło się po całej Polsce i wraz z późniejszymi stanowi jedną z najpopularniejszych książek ekonomicznych. Popularność jest usprawiedliwioną, gdyż autor plastycznie i krótko ujął całość życia Polski, widzianą wprawdzie we wklęsłym zwierciadle, ale naogół prawdziwą, zwł. dla 1925 r. Przez ostatnie lat 6 było lepiej i gorzej i żałować należy, że do skreślonego wówczas obrazu nie zostały dodane nowe to zn. współczesne fakty¹⁾

Autor był i pozostał zdecydowanym przeciwnikiem nietylko etatyzmu, ale także interwencji państwa w sprawy gospodarce, a nawet regulowania stosunku kapitału i pracy w takim stopniu, jak to zachodzi po wojnie. Jako teoretyk nie mógł prof. K. ograniczyć się do opisu, czy stwierdzenia faktów. Stawia je przeto na ogólnej platformie zasad, a tą zasadą jest przede wszystkim zwalczanie poczynań ekonomicznych rządu, o ile one kolidują z interesem prywatnym i krępują wolność ekonomiczną. Podniosę tu najważniejsze tezy autora, nie polemizując z nimi wobec ram zastrzeżonych recenzjom w „Ruchu”.

a) Za ważne źródło pauperyzacji Polski uważa autor powiększenie w latach krytycznych majątku państwowego, którego deficyty pokrywane są nadmiernem wyśrubowaniem podatków (str. 167). Sądziłabym, że przeciwnie zubożenie państwa m. innymi pochodzi z oddania na parcelację przy reformie rolnej własności państwowej, co zmniejsza pewność lokaty dla pożyczek zagranicznych.

b) „Zatrudnianie bezrobotnych robotami publicznymi utrudnia kapitalizację, bo powiększa ciężary podatkowe” (str. 215). Gdyby nawet tak było, to korzyści pracy dawanej bezrobotnym, zamiast zasiłku przy nieróbstwie są tak wielkie, że wszystkie państwa przy nich obstają, jakkolwiek nigdzie nie stanowią one decydującego sposobu zażegnania bezrobocia²⁾.

c) Dla 1925 r. oblicza autor, że ze skarbu państwa, instytucji samorządowych oraz instytucji pomocy społecznej, żyło 10 % ludności, opłacanej z podatków, gdy przed wojną żyło 4—5 %. Osoby te wytwarzają „niedobory” w przedsiębiorstwach państwowych lub dobra niematerialne. Czy odsetek ten powiększył się lub obniżył, różnicą wielką nie jest. Chodzi tu raczej o społeczną działalność

¹⁾ O broszurce dr. Krzyżanowskiego pisałam w swoim czasie w „Ruchu”, obecnie zwracam uwagę, że najdalej idącym zmianom uległ rozdz. IX, Budżet i polityka państwa przyczyną zubożenia.

²⁾ Italja np. preliniuje na roboty publiczne 2,7 milionów lirów. W Anglii roboty publiczne zostały uchwalone na sumę 173 milj. funtów (200 milionów dni roboczych).

państwa, która jest niewątpliwie u nas i wszędzie olbrzymim dobrikiem kulturalnym powojennego świata. Czyż możemy się jej w Polsce wyrzec?

d) Słuszna krytyka autora co do niskiej produktywności pracy, i wykazanie niskiej konsumpcji w Polsce zapomina, że brak nam właśnie owej wysokiej konsumpcji związanej z wyższymi płacami robotnika, i że na tej drodze szukają narody Zachodu aktywności życia gospodarczego. Wykazywanie nadmiaru sił dobrze płatnych na czele przedsiębiorstw, powinnyby usprawiedliwić interwencjonizm państwa, a wymowne pióro autora wskazać mu drogę.

e) Zupełnie *zgadzam* się z autorem, co do wielu stron ujemnych naszej polityki gospodarczo-społecznej, a zwłaszcza unormowania czasu pracy według norm międzynarodowych. Obecnie Polska pracuje dużo mniej godzin w roku w tych przedsiębiorstwach, które stosują się do ustawodawstwa socjalnego. Tymczasem przekraczanie ustawowego tygodnia pracy (46 godzin), praca nocna kobiet, niewykonywanie ustawy o urloпах święcą prawdziwe orgie częstokroć przy milczącej zgodzie robotników. Przyczyn tej sprzeczności szukać trzeba w zacofaniu naszej gospodarki, na co autor wskazuje.

Broszura kończy się zwrotem ku przesileniu walutowemu z roku 1925, jak gdyby rok 1931 nie nastręczał tematu do innych rozważań.

3. Obszerniejsza praca teoretyczno-krytyczna: *Etatyzm w Polsce* (stron 91) podaje na początku spis materiałów, to zn. literaturę, która umożliwia wniknięcie w sedno zagadnienia, oświetlając je z różnych stron. Ten materiał oraz wszechstronna znajomość przyczyn gospodarczych naszego państwa, czego dowody składał autor w przemówieniach na terenie sejmowym, usposobiły go do mniej surowego sądu w 1928 niż w 1925 roku. Pod koniec bowiem rozprawy spotykamy następujące wypowiedzenie: „Etatystyczne nastawienie polskiej polityki wydaje mi się nie ulegać wątpliwości. Widzę w tej ewolucji w znacznej mierze konieczny wynik toku wypadków politycznych i ekonomicznych. Nie należę do tych, którzy uważają ten przebieg wypadków za bezwzględnie ujemny. Zagadnienie tkwi w zachowaniu właściwej miary” (str. 470).

Złotym tym słowom należy przyklasnąć. Wszak politykę gospodarczą jak każdą politykę prowadzą ludzie. Na pierwszym planie przeto stoi, aby wyzyskać kapitał ludzkich pomysłów, inicjatywę i wiedzę. Za gorsze niebezpieczeństwo zbyt szeroko i głęboko sięgającego etatyizmu uważałabym odsunięcie szeregu zdolnych jednostek od czynnego kierownictwa nawą przyczyn ekonomicznych. Musi to jednak nastąpić tam, gdzie jest przerost elementu urzęd-

niczego i gdzie ten element decyduje, a faktem swego istnienia i władzy hamuje rozrost gospodarczy. Mam wraz z autorem nadzieję, że rozpęd etatystyczny będzie umiarkowany.

P. Krzyżanowski stwierdza dalej w swej pracy, jak i w innych ogólny rozrost etatyzmu po wojnie, mówi o podkopywaniu na tej drodze liberalizmu i parlamentaryzmu i daje zarys teorii etatyzmu, do którego odnosi się niechętnie. Warto podnieść twierdzenie, że „demokracja polityczna zrodziła etatyzm w imię zupełnego urzeczywistnienia swych haseł, a rozwój etatyzmu ugodził śmiertelnie w demokrację polityczną” (str. 446). Skoro zaś tak jest i skoro dokonało się to w tak szybkim tempie (co autora dziwi), popробować należy innego ustroju. Czy państwo utorować mu potrafi drogę, pokaże przyszłość. Włochy weszły na drogę realizowania takiego ustroju — czekajmy. Autor wskazuje na Bolszewję i Italję, ale czyni to pobieżnie.

Przechodząc do Polski p. K. uważa za główną cechę państwowości w Polsce etatyzm. Po wahaniach wywołanych przez inflację i niepowodzenie reformy walutowej przychodzi przewrót (majowy), który wybitnie akcentuje wzmocnienie mocarstwowego stanowiska Polski i posiada „znamiona etatyzmu”.

Przejawami etatyzacji jest ograniczenie parlamentaryzmu, ujednostajnienie norm gospodarczych i socjalnych na całym terenie państwa, przenoszenie instytucyj lokalnych na całą Polskę n. p. P. K. 0. z b. zaboru austriackiego, oraz zachowanie etatyzmu wojennego (prawdopodobnie idzie tu o wytwórnie i całą gospodarkę działu wojskowego).

Majątek państwa polskiego, powiada, wynosi około $\frac{1}{4}$ majątku społeczeństwa. Wraz z majątkiem innych związków przymusowych nawet więcej, a w porównaniu do stosunków przedwojennych znacznie się rozrósł. Autor nie wydaje sądu o tych zmianach, ale znając jego poglądy, wiadomo, że tego kierunku nie pochwała. Całkiem wyraźnie wypowiada się o naszym systemie podatkowym, potępiając zwłaszcza podatek obrotowy w dotychczasowej jego wysokości i postaci.

Wiele dopełnień do omówionej pracy dają przemówienia sejmowe autora z lat 1928, 29 i 1930/31. Pożądaniem byłoby jednak, aby szan. autor zechciał całą naszą gospodarkę w jej rozwoju historycznym, oraz jej stan obecny oświetlić sine ira et studio. Mało kto z ekonomistów naszych łączy tak wielką wiedzę teoretyczną z równie doskonałą znajomością stosunków na terenie Polski i wglądem w stosunki innych krajów. To też i zwolennicy i przeciwnicy jego poglądów chętnie przejrzą się w tem zwierciadle, o ile chodzi im o prawdziwy postępek kraju.

Prof. Z. Daszyńska-Golińska (Warszawa).

Mill John Stuart: Autobiografia. Przekład, wstęp i uwagi Mieczysława Szerera. Warszawa. Nakładem „Naszej Księgarni” 1931, str. 187.

Znany z szeregu prac socjolog i publicysta p. Mieczysław Szerer dokonał nowego przekładu „Autobiografji” J. St. Milla, która ukazała się w pierwszym angielskim wydaniu w r. 1873. W niespełna dziesięć lat potem niezwykły życiorys tego wielkiego filozofa i ekonomisty został przełożony na język polski. Pierwsze polskie wydanie „Autobiografji” Milla uległo zupełnemu zapomnieniu i jest dzisiaj niedostępne i nieznanie. Trzeba być wdzięcznym tedy tłumaczowi za trud przyswojenia na nowo literaturze polskiej „Autobiografji”, która łącznie z innymi dziełami J. St. Milla posiada tak wielkie znaczenie w historii doktryn ekonomicznych. Tłumaczenie zostało dokonane z ostatniego pełnego wydania opartego na rękopisie nabytym przez Columbia University w Nowym Yorku, które zawiera teksty nie drukowane dotychczas w żadnym angielskim języku. Teksty te, które przeszło przez 50 lat stanowiły intrygującą tajemnicę, na opublikowanie których nie zezwalała spadkobierczyni Milla, nie zawierają nic co uzupełniałoby lub zmieniałoby ugruntowany pogląd na życie i poglądy naukowe Milla.

Przekład nie jest zupełny. W przybliżeniu około jednej trzeciej „Autobiografji” nie znalazło pomieszczenia w omawianym polskim wydaniu. Tłumacz uważał, że w tłumaczonym dziele jest wiele szczegółów mało obchodzących czytelnika i sądził, że zachowaniem ich nie należy „utrudniać rozwinięcia się sympatji do autora”. To też książka nie nadaje się do źródłowych studiów, tembardziej, że tłumacz nie podał co i gdzie skreślał. P. Szererowi przyświecała myśl osiągnięcia przez opublikowanie „Autobiografji” celu, który streścił w zdaniu umieszczonym w pięknie napisanym wstępie: „zadaniem tego tłumaczenia jest dopomożenie w wychowywaniu charakterów w Polsce”. Niewątpliwie w tej dziedzinie nowy przykład będzie pełnił piękną służbę, obok tego jednak ułatwi szczególnie młodzieży uniwersyteckiej zrozumienie i dokładniejsze poznanie dzieł wielkiego ekonomisty, których wiele kart nie straciło do dzisiaj swej świeżości i trwałego znaczenia.

Dr. Stefan Rosiński (Poznań).

Mitchell Wesley C: Der Konjunkturzyklus. Problem und Problemstellung. Hrsg. von Dr. Eugen Altschul. Leipzig, Noske 1931, str. XVIII, 487.

W roku ubiegłym pojawił się pod powyższym tytułem przekład niemiecki głośnej dziś książki prof. W. C. Mitchella: „Business Cycles. The Problem and Its Setting”. Główną zaletą dzieła

jest umiejętne opanowanie trzech głównych dziedzin, na których musi się opierać współczesne badanie konjunktur: teorii konjunktur, statystyki konjunkturalnej oraz historii przebiegu konjunktur.

W pierwszej części książki, poświęconej rozpatrywaniu teorii konjunktur, omawia autor historię doktryn, traktujących o koniunkturach, segregując dotychczasowe poglądy według pewnych kierunków. Uderza tu daleko idąca tolerancja autora w stosunku do poszczególnych teorii. Autor wychodzi z założenia, że cykl gospodarczy jest kompleksem wahań różnych czynników natury fizycznej, psychicznej i gospodarczej, „książka zaś teoria bez wyjątku oświetla tylko jedną stronę problemu”. Zanim się wyda sąd o tem, czy ruch cykliczny da się sprowadzić do jednej przyczyny zasadniczej (*causa causans*), należy najpierw zbadać, jakie zjawiska są istotne dla cyklu gospodarczego i jaki związek między nimi zachodzi. Dlatego też następny rozdział poświęcony jest analizie życia gospodarczego. Autor dochodzi do wniosku, że cykle gospodarcze zachodzą jedynie w ustroju gospodarstwa pieniężnego. Na to godzi się większość autorów. Z tego też punktu widzenia rozpatruje M. poszczególne elementy tego ustroju (dochód, mechanizm cen, rozdział dóbr, mechanizm pieniężny).

Trudno się zgodzić z autorem w ocenie teorii kwantytatywnej oraz pojęcia równowagi gospodarczej. Pierwszą interpretuje M. tak, jak ją rozumie I. Fisher, drugą zaś przedstawia zgodnie z koncepcją Schumpetera i J. B. Clarka, jako pewien stan rzeczywisty. Nic dziwnego, że w rezultacie jedną i drugą odrzuca. Takie załatwienie sprawy wydaje się jednak zbyt uproszczone. Wszakże wielu zwolenników tych teorii inaczej je rozumie i w ich ujęciu obie teorie przedstawiają cenny dorobek szkoły matematycznej. Nie miejsce tu jednak zapuszczać się w dyskusję.

Druga część książki, poświęcona statystyce konjunkturalnej, stanowi niewątpliwie punkt ciężkości pracy M. Uderza tu nawet niefachowca świetna charakterystyka metody matematyczno-statystycznej i jej celowe zastosowanie do badań konjunktury. Na specjalną uwagę zasługuje głęboka analiza istoty trendu i metody jego obliczeń. Autor słusznie omija tu śliską drogę, na którą weszli niektórzy ekonomiści, i stara się uniknąć wprowadzenia założeń równowagi dynamicznej. Trend nie jest dlań jakimś oznaczonym kierunkiem rozwoju życia gospodarczego. Poważnym dorobkiem autora jest również szczegółowa analiza indeksów konjunkturalnych, ilustrowana przy pomocy wielkiej ilości diagramów i tablic.

W trzeciej części dzieła zajmuje się M. badaniami historycznymi nad przebiegiem konjunktur. Za podstawę służy mu olbrzymi materiał („*Business Annals*”), zebrany przez National Bureau of Economic Research w Stan. Zjedn. Analiza tego materiału wraz

z wynikami poprzednich badań służy autorowi za podstawę do wyciągnięcia pewnych wniosków. Ciągłe falowanie życia gospodarczego jest stanem normalnym. Falowanie to nosi charakter cykliczny: zawsze następują po sobie pewne fazy (poprawa, pomyślność, recesja i depresja). Nie jest ono jednak perjodyczne, gdyż trwanie cyklu jest różne i waha się w różnych krajach i czasach od 1 do 12 lat. Natężenie jego jest silniejsze w krajach o rozwiniętym gospodarstwie pieniężnym, słabsze w krajach rolniczych i zacofanych. Wnioski powyższe, ubrane w zakończeniu w formę ogólnej tymczasowej definicji cyklu gospodarczego, są wynikiem badań teoretycznych, historycznych i statystycznych, które — jak wykazuje autor — są zasadniczo z sobą zgodne.

Dzieło Mitchella, aczkolwiek autor uważa je za część pierwszą swych badań (zapowiada część drugą pt. „Rytm życia gospodarczego”), stanowi ze względu na swój charakter metodologiczno-analityczny zamkniętą całość i dzięki temu dziś już może oddać cenne usługi badaczom, będąc dla nich drogowskazem wśród tak skomplikowanych zagadnień, jakie przedstawia zjawisko konjunktury. Należałoby więc życzyć, by to znakomite dzieło prof. Uniwersytetu Kolumbijskiego doczekało się rychło przekładu na język polski.

Bolesław Obszyński (Poznań).

- Adamczewski Tadeusz: Pieniądz i problem jego wartości. Poznań, 1931. S. gl. Księgarnia św. Wojciecha. Str. XI + 351.
- Koreniec Julian: Krytyczne rozważania na temat metody współczesnych badań konjunktury. Kraków, 1931. Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności. Str. IV + 130.
- Kostanecki Antoni. Ekonomja społeczna, teoretyczna i praktyczna. Wyd. III. Opracowano na podstawie wykładów uniwersyteckich prof. Dr. A. Kostaneckiego. Warszawa, nakł. „Bratnia Pomoc” S. U. W. Str. 516 -r 2 nlb.
- Brocard Lucien: Principes d'économie nationale et internationale. T. 3. Paris, Libr. du Recueil Sirey, 1931. Str. 543.
- Laurat L.: La crise mondiale et ses perspectives. Bruxelles, Eglantine, 1931. Str. 31.
- Le Cours et les phases de la dépression économique mondiale. Rapport présenté à l'Assemblée de la Société des Nations. Genève, Secr. de la S. d. N. 1931. Str. 375.
- Wagner H.: Essai sur l'universalisme économique: Othmar Spann. Préf. de G. L. Duprat. Paris, Alcan 1931. Str. XXIV + 340. Fr. szw. 30.

- Carli Filippo: Teoria generale della economia politica nazionale. Pref. di Giuseppe Bottai. Milano, Hoepli, 1931. Str. XVI + 478., L. 30.
- Pietri-Tonelli A.: Corso di politica economica. Vol. 1. Padova, Cedam. 1931. I. Introduzione. Str. 216.
- Supino C.: Principi di economia politica. 8 ed. riv. e corretta. Roma, Albrighi & Segati, 1931. Str. X + 568.
- Fisher Irving: Business cycles as facts or tendencies. Haarlem, Bohn, 1931. Str. 18.
- Mac Gregor A.: World depression to world prosperity. London, King, 1931. Str. 118.
- Pigou A. C. and D. Robertson: Economic essays and adresses. London, King, 1931. Str. 223.
- Scott H. M.: The approach to economics. London, Christophers, 1931. Str. 211. 3 s. 6 d.
- Bundsmann E.: Die Überbrückungstheorie und ihr Verhältniss zu einigen verwandten Kapitalzinstheorien. Innsbruck 1931. Str. 16.
- Hanisch G.: Die Arbeitswerttheorie. Erfurt 1931. Str. 47.
- Hoffmann Walther: Studien und Typen der Industrialisierung. Ein Beitr. zur quantitativen Analyse hist. Wirtschaftsprozesse. Jena, Fischer, 1931. Str. VII + 190. 9 M.
- Jørgensen C.: Die Theorie der Monopolpreisbildung, dargestellt am schwedischen Eisenerzbau. Berlin 1931. Funk. Str. 79.
- Klein G.: System eines idealistischen Sozialismus. Theoret. Grundlegung einer planwirtschaftl. Volks- u. Wirtschaftsordnung. Wien, Braumüller, 1931. Str. XV + 294.
- Krebs W.: Die funktionellen Kapitaltheorien. Heidelberg, Lemade, 1931. Str. 86.
- Nitsch A.: Sombarts Stellung zum Sozialismus. Leipzig, Hirschfeld, 1931. Str. 91. 4 M.
- Schreitmüller H.: Die Theorien Schmalenbachs und die Grenznutzlehre. Nürnberg, Volkhardt & Wilbert, 1931. Str. 173.
- Steuermann C.: Weltkrise—Weltwende. Kurs auf Staatskapitalismus. Berlin, Fischer, 1931. Str. 255. 3,50 M.
- Weber F.: Kompendium der allgemeinen Nationalökonomie. Berlin, Stilke, 1931. Str. 330. 6,50 M.
- Wilken G.: Die Metamorphosen der Wirtschaft. Eine Neubegründung d. Nationalökonomie nach geisteswissenschaftl. Methode. Jena, Fischer, 1931. Str. VIII + 333. 18 M.

II.

Historja gospodarstwa społecznego.

Tyrowicz M.: Jan Tyssowski. Dyktator Krakowski r. 1846. Warszawa 1930.

W latach 1830—31 był Tyssowski zapalonym żołnierzem — powstańcem a w okresie następnym uczestnikiem konspiracyjnych działań polskich organizacji, przygotowujących nowe walki orężne o niepodległość.

Dziedziną najbliższą była mu sprawa włościan. Reforma na tem polu w Małopolsce należała wówczas do potrzeb największych. Tyssowski gorąco propagował ideę uwłaszczenia i snuł projekty co do sposobu jej zrealizowania a nawet w węższym zakresie sam swe pomysły na tem polu wprowadził w czyn.

Myśl o reformach społeczno-gospodarczych w Małopolsce tej doby wykazywała wielką rozpiętość. Przedstawiciele obozu konserwatywnego, uważali, podobnie jak rewolucję, niepodległość i zjednoczenie Polski, tak też i tendencje socjalnej demokratyzacji społeczeństwa za aspiracje i mrzonki, nie mające żadnych szans realizacji a nawet niebezpieczeństwem zguby grożące. Im przeciwstawiali się demokraci, występujący przeciwko wszelkim przywilejom stanowym, propagujący uwłaszczenie włościan i zniesienie pańszczyzny. Byli wreszcie niebezpieczni agitatorzy, którzy swą działalnością jedynie pogłębiali przepaść między ludem a szlachtą.

Według pierwszego swojego projektu napisanego jeszcze w czasie studjów w Wiedniu (1832), miał rząd uwłaszczyć włościan bez odszkodowania z ich strony na rzecz właścicieli majątków. Ci ostatni natomiast mieli od władzy państwowej otrzymać w gotówce lub obligacjach te dochody, które pobierali od chłopów jako t. zw. „Urbarialergiebigkeiten”. Poniesione w ten sposób wydatki miał rząd później ściągnąć w formie podatku gruntowego, odpowiednio rozłożonego. Tyle jest w tych słowach niejasności. Z kogo był rząd powinien ściągnąć wypłaconą przez siebie indemnizację? Co należy rozumieć pod „Urbarialergiebigkeiten”, czy wszystkie prestatje włościańskie albo też tylko niektóre ich kategorie?

Swój drugi program reformy agrarnej wypowiedział Tyssowski w r. 1845 na konferencji ziemiańskiej, sprawom włościańskim specjalnie poświęconej. Przeciwstawił on się wtedy między innymi projektowi założenia zakładu kredytowego celem udzielenia chłopom pożyczki na hipotekę i umożliwienia im przez to uiszczenia odszkodowań. Motywował swe stanowisko niepewnością co do znalezienia odpowiednich kapitałów oraz licznymi innymi przeszkodami.

Ówczesny projekt własny Tyssowskiego, podany przez autora na str. 77 jest bardzo niejasny.

W odniesieniu do projektodawcy nasuwa się przedewszystkiem jedno pytanie, może najważniejsze ze wszystkich. Czy była ta inicjatywa tylko wpływem tendencji niepodległościowej, a więc przystosowana do potrzeb najbliższej chwili, albo czy też uwzględniał on równocześnie interes przyszłego państwa polskiego, potrzebującego zdrowego uwarstwienia społecznego i pomyślnego rozwoju produkcji agrarnej. Było to bowiem najciemniejszą stroną rozwoju ustroju agrarnego Polski czasów porozbiorowych, że w każdym zaborze sfery, kierujące akcją na tem polu, postępowały po myśli interesu, państwowości obcej a nie polskiej.

Jako bardzo dodatnią pozycję w działalności Tyssowskiego podnosi autor także jego usiłowania nad realizacją swych projektów w dobrach Ks. Sanguszki. Znaczenie poczynań tych, chociaż na mniejszym obszarze, jeżeli wieńczyły je skutki pomyślne, musiało w dobie tak wielkiej aktualności sprawy włościańskiej w Polsce być wielkie. Dobry przykład mógł do podobnych reform zachęcić niezliczonych innych właścicieli.

Więcej o tych poczynaniach Tyssowskiego mógłby zapewne powiedzieć zredagowany wtenczas przez niego specjalny projekt, dotyczący zniesienia stosunków poddańczych w kilku wsiach klucza sanguszkowskiego, leżących koło Tarnowa. Lecz akt ten niestety zaginął.

Pracy M. Tyrowicza o Janie Tyssowskim należy przypisać poważne znaczenie dla badań nad stosunkami małopolskimi w okresie między powstaniem listopadowem a r. 1846.

Dr. Marjan Kniat (Poznań).

Dąbkowski Przemysław: Ziemia Sanocka w XV stuleciu. Cz. II. Lwów 1931. Str. 2 nłh. + 134.

Rybarski Roman: Gospodarstwo Księstwa Oświęcimskiego w XVI wieku. Kraków 1931. Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności. Str. 159.

Dewey D.: Financial history of the United States. 11. ed. New York, Longmans, 1931. Str. 619. 3,75 \$.

Feavearyear A.: The pound sterling. A history of English money. London, Oxford Univ. Pr., 1931. Str. 15.

Martin Asa Earl: History of the United States. Vol. 2. 1865—1931. Boston, Ginn, 1931. Str. 824. 3,80 \$.

Matthews F. C.: American merchant ships 1850—1900. Salem, Marine Research Soc., 1931. Str. XVI + 399.

- Ogg David: Europe in the seventeenth century. 2 ed. New York, Macmillan, 1931. Str. 586. 6 \$.
- Pokrovsky M.: History of Russia from the earliest times to the rise of commercial capitalism. New York, Int. Publishers, 1931. Str. 399. 3,50 \$.
- Walker W. H.: Franco-American commercial relations 1820—1850. Hays Kim., Author, 1931. Str. 155. 2,50 \$.
- Williamson J. A.: A short history of British expansion. 2 ed. New York, Macmillan, 1931. Str. 816. 4,50 \$.
- Nirrnheim Hans. Das Hamburgische Pfund- und Werkzollbuch von 1899 und 1400. Hamburg 1930. Str. LXIII + 131. (Veröff. a. d. Staatsarchiv der Freien u. Hansestadt Hamburg. 2).
- Rachel H.: Das Berliner Wirtschaftsleben im Zeitalter des Frühkapitalismus. Berlin, Rembrandt-Verl., 1931. Str. 273. 12,50 M.

III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo

- Badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich w roku gosp. 1928/29. 3-e Sprawozdanie Wydziału Drobnych Gospodarstw Wiejskich Instytutu Puławskiego. Część I. Warszawa 1931, str. VII i 252.
- Badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich w roku gosp. 1929/30. 4-e Sprawozdanie Wydziału Drobnych Gospodarstw Wiejskich Instytutu Puławskiego. Część I. Warszawa 1931, str. VI i 160.

W krótkich odstępach czasu opublikował Wydział Ekonomiki Instytutu Puławskiego pierwszą część swych sprawozdań za lata 1928/29 i 1929/30, w których to sprawozdaniach są zawarte wyniki rachunkowe gospodarstw drobnych prowadzących swą rachunkowość w Wydziale pod kierunkiem Inż. Jana Curzytka. Opracowanie i wydanie drukiem części pierwszej sprawozdania za r. 1929/30 przed opracowaniem i wydaniem drukiem części drugiej sprawozdania za r. 1928/29 znajduje uzasadnienie z jednej strony w szczupłości personelu rachunkowego Wydziału Ekonomiki, co uniemożliwia ogłoszenie wyników w całości w czasie możliwie krótkim po zamknięciu, z drugiej zaś strony w dążeniu Wydziału do ogłaszania materiałów podstawowych zawartych w części pierwszej sprawozdania w czasie, w którym te materiały nie straciły jeszcze na aktualności. Z uwagi na szybko zmieniające się konjunktury w dobie kryzysu i wynikającą stąd potrzebę znajomości najnowszych wyników gospodarczych zarówno dla celów ekonomji rolniczej jak też poli-

tyki rolniczej, należy z uznaniem podkreślić przyspieszenie opracowania i ogłoszenia wyników za rok 1929/30, chociaż to się stało kosztem części drugiej za rok 1928/29, zawierającej dane dotyczące obrotów wewnętrznych gospodarstw badanych.

Ujęcie opracowania nie odbiega zasadniczo od analogicznych opracowań za lata 1926/27 i 1927/28. Opiera się ono na rachunkowości drobnych gospodarstw od 2—50 ha z obszaru całej Polski. Rachunkowość prowadzona systemem prof. Laura przez poszczególne izby i towarzystwa rolnicze względnie biura rachunkowe Wydziału Ekonomiki, uwzględnia gospodarstwa różnych kategorii, przyczem wyniki opierały się na rachunkowości: w roku 1926/27 — 432 gospodarstw, w r. 1927/28 — 804, w r. 1928/29 — 855, w r. 1929/30 — 793. Badane gospodarstwa pod względem kultury rolniczej i organizacji należy uznać za wyżej niż przeciętne, dlatego też wyniki są naogół lepsze od przeciętnych. Staranny dobór gospodarstw i należyte prowadzona ich rachunkowość w ciągu ubiegłych czterech lat zapewniają wiarogodność wyników gospodarstw badanych i pozwalają na wyciąganie wniosków odnośnie położenia rolnictwa drobnego w danym czasokresie.

Na ogólnem tle położenia rolnictwa, obejmują badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich organizację rachunkowości, kapitały, koszty produkcji, przychód surowy, przychód czysty, rentę majątkową, zarobek rodziny przedsiębiorcy za pracę w gospodarstwie rolnem, dochód rolniczy, ogólny wynik. Ten ostatni obrazuje położenie rolnictwa drobnego w Polsce:

Lata	Przychód czysty %	Renta majątk. %	Zarobek za pracę na 1 dzień czł. rodz. zł	Dochód rolniczy na gospodarstwo zł
1926/27	5,79	5,84	2,73	3.353
1927/28	6,75	6,81	3,15	3.981
1928/29	4,28	4,21	1,57	3.321
1929/30	2,82	2,60	0,12	2.560

Cyfry powyższe potwierdzają powszechnie znane ciężkie położenie rolnictwa w latach kryzysu, którego początek przypada na połowę 1928 roku. Cyfry wymagają oświetlenia. Odsetki obliczone zostały w stosunku do kapitałów czynnych w gospodarstwach, których szacunek jest naogół bardzo wysoki. Dotyczy to zwłaszcza ziemi, dla której przyjęto za podstawę ceny rynkowe, znacznie przewyższające ceny jakie należałoby płacić za ziemię na podstawie taksy dochodowej. Obniżenie szacunku kapitałów pociągnęłoby za sobą zwiększenie odsetek przychodu czystego i renty majątkowej. Nawet przy przyjętym w obliczeniach wysokim szacunku kapitałów czynnych w latach 1926/28 oprocentowanie kapitałów było stosunkowo

wysokie (dla nieruchomości). Były to więc lata pomyślnej konjunktury dla rolnictwa. Lata następne, 1928/30, przynoszą gwałowne pogorszenie się konjunktury. Także w tym okresie drobne rolnictwo wykazało przychód czysty, co prawda w granicach poniżej istniejącej stopy rynkowej. Niemniej drobne rolnictwo nie przeszło jeszcze dotychczas w okres gospodarki deficytowej. Zarobek za pracę członka rodziny wykazany w wyniku ogólnym jest za dwa lata ostatnie bardzo niski. Dlatego należy wyjaśnić, że obliczono go przy oprocentowaniu kapitałów czynnych na 6%. Natomiast przy oprocentowaniu kapitałów wykazaniem w zestawieniu wypada wynagrodzenie za 1 dzień pracy w złotych:

	1928/29	1929/30
praca najemna	3,—	2,57
praca członków rodziny	2,44	2,49

Ogólne położenie drobnych rolników jest ciężkie. Rachunkowość Wydziału Ekonomiki uchwyciła ten stan ilościowo. Należy jednak stwierdzić, że położenie drobnego rolnictwa nie jest tragiczne. Przedewszystkiem bowiem pracujący we własnym gospodarstwie rolnik ma pewność pracy — czego niestety nie mają warstwy pracujące w miastach.

Co się tyczy różnic zachodzących pomiędzy poszczególnymi kategorjami gospodarstw drobnych, wykazują wyniki rachunkowości Wydziału zwiększenie się opłacalności wraz ze wzrostem obszaru gospodarstwa. Odnośnie zaś różnic terytorjalnych wykazują najwyższą opłacalność gospodarstwa województwa śląskiego, najmniejszą gospodarstwa w województwie poznańskim.

Badania nad opłacalnością gospodarstw włościńskich rzucają wiele światła na stosunki rolnicze w Polsce. Pożądanem byłoby bardzo, aby w przyszłości rozciągnęły się one także na gospodarstwa folwarczne, jak również, aby przyspieszono prace nad częścią drugą sprawozdania Wydziału Ekonomiki. Sprawy te wiążą się już jednak ściśle z wysokością jego budżetu.

Doc. Dr. Tadeusz Kłapkowski (Warszawa).

Brzostowski Stanisław: O polskim włóknie lnianem. Niezbędne podstawy polityki lnianej u nas. Wilno 1931. Str. 62.

Dąbrowski Wacław: Mleczarstwo Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa 1931. Prace i sprawozdania Zakładu Mikrobiologii Przemysłu Rolnego S. G. G. W. N. VIII. Str. 84 + 3 nlb.

Grabowski Władysław: Nauczyciel a kultura gospodarcza narodu. Warszawa 1931. Str. 27 + 1 nlb.

- Kędzior Andrzej. Roboty wodne i meljoracyjne w południowej Małopolsce, wykonane z inicjatywy Sejmu i Wydziału Krajowego. Cz. III: Regulacja rzek górskich, zbiorniki wody i zabudowanie potoków górskich. Lwów, Książnica Atlas, 1931. Str. VI + 414.
- Pończyński-Janta Leon: Położenie rolnictwa. Warszawa 1931. Str. 62.
- Suligowski Adolf: Uwagi do projektu ustawy o nadaniu gruntów z dóbr skonfiskowanych przez byłe rządy zaborcze. Warszawa 1931. Str. 15.
- Zaremba M.: Rejestracja zwierząt gospodarskich w 1930 r. Warszawa 1930. Str. 22.

Czasopisma: Babiński W. Dr.: Prace Międzynarodowego Instytutu Rolniczego w Rzymie z dziedziny leśnictwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 46, 1931). — Bądryński A.: O konwersję długu rolniczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 48, 1931). — Bobiński L.: Nadzór sądowy nad warsztatami rolnymi (Gazeta Rolnicza, Nr. 51—52, 1931). — Bocianowski C. Inż.: Racjonalne przechowywanie obornika z higienicznego i gospodarczego punktu widzenia (Inżynierja Rolna, Nr. 4—5, 1931). — Borowski W. Dr.: Przemysł margarynowy w świetle interesów rolnictwa (Rolnik Ekonomista, Nr. 23, 1931). — Bruckus B. Prof.: Nowe rozporządzenie o organizacji gospodarstwa leśnego w Rosji Sowieckiej (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1931). — Gawroński-Rawita Z. Dr. Przypuszczalny wpływ spadku ludności na rolnictwo Niemiec (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 2, 1931). — Głębowicz J.: O wspólną opinię sfer gospodarczych (Rolnik Ekonomista, Nr. 2, 1932). — Gościcki J.: Nasz rynek zbożowy w roku 1931—32. Rolnik Ekonomista, Nr. 22, 1931). — Górski M.: Studja nad wartością nawozową kaititów polskich (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXVI, 1931). — Hellwig B.: W sprawie uprawy soi w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — Herniczek W. Inż.: Wylesianie Polesia na cele przebudowy ustroju rolnego (Inżynierja Rolna, Nr. 4—5, 1931). — Hoser S. Inż.: Dowóz i spożycie mleka w Warszawie (Gazeta Rolnicza, Nr. 48, 1931). — Humnicki S. Inż.: Na froncie plantatorsko-buraczanym (Gazeta Rolnicza, Nr. 1—2, 1932). — Ichnatowicz Z.: Polskie Towarzystwo Rolnicze (Gazeta Rolnicza, Nr. 1—2, 1932). — Iwaszkiewicz E.: O ochronę celną rybactwa (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1932). — J. W.: Konsumcja krajowych nawozów sztucznych w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 4, 1932). — Karczewski L. Inż.: Jeszcze o gwarantowaniu ceny zboża na przednówku (Gazeta Rolnicza, Nr. 47, 1931). — Klimkiewicz S. Inż.: Rozwój zalesienia nieużytków w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — Konopiński T. Dr. Doc.: Rozwój hodowli trzody chlewniej w Polsce w związku z konjunkturą na rynkach zbytu (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXVI, 1931). — Koziański A.: Refleksje nasiennictwa polskiego (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 51, 1931). — Kwapiszewski W.: Potrzeby ochrony chmielarstwa krajowego w związku z kryzysem światowym (Rolnik Ekonomista, Nr. 21, 1931). — L. G. Dr.: Likwidacja serwitutów (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1932). — L. K.: Problemat długów rolniczych na tle kryzysu

rolnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1931). — L u t o s ł a w s k i J.: Góra położenia w województwach zachodnich (Gazeta Rolnicza, Nr. 49—50, 1931). — T e n ż e: Prace nad utworzeniem ogólnopolskiego Towarzystwa Rolniczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 51—52, 1931). — M. S.: Budżety Rolne Sejmików powiatowych województwa łódzkiego na 1931—32 rok (Rolnictwo, Tom 1, zeszyt 2, 1931). — M a s s a l s k i W.: Nowa roślina włóknista (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1931). — M i e r n o w s k i S.: Sprawa hodowli owiec w Polsce (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1932). — M i k ł a s z e w s k i S. Inż.: Sytuacja gospodarza rolnictwa w świetle sprawozdań urzędów wojewódzkich (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — T e n ż e: Sprawa izb rolniczych (Gazeta Rolnicza, Nr. 49—50, 1931). — M o s z c z e ń s k i S. Prof.: Filozofia rachunkowości rolniczej. Analiza, krytyka pojęć i metod rachunkowych (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 11 i 12, 1931). — N i k ł e w s k i B. Dr. Prof.: Produkcja jęczmienia w świetle doświadczeń (Gazeta Rolnicza, Nr. 49—50, 1931). — N o w i c k i W.: Organizacja i zakres pracy Instytutu Rachunkowości i Ekonomiki Rolnej w Pradze (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1931). — P i e ś l a k ó w n a Z. Inż.: Służba rolniczo-meteorologiczna (Gazeta Rolnicza, Nr. 49—50, 1931). — P o l k o w s k i B.: Kredyty meijoracyjne Państwowego Banku Rolnego (Inżynierja Rolna, Nr. 6, 1931). — P r a w o c h e ń s k i R. Dr. Prof.: W sprawie wyższego wykształcenia rolniczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 1—2, 3 i 4, 1932). — P r a ż m o w s k i L.: Sprawa lniarska (Gazeta Rolnicza, Nr. 46, 1931). — P r z y p k o w s k i M.: Zasiewy i zbiory w r. 1929—30 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII, zeszyt 2, 1931). — R.: Fundusz Obrotowy Reformy Rolnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1932). — R a d o m y s k i S.: Organizacja produkcji rolnej, jako środek walki z kryzysem (Gazeta Rolnicza, Nr. 49—50, 1931). — R o m a n o w s k i H.: Wpływ położenia na ustosunkowanie kapitałów gospodarstw wiejskich (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXVI, 1931). — R o s e A. Dr.: Wytoczne polityki europejskich państw rolniczych w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — T e n ż e: Przemysł a rolnictwo (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23, 1931). — T e n ż e: Wewnętrzna preferencja rolna (Gazeta Polska, Nr. 312, 1931). — R ó ż a ń s k i M.: Zagadnienie jęczmienia browarnego (Gazeta Rolnicza, Nr. 49—50, 1931). — R y b a r s k i R. Dr. Prof.: Ceny w przemyśle a ceny w rolnictwie (Rolnik Ekonomista, Nr. 2, 1932). — S. M.: Zasiłki na badania naukowe i stypendja Ministerstwa Rolnictwa w 1930—31 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1931). — S. St.: Konferencja rybacka z przedstawicielami sfer gospodarczych (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 2, 1931). — S t a l f Dr. Prof.: Projekt ogólnopolskiej ustawy o rybołówstwie (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1931). — S u r z y c k i S. Dr. Prof.: W obronie obecnych wyższych studiów rolniczych (Gazeta Rolnicza, Nr. 48, 1931). — T r a w i ń s k i C. Inż.: Podział wód według ich sposobu użytkowania i hydrologicznego charakteru, zawarty w różnych przepisach ustawy wodnej z dnia 19. 9. 1922 r. (Inżynierja Rolna, Nr. 1, 1932). — T u r c z y n o w i c z S. Prof.: Gospodarka wodna (Inżynierja Rolna, Nr. 6, 1931). — W. E.: Rozwój przemysłu serowarskiego (Polska

Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — Wałukiewicz B. Dr.: Zagadnienie ziemniaczane a przemysły rolne (Gazeta Rolnicza, Nr. 1—2, 1932). — Wojtysiak A. Dr.: Myśli o doświadczalnictwie rolnem; znaczenie doświadczalnictwa dla organizacji społecznych, pracujących nad podniesieniem kultury wsi (Gazeta Rolnicza, Nr. 46, 1931). — Wóycicki S. Dr.: Stan ogrodnictwa polskiego (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 3, 1932). — Tenże: W sprawie rozwoju naszego sadownictwa (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 51, 1931). — Zalewski M.: Rolnictwo wobec naruszenia równowagi cen (Rolnik Ekonomista. Nr. 24, 1931). — Zaleski J. Dr.: Doradztwo rolnicze na forum międzynarodowym (Gazeta Rolnicza, Nr. 5, 1932). — Zaremba M.: Rejestracja zwierząt gospodarskich w 1930 roku (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII, zeszyt 2, 1931). — Wyniki akcji przysposobienia rolniczego za rok 1930 (Gazeta Rolnicza, Nr. 46, 1931).

Azzi G.: Le climat du blé dans la monde. Rome, Inst. Int. d'Agric. 1931. Str. XIII + 1165. 100 L.

Pearson G.: Forest types in the Southwest as determined by climate and soil. Washington: Gov. Pr. Off., 1931. Str. 144.

Rogin Leo: The introduction of farm machinery in its relation to the productivity of labor in the agriculture of the U. S. during the nineteenth century. 1. 2. Berkeley. Cal., Univ. of Cal. Press, 1931. (Univ. of Cal. publ. in econ. 9). Str. 269. 3,50 \$.

Fischer W.: Maschinen und Geräte in der Landwirtschaft. Freising—München, Datterer, 1931. Str. 103.

Lukan M.: Die Kausalität der Agrarreform in den Nachfolgestaaten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie, ihre Gestaltung und Auswirkung. Lubiana 1931. Str. 166.

Ritter K. und Ludwig W.: Die Standardisierung landwirtschaftlicher and gartenbaulicher Erzeugnisse in den Vereinigten Staaten von Amerika und Kanada. Berlin, Parey, 1931. Str. VI + 282.

IV.

Górnictwo, przemysł, budownictwo, rzemiosło.

Schimmel Jerzy: Domy na przedmieściach Łodzi w 1929 r. Ankieta. Łódź 1931, str. 29.

Zasadniczą tezą autora jest, że tylko przywrócenie rentowności kapitałom inwestowanym w nieruchomościach uzdrowić może stosunki mieszkaniowe w Polsce.

Ankieta przeprowadzona na przedmieściach Łodzi wykazuje że 1) robotnicy stanowią 31,5% właścicieli badanych budynków, 2) że poza drobnymi wyjątkami koszt utrzymania i remontu domów w obecnych warunkach są tem wyższe w stosunku do przychodu im mniejszy jest dany dom, szczególnie jaskrawo występują to przy budynkach niemasywnych. Naogół tylko wielkie kamienice dają drobny czysty dochód. W mniejszych są niedobory pokrywane np. bezpłatną pracą administracyjną i reparacyjną właścicieli domu. Autor podkreśla, że skutki destrukcyjnej polityki mieszkaniowej najostrzej się ujawniają na domach mniejszych oraz na peryferiach miasta. Brak pieniędzy na remont i regularne utrzymanie domów, sprowadzony w głównej mierze ustawą o ochronie lokatorów, jest przyczyną ruiny istniejących domów.

Dr. Lucjan Rosiński (Poznań).

- Cieślewski E.: Korzyści wynikające z nowoczesnych metod budowania. Warszawa, 1931. Str. 21.
- Dunikowski Stanisław: Walka o byt polskiego przemysłu naftowego W r. 1930—1931. Krosno 1931. Str. 92.
- Kontny Piotr: Przemysł ludowy Małopolski. Próba syntezy terytorjalnej na obszarze wojew. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. Lwów 1931. Str. 16.
- Krzymski Marcin. Zasady i organizacja propagandy konsumpcji żelaza w Polsce. Katowice 1931. Str. 12.
- Straszewski Kazimierz: Uwagi o gospodarce finansowo-handlowej w elektrowniach i o taryfach za energję elektryczną. Warszawa 1931. Str. 1 nlb. + 34.

Czasopisma: Arnecker E.: Produkcja przemysłowa Polski w okresie kryzysu (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — Bielski Z. Inż.: Naturalne zbiorniki ropy w świetle badań (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 12, 1931r — Bóbr W. Inż.: Polski przemysł rafineryjny (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 12, 1931). — Czarnowski S. Inż.: Możliwość odkrycia nowych terenów naftowych w Polsce i prowadzone w tym kierunku prace (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 12, 1931). — Dąbrowski J. Inż.: Parowozy polskie w Bułgarii (Przegląd Techniczny, Nr. 47—48, 1931). — Drzewiecki P.: Regulacja i zabudowa Warszawy (Przegląd Techniczny, Nr. 47—48, 1931). — Fall L.: Blaski i nędze przemysłu węglowego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 2, 1932). — J. K.: Wytwórczość żelaza w roku 1931 (Przegląd Gospodarczy, zesz. 23, 1931). — Jakóbkiewicz C. Inż.: Obecny stan polskiego przemysłu naftowego (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 12, 1931). — Kwieciński W. A.: Wydajność a koszty własne (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 11, 1931). — Laskowski L.: Z przemysłu obuwianego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24.

1931). — Ł.: Raport rzeczoznawców o międzynarodowej kartelizacji w przemyśle (Polska Gospodarcza, zeszyt 4, 1932). — M. K.: Przemysł konfekcyjny; konsolidacja organizacyjna przemysłu pończoch kotonowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — Tenże: Przemysł włókienniczy w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — Matuszewski T. Inż.: Naukowa organizacja gorzelnictwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 4, 1932). — Mi duch Z.: Nowe zarządzenia reglamentacyjne a przemysł włókienniczy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2, 1932) — P. C.: Z przemysłu węglowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1931). — Prawdzie: W sprawie nowej linii eksportowej hutnictwa (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 23, 1931). — Pszenicki A. Dr. Prof.: Mosty w historii ludzkości (Przegląd Techniczny, Nr. 50, 1931). — Różański S. Inż.: Podstawy planowania a regulacja miasta Warszawy (Przegląd Techniczny, Nr. 1—2, 1932). — Russek A.: Międzynarodowe ograniczenie produkcji cynku (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1931). — Tennenbaum H.: Użyteczność publiczna w przemyśle (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22 1931). — Uklański J. A. Inż.: Zagadnienia rentowności siłowni turbinowych (Przegląd Techniczny, Nr. 1—2, 1932) — W. M.: Śląsk niemiecki po podziale (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1931). — W. U.: Kopalnictwo naftowe w Polsce (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23, 1931). — Zamoycki T. Inż.: O wspólny front przemysłowo-techniczny (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1932) — Zdąnowski A.: Plan pięciolecia Sowietów (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 1, 1932).

Berthelot Ch.: Les mines coloniales, leur présent, leur avenir. Préf. de E. Grüner. Paris, Baillière, 1931. Str. 284. Fr. 50.

Arnold R. and Kemnitzer W.: Petroleum in the United States and possessions. New York, Harper, 1931. Str. 1073. 16 \$.

Laidler H.: Concentration of control in American industry. New York, Crowell, 1931. Str. 517. 3,75 \$.

Flügge E.: Die Automobilindustrie der Vereinigten Staaten. Jena, Fischer, 1931. Str. 190. 9 M.

Kartelle und Trusts in der Schweiz. Bern 1931. Unionsdr. Str. 208.

Singer F.: System der industriellen Rationalisierung. Wien, Spaeth & Linde, 1931. Str. 73. 4,50 Sch.

Sauer E.: Baugeld, Hypotheken, Bausparkapital. Wege zu ihrer direkten Beschaffung. Halle, Hofstetter, 1931. Str. 66.

Schultz F.: Die Entwicklung der Blei- und Zinkerzeugung der Welt von 1907 bis 1928. Eine Untersuchung. Halle 1931. Str. 80.

Vanoni R.: Zur Begriffsbestimmung der Kartelle und Konzerne. Heidelberg, Weiss, 1931. Str. 87. 4 M.

V.

Handel, polityka handlowa i komunikacje.

Korowicz Henryk Dr.: *Polityka handlowa*. Lwów—Warszawa, Książnica Atlas, 1931 rok, str. 292.

Nasze szkolnictwo wyższe nabiera coraz więcej cech szkoły średniej. Coraz mniej studentów traktuje pobyt w szkole wyższej, jako okres studjów nad daną gałęzią wiedzy, chodzi tylko o uzyskanie jak najszybciej i jak najłatwiej dyplomu, któryby dopomógł w karierze życiowej. Z drugiej strony wymagania profesorów idą również coraz więcej w kierunku opanowania pewnej ilości wiadomości niż w kierunku zrozumienia zjawisk objętych przedmiotem wykładów. Jest to fakt, wielokrotnie stwierdzany i na wielu miejscach poruszany, nad którym trudno mi się tutaj dłużej zatrzymywać lecz który muszę podkreślić dla oznaczenia charakteru omawianej książki.

O ile chodzi o naukę ekonomji, to wydawnictwa nasze w tej dziedzinie obciążone są pozatem w dużej części wpływami t. zw. szkoły historycznej, u nas niestety jeszcze w znacznej liczbie reprezentowanej, szkoły, która kładąc nacisk na poznawanie faktów i urzędzeń a neguje wartość ujmowania zjawisk w prawa teoretyczne, sama przez się sprzyja powierzchownemu i nieprzemysłalnemu traktowaniu tej nauki. I tu również nie mogę dłużej zatrzymać się nad potrzebą tego lub innego ujmowania zjawisk gospodarczych, zaznaczam tylko, że książka p. Korowicza nosi cechy podręcznika dostosowanego do poziomu dzisiejszej młodzieży uniwersyteckiej, opartego o historyczną szkołę ekonomji.

Praca ta podaje dużo wiadomości, przydatnych każdemu, szczególnie ludziom rozumiejącym prawa rządzące zjawiskami, które opisuje. Niestety nie uczy ona czytelnika zrozumienia tych zjawisk, ich przyczyn i ich skutków, czy też ich wzajemnej współzależności. Poznanie pewnych faktów historycznych i pewnych urzędzeń gospodarczych o ile nie jest oparte na fundamencie przemyslenia praw rządzących zjawiskami gospodarczymi jest zupełnie bezpłodne i nie daje najmniejszej możności orjentowania się w życiu gospodarczym. To też praca p. Korowicza podająca dużo dobrego materiału informacyjnego i historycznego chroma tam gdzie trzeba wyjaśnić jakieś zjawiska czy też uzasadnić zajęte przez siebie stanowisko. Odnosi się to do rozdziałów poświęconych polityce celnej oraz bilansowi handlowemu i płatniczemu.

P. Korowicz jest przeciwnikiem liberalizmu o ile chodzi o zagadnienia handlu zagranicznego. Można być takiego czy innego zdania w tej polityczno-gospodarczej kwestji, uzasadnienie jednak

stanowiska musi się oprzeć na zrozumieniu mechanizmu obrotów międzynarodowych. U autora nie widać tego zrozumienia, co szczególnie jaskrawo przejawia się w rozważaniach nad bilansem płatniczym i handlowym. Między innymi autor popełnia ten powszechny, a więc tak częsty błąd, że przyjmuje możliwość dodatniego czy ujemnego salda bilansu płatniczego. Rozumowanie oparte na takich podstawach, w oczach ekonomisty nie przedstawia żadnej wartości dowodowej, w głowie studenta który znajduje je w podręczniku albo — o ile patrzy on na podręcznik krytycznie — powoduje zniechęcenie i zwątpienie w wartość nauki, albo — o ile przyjmuje te wiadomości bez krytycyzmu — daje zupełnie fałszywe pojęcie o zjawiskach gospodarczych i co gorsza uczy rozumowania nieścisłego i opartego o niesprawdzone przesłanki.

Stanisław Wyrobisz (Kraków).

Doskocz J.: Składy wolnoctwowe na polskim obszarze celnym. Warszawa 1931. Str. 10.

Finansowo-gospodarczy plan przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe” na okres od 1 kwietnia do 31 grudnia 1932 r. Warszawa, Nakł. Ministerstwa Komunikacji, 1931. Str. 3 nlb. + 67 + 11 załączników.

Gieysztor J.: Eksploatacja handlowa kolei żelaznych. Wyd. II. Warszawa 1931. Str. 6 nlb. + 210 i 1 mapka.

Iwanowski Wacław: Państwowa kontrola nad eksportem produktów rolnych w Danji. Warszawa 1931. Str. 6 + 1 nlb.

Informator wileńskiego okręgu. Bocznik handlowo-przemysłowy, rok 1931—1932. Wilno 1931. Str. 92 + 15 nlb. + 90.

Kaleński E.: Uruchomienie eksportu polskiego do Stanów Zjednoczonych. Warszawa 1932. Str. 3 nlb. + 128.

Materiały do nowej taryfy celnej. Zeszyt IV: Projekt taryfy celnej. Cz. II. Warszawa, Nakł. Ministerstwa Przemysłu i Handlu, 1931. Str. 76.

Bingman Aleksander: Cele i środki niemieckiej polityki zaborczej. Powojenny rozwój i ekspansja gospodarcza Niemiec. Warszawa, Nakł. Instytut Szerzenia Prakt. Wiedzy Przemysłowej, 1931. Str. 87.

Czasopisma: April L. K.: Zagadnienie stosunków gospodarczych polsko-austriackich (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22, 1931), — Arnicki T.: Obecny kryzys walutowy a nasze tranzakcje eksportowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 46 1931). — B. B. Dr.: Bilans płatniczy Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — B. S.: Organizacja eksportu drewna (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — D. A.: Wobec projektu ustawy koncesyjnej dla ruchu samochodowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1931). — Diamand W.: Ostrzeżenie w przededniu decyzji spraw surowców włókienniczych (Bulnik Ekonomista, Nr. 1, 1932). — Doskocz M.: Składy wolnoctwowe na polskim obszarze celnym (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII, zeszyt 3, 1931). — Deike S.: Widoki wywozu

z Polski wikliny i wyrobów koszykarskich do Stanów Zjednoczonych (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 46, 1931). — D o s k o c z M.: Targi zwierzęce w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — G. J.: Konjunktury a taryfy (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1931). — T e n ż e: Zagadnienie komunikacyjne na niemieckim Górnym Śląsku (Polska Gospodarcza, zeszyt 4, 1932). — G i e y s z t o r J.: Plan finansowo-gospodarczy przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe” (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — G i e y s z t o r W.: 5.334.621 tonn przeładunku Gdyni (Polska Gospodarcza, zeszyt 4, 1932). — G r a b o w s k i L.: Sytuacja kupca w świetle prawodawstwa gospodarczego (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — H e r s e B.: Jak pracowaliśmy w minionem ćwierćwieczu (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — H i l c h e n F. Dr.: Na drodze do reorganizacji polskiego handlu zagranicznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — J. G.: Kolejnictwo polskie w ocenie niemieckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — I w a ń s k i A.: Znaczenie rynku francuskiego dla rolnictwa polskie (Gazeta Rolnicza, Nr. 48, 1931). — J e z i o r a ń s k i K.: Porty polskie wobec nowego rozporządzenia celnego (Tygodnik Handlowy, Nr. 4, 1932). — K.: Perspektywy rynku bawełnianego (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — K. A.: Przewozy kolejowe (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22, 1931). — K a l e c k i M.: Wpływ dewaluacji funta sterlinga na ceny światowe (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2, 1932). — K i l t y n o w i c z Z.: Przystosowujemy się do nowych warunków pracy (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — K o z u b o w s k i B.: Współdziałanie przedsiębiorstw handlowych (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — K r ó l i k o w s k i S. F.: Bilans płatniczy a polityka handlowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1931). — T e n ż e: Zarządzenia reglamentacyjne i celne (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — K w a p i s z e w s k i W.: Wywóz jaj z Polski (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII, zeszyt 1, 1932). — L. K.: Organizacja zbytu wełny w Polsce (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1931). — T e n ż e: Kwestja cel od surowców włókienniczych (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 3, 1931). — Ł.: Pakt o nieagresji gospodarczej (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — Ł.: Polityka handlowa Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24, 1931). — Ł.: Nasz wywóz do Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1931). — Ł o ś J.: O uzdrowienie naszego handlu rolniczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 49—50, 1931). — Ł y c h o w s k i T. Dr.: Polityka handlowa Polski w okresie kryzysu (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1931). — T e n ż e: Zagadnienie protekcyjizmu celnego Wielkiej Brytanji (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — M. K.: Eksport włókienniczy wobec wprowadzenia cel w Anglii (Polska Gospodarcza, zeszyt 48 1931). — M. S.: Możliwości wywozu wyrobów lnianych do Stanów Zjednoczonych A. P. (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — M. D.: Międzynarodowa konferencja w sprawie znakowania jaj w handlu międzynarodowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — M i d u c h Z.: Nowe zarządzenia reglamentacyjne i celne (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1932). — N. A.: Niestosowanie się Wolnego Miasta Gdańska do obowiązujących umów, zawartych z Rzeczpospolitą Polską w dziedzinie celnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1931). — O r-

micki W. Dr.: W sprawie kartoteki polskiego handlu zagranicznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 16, 1931). — P. C.: Interwencjonizm a kryzys (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1931). — Pajor M.: Komercjalizacja poczty (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — Pawlak J. Dr.: Opłaty pocztowe, telefoniczne i telegraficzne w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — Piekalkiewicz J. Dr.: Ceny pszenicy i żyta giełdowe a płacone producentom (Rolnik Ekonomista, Nr. 3, 1932). — Pogorzelski M.: Premje wywozowe na zboże w ciągu roku gospodarczego 1930—31 (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1931). — Przedpełski J.: Eksport węgla wobec spadku waluty w Anglii (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1932). — Ritter K.: Międzynarodowy handel produktami trzody chlewnej (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 2, 1931). — S. K.: Światowa flota handlowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — S. Dr.: Żegluga morska w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1932). — Sikorski B.: Produkcja a handel (Kupiec — Świat kupiecki, Nr. 4, 1932). — Sokołowski K.: Dumping węglowy (Gospodarka Narodowa, Nr. 3, 1932). — Sowiński W. Dr.: Organizacja morskich portów handlowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — Tenże: Zagadnienie odpowiedzialności armatora (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1931). — Sturm A.: W sprawie programu naprawy handlu w Polsce (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Smerek M.: Bilans płatniczy Polski za rok 1929 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII, zeszyt 1, 1931). — Szczerbiński J.: Co przynosi projekt noweli do ustawy o izbach przemysłowo-handlowych (Tygodnik Handlowy, Nr. 3, 1932). — Szyszkowgi M.: O kredyty dla handlu (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Tenże: Racjonalne drogi dzisiejszego handlu (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 21, 1931). — Tenże: Stan prawny, dotyczący przedstawicieli handlowych w poszczególnych państwach Europy (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 1, 1932). — Toczyski Z.: Reforma opłat portowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — Tomorowicz J.: Za przykładem polskiego potasu (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1931). — Tennenbaum H.: Obniżenie cen (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24, 1931). — W. J.: Handel zagraniczny w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1931). — W. Z.: Zagadnienie standaryzacji jęczmienia browarnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1931). — Wańkiewicz S.: Przeciw monopolom i przywilejom (Tygodnik Handlowy, Nr. 2, 1932). — Wencel E.: Handel polski w świetle statystyki (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Witwicki B.: Zadania i wyniki wystawy kolonialnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — Wojtyna J.: Zagadnienie handlu w Polsce (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Obroty towarowe na składach wolnocłowych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 22, 1931).

Berglund A.: Ocean transportation. New York, Longmans, 1931. Str. 442. 4 \$.

Clark K.: International cimmunications; the American attitude. New York, Columbia Univ. Pr., 1931. Str. 261. 3,75 \$.

Foreign Trade in 1931. Official report of the 18. National Foreign Trade Convention. New York, F. Trade Council, 1931. Str. 518.

- German Commerce Yearbook 1930—1931. Ed. by Hellmut Kuhneru
 Introd. by H. Luther. New York, Westermann, 1931. Str. 246. 5 \$.
- Loveday A.: Britain and world trade: quo vadimus and other economic
 essays. New York, Longmans, Green, 1931. Str. XXI + 229. 4 \$.
- Pellett M. E.: Water transportation. A bibliography, guide and union ca-
 talogue. Vol. I. New York, Wilson, 1931. Str. 689. 10 \$.
- Winder G. and C. Mcpherson: The delusion of protection. London,
 Australian Book Co, 1931. Str. 161.
- Döblin E.: Theorie des Dumpings. Jena, Fischer, 1931. Berlin 1931. Str. IX
 + 128.
- Meesmann O.: Grundfragen der Handelspolitik., Berlin, Brunnen-Verl., 1931
 Str. 47.
- Ohliger S.: Die Kohle im Welthandel. Würzburg 1931. Str. IX + 141.

VI.

*Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe
 i ubezpieczeniowe.*

Krzyżanowski Adam, Prof. Dr.: Teoria i polityka oszczędności. Warszawa, Nakładem Rady Zjazdu Instytucyj Oszczędnościowych w Polsce, 1931 r. Str. 31.

Ekonomika ma ze wszystkich gałęzi wiedzy, bodaj najmniej bezspornie przez wszystkich uznanych praw. Wszelkie problemy ekonomiczne oświetlane bywają przez poszczególnych autorów często różnie, nawet wprost sprzecznie. Do problemów gospodarczych wywołujących wielce różnolite sądy, należy również problem oszczędności.

Naogół traktujemy oszczędność jako jeden z głównych czynników postępu gospodarczego i procesu wzbogacania się. Niemniej nie brak głosów obniżających znaczenie oszczędności dla gospodarstwa a nawet wprost zaprzeczających jej jakiegokolwiek pozytywnej roli w gospodarstwie. Głosy takie słyszymy nietylko z obozu socjalistycznego, który neguje wartość gospodarczą oszczędzania dla tem większego podkreślenia roli gospodarczej pracy, ale również niektórzy ekonomiści t. zw. burżazyjni, pomniejszają znaczenie oszczędności, zastępując ją przez inflację kredytową. Profesor Krzyżanowski odrzuca w zupełności teorię negującą rolę gospodarczą oszczędności, o ile zaś chodzi o teorię inflacyjną częściowo je przyjmuje, ograniczając jednak znaczenie inflacji kredytowej, i uzależniając jej dodatnie wyniki od równoczesnego rozwoju procesu oszczędności. Żywy i jasny a równocześnie ścisły

sposób ujęcia przedmiotu w omawianej rozprawie przyczyni się niewątpliwie do propagandy głoszonych przez autora teoryj, wpajając w społeczeństwo te podstawy gospodarki, które stworzyły tak świetny rozwój gospodarstw zachodnich, a które u nas niestety tak mało znajdują posłuchu. *Stanisław Wyrobisz* (Kraków).

Kruszewski Stanisław, Inż.: Majątek Państwa Polskiego według stanu na dzień 1-go stycznia 1927 roku. Warszawa, Ministerstwo Skarbu, 1931, str. 410 i mapa.

Chcąc pisać o majątku państwowym, należy przedewszystkiem pociągnąć granice między majątkiem państwowym w przeciwstawieniu do wszelkiego innego. Zdaje się, że Autor nie zauważył tego problemu. Pisząc o majątku Pocztowej Kasy Oszczędności (P.K.O.) wykazał jedynie „własność państwa w zarządzie P. K. O.", nie uzasadniając, dlaczego pominął resztę majątku P. K. O.? Prawdopodobnie z powodu przyznania P. K. O. odrębnej osobowości prawnej. Zapewne z tego samego powodu pominął majątek „Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych" (P. Z. U. W.). Można zagadnienie, o którym mowa różnie rozstrzygnąć, ale jego pominięcie doprowadza do dowolności i do nieporozumień.

Klasyfikacja majątku państwowego przyjęta przez p. K. niejednokrotnie obniża wartość wyliczonych wyników. Mam na myśli przedewszystkiem grupę pierwszą, obejmującą „nieruchomości i ruchomości w administracji cywilnej i wojskowej". Ministerstwo Robót Publicznych administruje budynkami o łącznej wartości 740 milionów zł. Dowiadujemy się, ile z tej kwoty przypada na poszczególne województwa, ale nie wiemy, ile przypada na poszczególne działy administracji. W ustępie o majątku poczty, o majątku uniwersytetów, Autor pisze, że nieruchomości pocztowe i uniwersyteckie są objęte wykazem nieruchomości, administrowanych przez Ministerstwo Robót Publicznych a ponieważ Ministerstwo nie wyłącza tych pozycji, przeto obraz majątku poczty i uniwersytetów jest ułamkowy. Podział rzeczowy jest wypaczony uwzględnieniem kryterjów, opartych na właściwości administracyjnej. Rubryka „lasy" obejmuje tylko lasy zarządzane przez Ministerstwo Rolnictwa, a pomija 15.095 ha, administrowanych przez Ministerstwo Spraw Wojskowych (str. 28). Dział „przedsiębiorstwa państwowe" nie obejmuje przedsiębiorstw w zarządzie Ministerstwa Robót Publicznych.

Wyliczenia, zawarte w dziele p. K. obejmują ruchomości i nieruchomości, a nadto wierzytelności i długi państwa, aczkolwiek

Autor rozpoczyna dzieło słowami: „majątek państwowy tworzy zespół dóbr materialnych”. Na szczęście zapomniał w dalszym ciągu o swej definicji majątku.

Autor podjął próbę wypośrodkowania wartości pieniężnej ogółu dóbr, stanowiących majątek państwa, przyczem postanowił brać za podstawę szacunku dóbr materialnych wartość, wykazaną w bilansach, a w odniesieniu do dóbr nieobjętych bilansami, cenę zakupu, o ile nią rozporządzał, w przeciwnym wypadku cenę rynkową. Budynki „szacował według cen miejscowych kubatury z uwzględnieniem stanu użytkowego”, a złoża mineralne na zasadzie kapitalizacji rocznego dochodu”, akcje, stanowiące własność państwa, nienotowane na giełdzie przyjmował w wartości nominalnej. Metoda wysoce eklektyczna zastosowana przez p. K. jest poniekąd uzasadniona różnorodnością opracowanego materiału. Jej eklektyczność sama przez się nasuwa jednak zastrzeżenia, jeszcze większe sposób posługiwania się nią, a największe sposób oceny wartości akcji, nienotowanych na giełdzie, odzwierciedlający zapewne wrodzony Autorowi optymizm, który niestety zawiódł. Na str. 364 jest mowa o posiadaniu przez państwo 12.000 akcji "Polskiego Banku Przemysłowego" we Lwowie wartości nominalnej 1.200.000 zł, która to kwota figuruje w ogólnem zestawieniu majątku państwowego. Wkrótce po napisaniu tych słów przez p. Kr. Polski Bank Przemysłowy zbankrutował. Może wypłaci w 100% wkłady, ale akcjonariusze prawdopodobnie wszystko stracą.

Coprawda w odniesieniu do „lokat i należności skarbu państwa” posługuje się p. K. pojęciem wartości nominalnej w rozumieniu raczej pesymistycznym, powiada bowiem na str. 8 „lokaty i należności ocenione zostały według ich wartości nominalnej”. Zapewne słusznie, przypuszcza, że część tych pozycji jest nieściągalna.

Autor oblicza majątek państwa bez potrącenia długów na 16 miliardów złotych, z czego przypada na koleje blisko połowa (7,46) na nieruchomości i ruchomości 3,36, na lasy 2,68, na majątki ziemskie 0,55, reszta na szereg mniejszych pozycji. W obliczeniach długów zauważyłem, że nie jest podany dług, obciążający „Skarboferm”. Także i pożyczka zapałczana ulotniła się niestety tylko w wykazie długów.

Dzieło p. K. uważam za pożyteczne, gdyż zawiera szereg informacji pouczających, niezawartych w innych wydawnictwach. Atoli tylko krytyczne wyzyskanie tego materiału zabezpiecza przed po-

Prof. A. Krzyżanowski (Kraków).

King R. H.: Principles of Banking, Currency and Foreign Exchange*. London, Sir Isaac Pitman & Sons, 1930, VII, str. 174.

Angielska literatura o bankowości, pieniądzu i walutach zagranicznych jest już dość bogata i zaiste trudno jest dziś w tego rodzaju podręczniku elementarnym być oryginalnym co do wyboru materiału, przedstawienia go, czy też sposobu rozumowania. Jeżeli jednak nie oryginalności, to w każdym razie należy się spodziewać od autora ujęcia i przedstawienia tematu odpowiadającego najnowszemu wynikowi badań. Powyższa książka czyni w znacznej mierze zadość temu żądaniu, szczególnie w rozdziałach dotyczących kursu walut zagranicznych.

Książka ma dwa cele na widoku: być podręcznikiem dla studentów rachunkowości i nauk aktuarjalnych, oraz służyć wstępem do nauki o bankowości. Ze względu na cel pierwszy zawiera ona sporo wiadomości technicznych i ustawodawczych, dotyczących przedmiotu, które jej jednak nie przeładowują, a odzwierciedlając stosunek teorii do praktyki, podnoszą wartość podręcznika.

W rozdziale pierwszym autor podaje historię bankowości angielskiej i prawodawstwa bankowego, za wyjątkiem ustawy 1844 r., której poświęcona jest znaczna część rozdziału drugiego, streszczającego podstawy prawodawcze pieniądza. W drugiej połowie tego rozdziału autor omawia czasy wojny światowej i powrót Anglii do waluty złotej, a więc „Gold Standard Act” 1925 r. i „Currency and Bank Notes Act” 1928 r., a także historię „Treasury Notes”. Świadomie czy podświadomie autor jest zwolennikiem opinii, że główną funkcją Banku Centralnego jest kontrola emisji pieniądza, na co jednak trudno się zgodzić. Kontrolę tę Bank Angielski otrzymał dzięki specjalnym warunkom historycznym, inne zaś Banki Centralne naśladowały w tym względzie Bank Angielski, ale logicznie biorąc misją Banku Centralnego jest kontrolować kredyt, a nie emisję pieniądza, której kontrola powinna być udziałem Banku Emisyjnego, lub też departamentu emisyjnego ministerstwa skarbu¹⁾. W rozdziale tym zauważyć się daje pewna niejasność. Na str. 17 autor przypisuje spadek wartości sterlinga do dolara w r. 1919 zażakowski wywozu złota, t. j. zniesienie złotej waluty i wolnego rynku złota, zaś na str. 20 poprawę kursu sterlinga w r. 1921 i 1922 przypisuje deflacji. Spadek kursu w r. 1919 był wynikiem inflacji a nie

* Zasady bankowości, pieniądza i kursów walut zagranicznych.

¹⁾ Ta strona przedmiotu została doskonale opracowana przez W. A. Shaw'a: „The Theory and Principles of Central Banking”. Zob. sprawozdanie z tej książki w „Ruchu Prawniczym” etc. Zesz. I, Rok 1931.

waluty papierowej, która istniała także w r. 1921/2. Zakaz wywozu złota usunął sztuczne podtrzymywanie kursu sterlinga przy pomocy sprzedaży papierów amerykańskich, cła, kursu, który nie odpowiadał poziomowi cen angielskich.

Rozdział III omawia działalność niektórych banków centralnych europejskich i amerykańskich, australijskiego i afrykańskiego, a także i Banku Rozrachunków Międzynarodowych, zaś rozdział IV analizuje sprawozdania tygodniowe Banku Angielskiego, zapoznając czytelnika z rynkiem pieniężnym, któremu zresztą poświęcony jest osobny rozdział. Następne cztery rozdziały omawiają działalność banków akcyjnych albo depozytowych, a rozdział IX zamyka tę część książki analizą dość szczegółową organizacji Izb rozrachunkowych angielskich.

Rozdział X otwiera drugą część książki spisem londyńskiego rynku pieniężnego, przygotowując stopniowo grunt dla ostatnich trzech rozdziałów poświęconych teorii i praktyce kursu walut zagranicznych.

Pomimo całej doskonałości wykładu skonstatować mogliśmy niektóre niedokładności. Na str. 30 autor identyfikuje kredyt z całkowitą siłą nabywczą ludności, definicja zbyt szeroka. Choć kredyt jest siłą nabywczą, nie wszystka siła nabywczą jest kredytem, a tylko ta jej część, która jest „wypożyczona”.

Opisując znaczenie stopy dyskontowej jako podstawy wielkości kredytu, a więc i siły nabywczej, a więc i cen, autor idzie w ślady McKenny, ale w przeciwieństwie do McKenny autor uważa, że tylko Bank Angielski może (przy pomocy wyższej stopy dyskontowej) „tworzyć” nowy kredyt, w czym nie ma racji, gdyż Banki akcyjne też tworzą kredyt²). Autor opiera się na tem, że rezerwa bankowa stawia granice rozmiarom kredytu. Tak, ale zanim te granice zostaną osiągnięte, banki mogą „stworzyć” dużo „nowego” kredytu.

Podobnie według autora tylko w niewielu wypadkach banki mogą „tworzyć” nowy kredyt wogóle, np. jeżeli akceptują weksel, który zostaje później zdyskontowany, ale jest rzeczą wątpliwą, czy w tym wypadku powstaje odrazu nowy kredyt, a nie zużytkowanie starego, a to dla tego, że weksel dyskontuje się z posiadanych depozytów. Nowy kredyt powstaje dopiero pośrednio, gdy otrzymany z dyskonta kredyt, albo siła nabywczą, jest zdeponowana w innym banku i stanowi źródło dla nowego kredytu. Wogóle banki zawsze „tworzą” nowy kredyt na podstawie nowych depozytów (i to przewyższający sumę wielokrotnie otrzymane depozyty) bez względu na

²) Zob. artykuł mój: „Polityka finansowa a rozwój gospodarczy”. „Ruch Prawniczy” etc. Rok VI, zeszyt I, str. LXXX.

to, czy te depozyty są wynikiem akceptu, czeku, czy kredytu książkowego. Jeżeli chodzi o powiększenie absolutne kredytu narodowego, to naturalnie każdy nowy dopływ siły nabywczej, czy to przy pomocy produkcji narodowej, czy z zagranicy (a więc i akcept) zwiększa absolutną sumę tego kredytu i w tem zrozumieniu autor ma słuszność, ale niestety cały ten punkt nie został dostatecznie jasno wyłożony.

Autor jest zwolennikiem teorii ilościowej i widzi namacalny dowód jej w operacjach „open-market policy” banków centralnych, oraz banków opartych na „gold-exchange, standard” (Indje do 1927 r.).

Świetne są rozdziały dotyczące teorii i praktyki kursu walut zagranicznych. Autor zerwał tu z tradycją, upatrując głównego czynnika zmiany kursu walut w bilansie handlowym (a więc w wekslu międzynarodowym). Kurs walut jest wyrazem niezliczonych operacyj kredytowych międzynarodowych, kupieckich, giełdowych, czy finansowych. Z tego wykładu można słusznie wnioskować, że kurs walut nie zależy od teoretycznego zadłużenia stron, ale od praktycznego przenoszenia się wartości, t. j. faktycznej płatności stron w czasie i miejscu — rzeczy z góry nie obliczalnej, ale dającej się mierzyć do pewnego stopnia z dnia na dzień przy pomocy skomplikowanego ale bardzo czulego mechanizmu kontrolowanego przez banki.

Doskonale opisane zostały waluty: srebrna i „gold-exchange standard”. Wogóle książka zaleca się bezwzględnie kształcącej się młodzieży.

Dr Stefan Janicki (Londyn).

- Breza B.: Kryzys ekonomiczny a spółdzielczość pracy, jako pomocnicze źródło kredytu na krajowym rynku pieniężnym. Warszawa 1931. Str. 15.
- Friediger Bernard: Bankowość prywatna w Polsce w dobie przesilenia. Kraków, Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności, 1931. Str. 4 nlb. + 64.
- Gielg Stefan: Krótka histoija rozwoju i gospodarcze znaczenie towarzystw ubezpieczeń. Warszawa 1931. Str. 27.
- Heilperin Michał: Stabilizacja cen. Zagadnienie polityki pieniężnej. Kraków 1931. Str. 20.
- Odrodzona Skarbowość polska. Zarys historyczny. Warszawa, Nakł. Stow. Urzęd. Skarb. R. P. Praca zbiorowa, 1931. Str. 191.
- Peche Czesław: Organizacja życia gospodarczego w odrodzonej Polsce. Warszawa 1931. Str. 19.
- Preliminarz budżetowy Rzeczypospolitej Polskiej na okres od 1 kwietnia 1932 do 31 marca 1933. Warszawa, Nakł. Ministerstwa Skarbu, 1931. Str. 515 i 55 załączników.
- Rybarski Roman: Deficyt budżetowy i gospodarczy. Warszawa 1931. Str. 8.

Czasopisma: A. B.: Zadłużenie zagraniczne Niemiec (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1931). — Battaglia R. Dr.: Skutki zniżki funta w Europie (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1931). — Braun J.: Rola własnych doświadczeń przy tworzeniu polskiego ustawodawstwa gospodarczego (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1931). — Bronikowska H.: Preliminarz budżetowy na rok 1932—33 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2, 1932). — Buezkowski S. Dr.: Rynek pieniężny i kredytowy (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 3, 1931). — Czerwiński J.: Kryzys gospodarczy i jego zwalczanie (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 10, 1931). — E. B.: Rezerwy kruszcowo-dewizowe banków biletowych wobec kryzysu walutowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 52, 1931).

— Falk A.: Kapitalizm, kryzys i gospodarstwo narodowe (Gospodarka Narodowa, Nr. 3, 1932). — Gawroński-Räwita Z. Dr.: Światła i cienie dewaluacji (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — Gehring K.: Kontrola inwestycji jako środek oszczędnościowy (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1931). — Class S.: O wypłacalność Z. S. R. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1932).

— Gruzewski A.: Długi wojenne i konjunktura gospodarcza (Gospodarka Narodowa, Nr. 3, 1932). — Handełsmann J.: Niektóre zagraniczne przepisy dewizowe (Gazeta Bankowa, Nr. 1, 1932). — Hermanowski K.: Spadek funta a rynek ubezpieczeniowy (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1932). — J.' Kwestja zagranicznych długów krótkoterminowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — Jeziorański J.: Jeszcze o psychologii ubezpieczającego (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 5, 1931). — Kaczanowski M.: Dzieje oszczędności w Polsce (Oszczędność, Nr. 23 i 24, 1931). — Kuczewski W.: Etapy oddłużenia a sprawa zaległości (Rolnik Ekonomista, Nr. 2, 1932). — Makowski S.: Stopa procentowa na wsi w 1930 roku (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 3, 1931). — Michalski P.: Pobór zaległości podatkowych na cele pomocy bezrobotnym (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — Nowak H. Dr.: Kryzys zaufania a rynek pieniężny Polski w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — Nowacki F.: Zagadnienie kredytu towarowego (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 5, 1931). — P. J.: Złoto zwycięża (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 21, 1931). — Piekalkiewicz J. Dr.: Obieg pieniężny a zapasy kruszcu (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — Tenże Wpływ przesilenia gospodarczego na wkłady oszczędnościowe (Oszczędność, Nr. 1, 1932). — Tenże: Kryzys waluty dewizowo-złotej w perspektywie historycznej (Gazeta Bankowa, Nr. 1, 1932). — Pilawski K.: Bankowość polska w 1930 roku (Gazeta Bankowa, Nr. 1, 1932). — Polkowski B.: Kursy polskich pożyczek na giełdach zagranicznych w latach 1927—1930 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII, zeszyt 1, 1931). — Radoński S.: Inflacja, deflacja a lokata kapitałów (Gazeta Bankowa, Nr. 22, 1931). — Rogowski M.: Państwo a profilaktyka pożarowa (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 5, 1931). — S. A.: Oszczędność w Polsce i zagranicą (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 22, 1931). — Tenże: O wyjście z kryzysu (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24, 1931). — Tennenbaum H.: Normowanie kredytu (Prze-

gład Gospodarczy, Nr. 23, 1931). — W. D.: Projekty podatkowe a rzeczywistość (Rolnik Ekonomista, Nr. 21, 1931). — W. J.: Nowa polityka finansowa Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — W. H. H.: Sytuacja Niemiec w przededniu konferencji reparacyjnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1932). — Tenże: Kwestja zadłużenia i bilansu płatniczego Niemiec (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1931). — Tenże: Niebezpieczne próby regulowania stopy procentowej w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1931). — Wartalski J.: Przebudowa systemu podatku obrotowego (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Winterok L.: Konjunktura a stabilizacja kapitalizmu (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 1, 1932). — Wołk A. Dr.: Widoki ekspansji kredytowej Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1932). — Z. J.: Krajowe spółki akcyjne w pierwszym półroczu 1930 roku (Górnośląskie wiadomości Gospodarcze, Nr. 1, 1932). — Obrót kredytowy banków z zagranicą (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — Polsko-austrjacka umowa w obrotach pieniężnych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24, 1931). — Przegląd konjunktury w Polsce (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 12, 1931). — Sytuacja walutowa w Ameryce Południowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1931). — Księgi handlowe w świetle ustawy o państwowym podatku przemysłowym (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 3, 1932).

Cauro G.: La stabilisation de la lire italienne. Milano 1931. Str. 193.

Comptes rendus de la conférence internationale pour l'unification du droit en matière de lettres de change, billets à ordre et chèques. Tenue à Genève du 23 févr. au 19 mars 1931. Genève, Société des Nations, 1931. Str. 402. 14 M.

Rist Charles: La question de l'or. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1931. Str. 46.

Senior: La haute banque en Belgique. Bruxelles, Eglantine, 1931. Str. 206. 20 fr.

Wajner N.: La technique moderne du crédit à l'exportation. Paris, Presses univ. de France, 1931. Str. 144.

Bergengren R.: Credit union. A cooperative banking book. Boston, Credit Union Nat., 1931. Str. 312. 1,50 \$.

Bland F.: Budget control. London, Australian Book Co., 1931. Str. 157.

Cannan Edwin: Modern currency and the regulation of its value. London, King, 1931. Str. 112.

Cartinghour G.: Branch, group and chain banking. New York, Macmillan, 1931. Str. 370. 4,50 \$.

Clare G.: A money market primer and key to the exchanges. London, Wilson, 1931. Str. 303.

Collins Ci Rural banking reform. New York, Macmillan, 1931. Str. 194.

Credit position of Poland. New York, Inst, of Int. Finance, 1931. Str. 32.

- Harris S. Edwin: Monetary problems of the British Empire. New York, Macmillan, 1931. Str. 585. 5 |.
- Stamp I.: Papers on gold and the price level. London, King, 1931. Str. 137.
- Arend H.: Entwicklung und innerer Aufbau der englischen Einkommensteuer. Jena, Fischer, 1931. Str. 108.
- Hagemann W.: Das Verhältnis der deutschen Crossbanken zur Industrie. Berlin, Christian, 1931. Str. 201.
- Just R.: Die Kapitalanlage des Sparer und Kapitalisten. Zürich, Rascher, 1931. Str. VII + 236. 4 M.
- Kunwald G.: Ehrliches und unehrliches Silbergeld. Jena, Fischer, 1931. Str. 58.
- Müller E.: Die Crossbanken und Finanzgesellschaften als Nutzniesser der Volkswirtschaft. St. Gallen, Thoma, 1931. Str. 70.
- Raab F.: Grundriss der Staatswirtschaftslehre. T. 2. Dresden, Ehlermann, 1931. Str. 94.
- Rothe B.: Grundlegung zu einer sozialökonomischen Theorie der Versicherung. Jena, Fischer, 1931. Str. 149. 4 M.
- Schleidt A.: Die Kooperation der Notenbanken. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1931. Str. VII + 176.

VII.

Statystyka, polityka ludnościowa, wychództwo, geografia gospodarcza, gospodarka światowa.

Daszyńska-Colińska Z. Dr.: Stosunki ludności województwa lubelskiego, Lublin 1931.

Książka jest nadbitką z Monografji Statystyczno-Gospodarczej województwa lubelskiego, tom I. Zawiera wyczerpujący i wszechstronny przegląd stosunków ludnościowych na terenie województwa lubelskiego. Materiałów do tej pracy, dostarczył spis ludności przeprowadzony przez władze rosyjskie w r. 1897-ym., i spis polski z r. 1921; prócz tego wykorzystano dane spisu austriackich władz akupacyjnych z r. 1916. Ostatnie obejmują tylko część terytorjum obecnego województwa. Retrospektywny przegląd stosunków ludnościowych województwa lubelskiego opiera się na pracach H. Wiercieńskiego, dane dla lat ostatnich zaczerpnięte zostały z materiałów opracowanych przez G. U. S. — Operując danymi temi autorka czyni zastrzeżenia; a więc: spis z r. 1897 jest mało wiarogodny, gdy mówi o języku ojczystym, a zupełnie bezużyteczny, gdy dotyczy wyznania; w spisie z r. 1921 najniepewniejsze są dane o wieku; pozatem spis ten obejmował tylko ludność

obecną cywilną, co dało pewien niedobór. — Spis austriacki z roku 1916 daje po raz pierwszy dane wiarogodne, dotyczące wyznania. Porównanie w czasie stosunków ludności województwa lubelskiego przedstawia się nadzwyczaj ciekawie ze względu na charakterystyczne koleje, jakie województwo to przechodziła. Między rokiem 1897 a 1914 trwa okres ucisku i prześladowań narodowościowych i religijnych: rok 1905 — rewolucja i spowodowane przez nią zaburzenia; lata 1914—1920 — wojna, której pierwsze zwłaszcza lata odbiły się na województwie niezmiernie dotkliwie — oprócz bowiem poboru do wojska, dokonanego w r. 1914-ym, w r. 1915 cofające się wojska rosyjskie uprowadzały masowo w głąb Rosji ludność cywilną: na terenie całego województwa — obejmującego dawne gubernje lubelską i siedlecką — uprowadzono w ten sposób około połowy miejscowej ludności. Po wojnie ludność katolicka w znacznej części wróciła, prawosławni i katolicy greckiego obrządku pozostali przeważnie w Rosji. Wszystko to odbiło się w sposób charakterystyczny na stosunkach ludnościowych województwa. Dwudziestolecie 1877—1897 wykazuje potężny przyrost roczny 26.000 głów; zato przyrost roczny w latach 1898—1921 wynosi tylko 2.100 głów — cyfra najniższa za całe stulecie. W tymże okresie wybitnie maleje liczba mężczyzn w wieku produkcyjnym (20—49 lat). Mimo strat wojennych ludność województwa w ciągu stulecia potroiła się. W roku 1921 na terenie województwa było 1.932.808 mieszkańców. Zaludnienie wzrasta między rokiem 1897 a 1921 z 61 mieszkańców na km² na 67. Co do stosunków wyznaniowych, to już spis austriacki wykazał jak małą była cyfra prawosławnych i katolików greckiego obrządku na terenie województwa — ledwie 27,852 osoby — czyli w stosunku do danych rosyjskich ubyłoby 216.275 prawosławnych (należy tu uwzględnić uprowadzanie w głąb Rosji). Obecnie na całym terytorjum przeważa ludność katolicka i polska (854⁰/₀₀); Rusinów jest 30⁰/₀₀ żydów 103⁰/₀₀; liczba ludności żydowskiej w stosunku do polskiej wykazuje mały spadek. Za czasów niepodległości ruch naturalny ludności jest bardzo żywy; cyfra małżeństw wzrasta, cyfra urodzeń się obniża — mimo to przyrost ludności jest znaczny i rośnie wskutek zmniejszania się śmiertelności; wynosił on w latach 1923—1926 — 14,1⁰/₀₀

Specjalny rozdział poświęcony został sprawom wykształcenia i szkolnictwa. Cyfry z r. 1921, wykazujące przerażająco niski poziom wykształcenia ludności — skutek polityki carskiej — nie mogą już odpowiadać rzeczywistości, gdyż ilość szkół wszelkiego rodzaju wybitnie się zwiększyła. Ciekawe są dane, dotyczące specjalnie Lublina, którego ludność gwałtownie wzrasta i nie wykazuje

w żadnym roku obniżki; dla wielu niespodzianką będzie stwierdzenie i poparcie cyframi faktu, że Lublin rośnie prędzej niż Łódź.

Książka została opracowana nader sumiennie i operuje znacznym materiałem cyfrowym. Zestawienia statystyczne uwzględniają podział ludności na miejską i wiejską; szereg tablic obejmuje przegląd stosunków ludnościowych we wszystkich powiatach województwa.

Życzyć by należało, aby praca p. dr. Daszyńskiej-Golińskiej pociągnęła za sobą podobne opracowanie innych województw; Umożliwiłoby to porównania między stosunkami ludnościowymi województw przed i po r. 1918, co przedstawiałoby bardzo doniosłą ewolucję w związku ze zmianami politycznymi.

Róża Filasiewicz (Warszawa).

- Gini C. e Somogyi: Tavole Ammontare e sul Movimento della popolazione attraverso il tempo.
 Somogyi S. e Veronese G.: La Natalità et le Professiono nella distribuzione territoriale in Italia.
 Herssh L.: Situation sociale et natalité d après les statistiques de la ville de Paris.
 Marsal François: L'influence de la Législation sur le développement de la population.
 Lefebure-Dibon Paul: L'évolution de la famille.
 Bonvoisin: Repercussions démographiques de l'institution des allocations familiales professionnelles.
 Vulhopp Tilla: Le développement de la population belge depuis 1830.
 Würzburger Eugen: De l'influence de la guerre mondiale sur le mouvement de la population.

Broszury wydane z racji Międzynarodowego Kongresu Populacyjnego w Rzymie — Wrzesień 1931.

Międzynarodowy kongres dla badań populacyjnych w Rzymie (3—7 wrzesień 1931) przyniósł olbrzymi i b. różnostronny materiał badawczy, który świadczy jakiej doniosłości zagadnienie to nabiera. Druk sprawozdania nie został jeszcze ukończony, ale trudnooby recenzentowi podołać za jednym razem obfitości materiału. Wybieram przeto kilka z pośród nadesłanych mi rozpraw. Zapoznawszy się z ich treścią czytelnicy przyznają rację prezesowi International Union for the Scientific Investigation of Population Problems, który na konferencji generalnej tej Unji powiedział:

Problemy populacyjne przeniknęły do świadomości ogółu. Naglą aby je rozwiązać. Jest możebnem, a nawet prawdopodobnem w wysokim stopniu, że w ciągu najbliższych lat 50, a może i wcześniej, zagadnienia demograficzne staną się podstawą przy rozstrzyganiu kwestyj politycznych i działań polityków całego świata... (Raymond Pearl).

1. Autorowie zestawili szereg tablic dotyczących liczby ludności wszystkich części świata, oraz ruchu ludności na całej kuli ziemskiej. W Europie spisy ludności pojawiają się najwcześniej w Wielkiej Brytanji (od 1066 r.). W XIV stuleciu obliczenia ludności przeprowadzane są również we Francji. W wieku XVIII spisowana jest ludność niemal we wszystkich krajach Europy. Autorowie przeoczyli, że Polska posiada znakomite materiały i opracowania z połowy XVI w. (Źródła dziejowe). Cyfra ludności podawana jest według spisów aż do 1930 r. W całym tym okresie 760 lat bez wyjątku ludność wzrasta. Załamania następują jedynie w okresach wielkich wojen i zmiany granic. A zatem we Francji po 1870 roku, w Niemczech, w Austrii jako rezultaty wojny światowej itp. Ludność państw azjatyckich liczona jest dopiero w ostatnich lat dziesiątkach, przedewszystkiem w Indjach od 1870 r.

Olbrzymie skupienie chińskie wzrasta od 1910 do 1930 r. z 320 na 474 miljony. Na jakich obliczeniach zostało to oparte nie podano. Autorowie angielscy twierdzą, że Chiny zaledwie utrzymują swoją liczebność.

Ludność republik australijskich od pierwszych 859 osadników w 1788 r. wzrasta do $6\frac{1}{2}$ milionów w 1930. Liczbę autochtonów oceniają na 60 tysięcy.

Druga część obszernej broszury, złożonej z samych tablic, obejmuje naturalny ruch ludności sięgając dla krajów Europy do 18 stulecia. Dla innych części świata daty dochodzą przeważnie do lat 70-ych zeszłego wieku. Końcowe tablice dają przyrost ludności obliczony rocznie .

Pomimo tak obfitego i jak się zdaje możliwie ściśle obliczonego materiału trudno byłoby wyprowadzić prawa wzrostu ludności. Jedno wszakże stwierdzić można, że w żadnym okresie dziejowym niema stałego cofania liczby i, że dalecy jesteśmy jeszcze od przepowiadanego przez Spencera okresu, w którym cyfra ludności kuli ziemskiej będzie stałą wielkością, a pokolenia nowe zastępować będą jedynie ustępujące.

Dla Polski podane są cyfry przyrostu od 1919 r. i należą, począwszy od 1921 do najwyższych, wahając się od $15-17\frac{0}{100}$. Wzrost ludności w latach 1876/80, oraz 1911/13 odnosi się wyraźnie tylko do b. Królestwa.

2. Wobec olbrzymiej różnicy jaka zachodzi między liczbą urodzeń wśród różnych okolic i klas ludności byłoby ważnem zbadać wpływy wyznaniowe, ekonomiczno-społeczne i biologiczne. Autorzy stawiają tę kwestję aby ją rozstrzygnąć przynajmniej dla ludności, żyjącej z rolnictwa, z przemysłu i z handlu. W tym celu zestawiają ludność poszczególnych okręgów w Italji i obliczają odsetek każdej z tych kategorii. Rezultaty są b. różne. Widać zatem, że oprócz zatrudnienia inne jeszcze czynniki oddziaływały na rozrodność. Zresztą nikły rezultat badań przypisać również należy, że uwzględniono jedynie cyfry urodzeń z r. 1921/22.

3. L. Hersch zestawia zamożność i liczbę urodzeń na rodzinę w różnych dzielnicach Paryża. Porównywa przy tem lata 1911/13 oraz 1924/28. Badania tego rodzaju czynione były już niejednokrotnie dla Wiednia, Berlina i Paryża. Rezultat był zawsze ten sam; okręgi ubogie mają znacznie wyższą rozrodność od zamożnych. Autor osiągnął jednak przez porównanie rozrodności przed i powojennej nową obserwację. A mianowicie rozrodność okręgów zamożniejszych podniosła się, a uboższych zmniejszyła. Obliczeń dokonywał w stosunku do ogółu ludności danej dzielnicy i na 1000 osób w wieku produkcyjnym m. 20 a 39 rokiem. Wyciąga zatem wniosek, że obniżenie liczby urodzeń ma swój kres. Potwierdza to również porównanie cyfry przed i powojennej we Francji.

4. Spornem jest dotąd zagadnienie, czy i w jakim stopniu ustawodawstwo oddziałać może na rozrodność. F. Marsal odpowiada na to pytanie przytoczeniem 3 momentów dziejowych. 1. Kiedy Rzymowi za czasów imperatora Augusta zagroziło wyludnienie, a ludność obniżyła się o 7%, cesarz wydaje ustawy *Leges Julia Agrariae*, oraz *Lex Pappia Poppea*, które wykluczyły kawalerów, a potem wdowców i rozwiedzionych bezdzietnych od dziedziczenia, a należne im grunty przypadły 20 tysiącom obywateli dzietnych, szereg przywilejów uzyskali ojcowie 4 dzieci, oraz matki nawet nieślubne. Ludność w ciągu 30 lat (736—766) zwiększyła się o 5⁰/₀₀. Kto wie jednak czy tego wzrostu nie należy przypisać okresowi pokoju i pomyślności, który wówczas zapanował.

2. W wiekach średnich kościół chrześcijański przekonał się, że ascetyzm dostępny jest tylko jednostkom wybranym, bierze pod opiekę rodzinę, kobietę i małżeństwo. I oto wieki XI aż do XIII wykazały postępy zamożności i liczby mieszkańców w krajach Europy środkowej i zachodniej.

Wreszcie 3. obniżkę urodzeń we Francji przypisuje autor kodeksowi Napoleona, który podział własności między potomków uczynił obowiązkowym. Wysokie opodatkowanie spadków powiększyło ciężary rodziny. Przykład 2 departamentów na południu

Francji (Nantes i Basses Pyrenees) utwierdza autora w jego mniemaniu. Pireneje Niskie, które wbrew prawu utrzymały wolność testowania, miały prawie 5-krotnie wyższą liczbę przyrostu od Wysokich.

Polityka rządu francuskiego stosująca od 1920 r. zapomogi rodzinne i awanse w urzędach dla ojców licznych rodzin przyniosła również swoje rezultaty. A mianowicie powojenna obniżka urodzeń, która ogarnęła wszystkie kraje Europy, we Francji dała się zaledwie odczuć.

Autor zapomina, że w porównaniu ze wschodem Europy (Polska, Rosja) stopa urodzeń we Francji jest b. niska, a stosunki ekonomiczne bogatej tej republiki nie zmuszają rodzin do ograniczania liczby potomków. A przy dzisiejszym przyroście pomimo wszelkich *allocations familiales* wieś francuska wyludnia się w straszający sposób.

5. Autor ewolucję jaką dziś przechodzi rodzina wysuwa na plan naczelny zagadnień społecznych. Poświęca jednak temu zagadnieniu tak mało miejsca (4 strony), że zaledwie wspomnieć może ewolucję historyczną. Dzisiejszy upadek rodziny zaś łączy z zanikiem licznych rodzeń. U nas ta kwestja nie występuje jeszcze tak ostro. Nie mamy wprawdzie wzorowych stosunków rodzinnych wśród ludu. Moralność „oficjalna” jest bardzo różna od faktycznego stanu stosunków rodziców do dzieci, a zwłaszcza męża i żony. W znacznym stopniu uważam to za stan przejściowy. Rodzina jednak ulega przeobrażeniu szybkemu, a głównym powodem są tu stosunki zarobkowe, a zwłaszcza praca zarobkowa kobiet po za domem. A właśnie autor pominął tę stronę kwestji i właściwie wypowiedział jedynie to, co każdy wie nawet z podręczników szkolnych.

6. Instytucja pomocy liczniejszym rodzinom obejmuje już 4,3 miliona ludności, a w kasach kompensacyjnych, które tę pomoc rozdzielają gromadzi się rocznie 1 miliard 700 milionów franków. Pomoc jest znaczna i podnosi się z urodzeniem każdego dziecka aż do 6-go. Rodziny otaczane są specjalną opieką sanitarną. Rezultaty tej akcji okazały się dla wyludniającej się Francji nadspodziewanie pomyślne, a rozrodczość w rodzinach wspomaganych przenosi ogólną we Francji o 62%. Zaś śmiertelność niemowląt jest niższą od ogólnej. Wkrótce ukaże się ustawa, która pomoce rodzinne uczyni obowiązkiem dla przemysłowców. W Belgji ustawa o „allocations” już jest i daje tak samo wydatne powiększenia rodzin.

7. Belgja liczyła w 1830 r. 3,8 milionów mieszkańców, w 1930 około 8,1 miliona. Takie podwojenie ludności w ciągu stulecia

wskazywaćby powinno na zadawalniającą rozrodność tego kraju o b. wysokim zaludnieniu. Autor, jednak przy pomocy skomplikowanych wyliczeń dochodzi do wniosku, że tempo rozrodności od lat 20 już wykazuje nie przyrost, ale obniżenie liczby ludności. Natomiast przyczyną przyrostu są małżeństwa zawierane w wieku coraz wcześniejszym, które przyspieszają pojawienie się nowej generacji. Drugą przyczyną jest przedłużanie średnich lat życia. Tworzy się zatem społeczeństwo, w którym brak młodzieży, społeczeństwo starców. Zapobiec temu niepożądanemu zjawisku może tylko wzmoczona rozrodność.

8. Niemcy są wielce zaniepokojone silnym spadkiem stopy urodzeń po wojnie. Ubytek roczny wynosi 500—600 tys. i nie da się usprawiedliwić w całości zmniejszonym terytorjum, gdyż liczba ludności dosięga już przedwojennej. Badając przyczyny zmian, przy pomocy mozolnych obliczeń wśród mieszkańców Saksonji, Würzburger przypuszcza, że powodem obniżki jest 1. utrata młodych ludzi na polach bitew, zanim zdążyli zawrzeć związki małżeńskie. 2. Osierocenie rodzin przez małżonków, którzy padli na polach bitew. 3. Upośledzenie przez choroby i kalectwa tych, co z wojny powrócili, oraz liczniejsze małżeństwa wdów. A w takim razie obniżka stopy urodzeń w Niemczech i w innych krajach byłoby tylko przejściowym zjawiskiem, które nie daje podstawy do obliczeń ludności na przyszłość.

Prof. Z. Daszyńska-Golińska (Warszawa).

- Banasieński Eugenjusz: Japonja—Mandżurja. Studium polityczno-ekonomiczne. Warszawa, Wyd. Instytutu Wschodniego, 1931. Str. 6 nlb. + 170 + 2 nlb. z 2 mapami.
- Dobrowolska Marja: Studja nad osadnictwem w dorzeczu Wisłoki i Białej. Kraków, „Orbis”, 1931. Str. 5 + mapa.
- Fogelson S.: O wyrównaniu szeregów statystycznych ze szczególnem uwzględnieniem rozkładu ludności według wieku. Warszawa 1931. Str. 48.
- Lepecki Mieczysław: Opis stanu Espirito Santo. Ze specjalnem uwzględnieniem terenów, na których odbywa się kolonizacja polska. Warszawa 1931. Str. 101 + 1 nlb. i 4 plansze.
- Krawczyński T.: Polska a Bałtyk. Walka o morze w dziejach Polski. Gdańsk a Polska. Ekonomiczne i polityczne znaczenie dostępu do morza. Warszawa 1931. Str. 25.
- Pawłowski Stanisław: Geografja krajów i mórz pozaeuropejskich. Podręcznik dla klas wyższych szkół średnich. Lwów, Nakł. Książnica Atlas, 1931. Str. IV + 204.
- Rocznik statystyczny przewozu towarów na Polskich Kolejach Państwowych według poszczególnych rodzajów towarów za rok 1930. Cz. II b. Warszawa 1931. Str. XII + 460.

- Rocznik statystyczny przewozu towarów na Polskich Kolejach Państwowych za rok 1930. Część III. Warszawa, Nakł. Min. Komunikacji, 1931. Str. XVIII + 790.
- Siwak Michał: Geografia Europy. Ze 197 rycinami i mapkami. Lwów 1931. Str. 2 nlb. + 251.
- Skiba Mikołaj: Umieralność niemowląt w Polsce w świetle statystyki urzędowej. Lwów 1931. Str. 31.
- Skowron Władysław: Kryzys i skutki emigracji sezonowej. Warszawa 1932. Str. 32.
- Statystyka Polski wydawana przez Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. T. XLI. Warszawa 1931. Str. XXX + 66.
- Województwo tarnopolskie. Tarnopol, Nakł. Komitetu Wojewódzkiej Wystawy Rolniczej i Regionalnej w Tarnopolu. Str. 452 + 4 nlb. Z 8 mapami.

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Z gospodarczego położenia Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1931). — Drzażdżyńska H.: Ludność Warszawy w roku 1792 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Drybiński M. I.: Z gospodarczego położenia Stanów Zjednoczonych A. P. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22, 1931). — Dyjas W. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1932). — Fogelson S.: O wyrównaniu szeregów statystycznych ze szczególnem uwzględnieniem rozkładu ludności według wieku (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 3, 1931). — Heinrich J.: Powszechne spisy ludności a ustawodawstwo Polski Odrodzonej (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Janicki S. Dr. Prof.: Z gospodarczego położenia Wielkiej Brytanii (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24, 1931). — Klimaszewski M.: Z zagadnień dotyczących zlodowacenia ziem polskich (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 6—7, 1931). — Korolec J.: Przemiany w gospodarstwie światowym (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1932). — Makowski T.: Próby na polu organizacji kolonij współczesnych w stanie Sao Paulo w Brazylii. Kolonja Warpa dystrykt Campo Novos (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I., 1931). — Miller J. Inż.: Podstawy kalkulacji kosztów maszynowego opracowania dat statystycznych (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 3, 1931). — Piekałkiewicz J. Dr.: XIX. Sesja Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w Tokio (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Tenże: Biura statystyczno-ekonomiczne W instytucjach rolnego kredytu hipotecznego (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 3, 1931). — Radziej H.: Metody centrograficzne i ich zastosowanie do terytorjum Polski (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Różański A. Dr. Prof.: Zamknięcie i osuszenie zatoki morskiej Zuiderzee w Holandji (Przegląd Techniczny, Nr. 51—52, 1931). — Smerek M.: Współpraca gospodarcza z wychodźstwem (Gospodarka Narodowa, Nr. 3, 1932). — Tenże: Niedomagania statystyki (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1931). — Smoleński J. Dr. Prof.: Wobec zaproszenia do Polski Międzynarodowego Kongresu Geograficznego (Wia-

domości Geograficzne, zeszyt 1, 1932). — Stołyhwo K. Dr. Prof.: Sprawozdanie z podróży do Brazylii, w sprawie badań antropologicznych nad ludnością polską w Paranie. (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I, 1931). — Studnicki W. Dr.: Międzynarodowa sytuacja gospodarcza w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1932). — Szturm de Sztrem E.: Uwagi o metodzie centrograficznej (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Szulc S.: Polskie tablice wymieralności 1927 roku (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Tenże: Fałszywe zgłaszanie dat urodzeń w Polsce (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Tenże: Tak zwane trwanie życia ludzkiego (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 2, 1931). — Trzciniński W.: Miasto Lidzbark w liczbach (Kwartalnik Statystyczny, Tom VIII., zeszyt 1, 1931). — Turczynowicz S. Inż. Prof.: Okresy susz na pograniczu polsko-niemieckim i kwestja nawodnienia w Polsce (Inżynierja Rolna, Nr. 1, 1931). — Uhm Z. i T.: Materiały do polskiej bibliografji emigracyjnej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I., 1931). — Załęcki G. Dr.: Problem krajowej organizacji elementów polskiej polityki kolonjalnej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I., 1931). — Tenże: Parana, a Polska jako problem polskiej ekonomiki narodowej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I., 1931). — Tenże: Mandaty kolonjalne a polska polityka kolonjalna (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I., 1931). — Sytuacja gospodarcza Szwajcarii (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — Uwagi w sprawie zamierzonego przyłączenia Zagłębia Dąbrowsko-Krakowskiego do województwa Śląskiego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23, 1931).

Berger P.: La Belgique. Cours de géographie économique. Bruxelles, Falk, 1931. Str. XL + 608, Fr. 55.

Lemaitze G.: Vie économique de la Nouvelle—Ecosse. Paris—Saint—Amand, Presses univ. de France, 1931. Str. 271.

Martin J.: Programme d'action en Belgique d'Afrique. Liège, Thone, 1931. Str. 61.

Théry R.: L'Indochine française.; Neuchâtel, Baconnière, 1931. Str. 220.

Vidal de la Blanche et L. Gallois: Géographie universelle. T. 4. Europe centrale. Paris, Colin, 1930. Str. 379.

Demografia (antropometria, statistica sanitaria, dinamica delle popolazioni). Di C. Gini i inn. Torino, Ed Torinese, 1931. Str. VI + 740. 100 L.

Cini C. e R. d'Addario: Intorno alla portata delle date di nascita differite per i nati alla fine dell'anno. Roma, Inst. pol. dello stato. Str. 175.

Graziani R.: La situazione Cirenaica. Bengasi 1931. Str. 48.

Mortara G.: Sommario di statistica. Puntata I. Milano, Univ. Bocconi, 1930. Str. 206.

- Canada. An official Handbook of present conditions and recent progress. 1931. Ottawa, H. M. Stat. Off., 1931. Str. 199.
- Copland D.: The Australian economy. London, Australian Book Co., 1931. Str. 97.
- Cotton W.: Racial segregation in South Africa. London, Sheldon, 1931. Str. 158.
- Chase S. and Tyler M.: Mexico; a study of the Americas. New York, Macmillan, 1931. Str. 345. 3 \$.
- Mitchell N.: Land problems and policies in the African mandates of the British Commonwealth. Louisiana, State Univ. Pr., 1931. Str. XVI + 155.
- Moulton II.: Japan. An economic and financial appraisal. With the collaboration of Iunichi Ko. Washington, Brookings Inst., 1931. Str. XIX + 645. 4 \$.
- Philip's international Atlas. A complete geographical survey of the international relationships of the New Era, its territorial changes and commercial communications. With index. London, Philip, 1931. Str. 254. 42 s.
- Potter F. H., and Denham Larrett: Graphs and their applications. With answers. London, Pitman, 1931. Str. 68.
- Suggate L. S.: Australia and New Zealand. Illus., maps, diags. London, Harrap 1931. Str. 440. S. 6.
- Reilly W. J.: The law of retail gravitation. New York, Author, 1931. Str. 81. 10 \$.
- Bienstock G.: Deutschland und die Weltwirtschaft. Berlin 1931. Str. 172.
- Fels E.: Das Weltmeer in seiner wirtschafts- und verkehrsgeographischen Bedeutung. Leipzig, Quelle & Meyer, 1931. Str. 151.
- Horn W.: Die Bevölkerungsverteilung in Ostpreussen und ihre Veränderungen. Königsberg, Gräfe & Unzer, 1931. Str. XI + 144. 5 M.
- Kamp I.: Wirtschaftstopographie des rechtsrheinischen Köln. Köln—Kalk Welzel, 1931. Str. IX + 68.
- Krükel L.: Atlantischer und Pazifischer Ozean, ein Verkehrs- und wirtschaftsgeographischer Vergleich. Düsseldorf 1931. Ohligschläger. Str. VIII + 120.
- Otto Ch.: Die europäische Besiedlung der Inseln im Pazifischen Ozean. Stettin Pasenow, 1931. Str. 99.
- Stephan A.: Die internationale Vergleichbarkeit der Berufsstatistik. Berlin, Borchardt, 1931. Str. 113.
- Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. Hrsg. vom Statisti. Reichsamt. Jg. 50. 1931. Berlin, Hobbings, 1931. XL, 566, 191, 20 s. VIII S. graph. Darst. 6,80 M.
- Winkler W.: Grundriss der Statistik. I. Berlin, Springer, 1931. Str. IX + 177.

VIII.

Praca i opieka społeczna.

Frankowska Leontyna i Modliński Eugenjusz: O organizacji i funkcjonowaniu instytucji ubezpieczeń społecznych. Kraków, Nakładem Okręgowego Związku Kas Chorych w Krakowie, 1931. Str. 240.

Okręgowy Związek Kas Chorych w Krakowie rozwija już od dłuższego czasu żywą działalność wydawniczą; akcja ta zasługuje na pełne uznanie, ponieważ przyczynia się do spopularyzowania idei ubezpieczeń społecznych, ułatwia zadanie samym instytucjom a równocześnie pozwala zorjentować się tak pracodawcom jak i ubezpieczonym w ich rozległych prawach i obowiązkach. Odpowiedni dobór współpracowników i wybór aktualnych tematów podnosi wartość wydawnictw, nazwanych „Biblioteką Okręgowego Związku Kas Chorych w Krakowie”.

Ostatnio ukazał się tom XXVII, którego treścią jest rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. o organizacji i funkcjonowaniu instytucji ubezpieczeń społecznych (Dz. U. R. P. nr. 81, poz. 635) omówione w zeszycie II. rocznika 1931 Ruchu (str. 556 i n.). Autorami podręcznika są radcowie Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej pp. Frankowska i Modliński będący równocześnie współtwórcami opracowanego rozporządzenia. Każdy artykuł rozporządzenia otrzymał wyczerpujące objaśnienia, przedstawiające dotychczasowy stan prawny i faktyczny oraz interpretujące trudniejsze czy zawilsze postanowienia. Objasnienia te nie tylko ułatwiają zrozumienie przepisów ale orjentują czytelnika w rozporządzeniu, które zawiera dużo postanowień łączących się pod względem treści a umieszczonych w różnych rozdziałach. Praca, dokonana przez autorów, wskazuje na doskonałe opanowanie materiału i łatwość wysławiania się co czyni objaśnienia tem cenniejszemi; dodać należy, że objaśnienia są wyczerpujące a nadto zupełnie i bez wyjątku trafne. Szczegółowy skorowidz podnosi jeszcze wartość podręcznika.

Dr. Julian Baumgarten (Poznań).

Wawelberg Michał: Bezrobocie i hiperprodukcja. Warszawa, Biblioteką groszowa, 1931. St. 222.

W latach 1927 i 1928 niemal wszystkie kraje przeżywały okres niezwyklej pomyślności gospodarczej. W jesieni 1929 nastąpił zwrot w kierunku przeciwnym. Produkcja, kredyt i handel zwa-

szcza międzynarodowy maleją. Konsumcja kurczy się w silniejszej mierze, niż produkcja. Bezrobocie wzrasta. Równocześnie ceny, płace i procenta stają się coraz bardziej zjawiskami politycznymi, a tracą swój charakter gospodarczy, ponieważ ich ustalanie podlega władzom w coraz to wyższym stopniu. Równocześnie rośnie literatura, wykazująca, że przesilenia w stuleciu poprzedzającym wybuch wielkiej wojny w r. 1914, miały przebieg łagodniejszy i że przyczyną szczególnie wielkiego nasilenia obecnego kryzysu jest wzmoczenie etatyzmu i interwencjonizmu władz. P. Wawelberg broni wymownie i przekonywująco tego poglądu, a zwalcza zapatrywanie, doszukujące się źródła hiperprodukcji w postępach technicznych i organizacyjnych. „Socjalizm przez sztuczne regulowanie płacy robotniczej powoduje przedwczesny przerost środków technicznych, dzięki którym ilość potrzebnych rąk roboczych kurczy się” (str. 83). Za uboczną przyczynę bezrobocia uważa Autor pracę zarobkową kobiet zamężnych, wobec której zajmuje stanowisko krytyczne także i ze względów moralnych. Występuje w obronie własności prywatnej i rodziny na podstawie zgodności obu tych instytucji z istotnymi fizjo-psychologicznymi właściwościami natury ludzkiej. W tem znaczeniu dopatruje się w zapoznawaniu praw naturalnych źródła obecnego przesilenia. A.K.

Die Soziale Frage und der Katholizismus. Padernborn, F. Schöningh, 1931, str. 488.

W 1931 r. przypadła 40 rocznica wydania przez papieża Leona XIII. encykliki w kwestji robotniczej — *Rerum Novarum*. W świecie katolickim starano się upamiętnić tę chwilę — w Rzymie odbyły się nawet specjalne uroczystości, Niemcy katolickie upamiętniły tę rocznicę przez wydanie pod wymienionym przez nas tytułem pracy zbiorowej, poświęconej zagadnieniom społeczno-gospodarczym, rozważonym w świetle założeń zawartych w wymienionej encyklice. Wydawnictwo uskutecznione zostało przez znane na polu rozwoju nauki katolickiej w Niemczech stowarzyszenie „Görres-Gesellschaft”, a współpracowali w niem uczeni katolicy Niemiec i Austrii. Całość została podzielona na 4 części. W pierwszej, poświęconej historii ruchu katolicko-społecznego w Niemczech i Austrii. K. Bauer, kreśli ogólne tło rozwoju; J. Strieder, prof. uniwersytetu monachijskiego, omawia znaczenie Kettelera, twórcy katolicyzmu społecznego w Niemczech, M. Knoll z Wiednia — znaczenie Vogelsanga, ucznia Kettelera i propagatora jego idei w Austrii; A. Pieper — znaczenie Hitzelgo, socjologa i poli-

tyka niemieckiego i ucznia Kettelera i H. Bopp — działalność A. Kolpinga, twórcy katolickiego ruchu rzemieślniczego. W ten sposób rozwój ogólnej ideologii katolicyzmu społecznego w Niemczech i Austrii został wyczerpująco omówiony i stanowi doskonały materiał orjentacyjny dla tych wszystkich, którzy chcą genetycznie śledzić rozwój katolickiej myśli społecznej w krajach germańskich.

W części drugiej zostały omówione założenia społeczno-etyczne i społeczno-gospodarcze encykliki. P. Tischleder, prof. uniw. monasterskiego, stwierdza, że podstawami encykliki są a) założenia metafizyczno-etyczne, dające się ująć w zdaniu: Etyka — to stosowana metafizyka ¹⁾, b) i pojęcie społeczeństwa jako organizmu moralnego czyli idea solidarności, wskutek czego katolicka ideologia społeczna różni się zarówno od indywidualizmu, jak i od socjalizmu.

Następnie inni współpracownicy omawiają: kwestję własności prywatnej, płacy, stosunki pracodawców i robotników, zagadnienie procentu, dobroczynności i znaczenie encykliki w oświetleniu współczesnej nauki.

To ostatnie zagadnienie omawia T. Brauer, prof. uniw. kolońskiego, stwierdzając, że encyklika opiera się na założeniach metodologicznych filozofji arystotelesowsko-tomistycznej, wskutek czego rozważa zagadnienia ekonomiczne w ścisłej łączności z socjologicznymi, za podstawę badań przyjmuje motywy ekonomiczne w związku z etyką i wskazuje nie tylko to, co istnieje, ale także to, co powinno być. Pomimo specyficznej metodologii i specjalnych celów nie pomija encyklika znaczenia ekonomiki i jej wywody nie stoją w sprzeczności z tą ostatnią ²⁾.

Trzecia część książki poświęcona jest rozważaniom prądów społecznych w ustroju kapitalistycznym. Rozpatrując więc współczesne zapatrywania na gospodarstwo społeczne, państwo i społeczeństwo, na dążenia niemieckiej polityki socjalnej, na prawo robotnicze, problemy społeczne w systemie podatkowym, tendencje związków zawodowych, kwestję ludnościową i zagadnienie proletariatu, ocenia te zjawiska w świetle postulatów społecznych encykliki.

Wreszcie w ostatniej części porusza obecne problemy społeczne, ważne dla katolicyzmu społecznego. Zaslugują tutaj zwłaszcza dwa artykuły na uwagę: A. Mitterer'a, prof. w Brixen — na temat

¹⁾ op. c. str. 117.

²⁾ op. c. str. 214.

„Nauka przyrodnicza i prawo naturalne”³⁾ i G. Gundlach'a S. J. na temat — „Socjalizm i ruch socjalistyczny”⁴⁾). W pierwszym z nich autor stwierdza, że istnieje ścisły związek pomiędzy naukami przyrodniczymi a zjawiskami prawa naturalnego u Św. Tomasza z Akwinu. Św. Tomasz także posługuje się metodą obserwacji zjawisk, ale potem dąży dalej, bo do ujęcia istoty tych zjawisk, posługując się metodą arystotelesowską⁵⁾).

W drugim artykule autor omawia zmiany, jakie zaszły w socjalizmie w ciągu ostatnich 40 lat — a to zarówno w podstawach socjalizmu, jak i w metodzie ujmowania zjawisk.

Wszyscy autorzy przy opracowywaniu zagadnień uwzględniają jedynie katolicką literaturę germańską, pomijając w odnośnych kwestjach dobre prace z tej dziedziny u innych narodów katolickich, zwłaszcza literaturę francuską, która w ostatnich trzydziestu latach doskonale się rozwija. To też praca ta odzwierciedla jedynie katolicką naukę germańską. Chociaż poszczególne tematy są mniej lub więcej dokładnie opracowane, to jednak cała praca jest cennym nabytkiem w literaturze katolicko-społecznej. Informuje dostatecznie wyczerpująco o ogólnych założeniach katolicko-społecznych a jednocześnie wyczerpująco omawia zagadnienia katolicyzmu społecznego w Niemczech.

Ks. Dr. A. Roszkowski (Poznań).

Skiba Mikołaj: Alkoholizm jako zagadnienie gospodarcze w Polsce. Lwów 1932. Str. 80.

Szturm de Sztrem Tadeusz: Bezrobocie w Europie dzisiejszej. Warszawa Instytut Gospodarstwa Społecznego, 1931. Str. 44 + 2 nlb.

Wilczyński Stefan: Ogródki działkowe jako zagadnienie społeczne. Kraków, Nakł. Okr. Zw. Kas Chorych, 1931. Str. 48 + 8 tabl.

Czasopisma: Bolesła J.: Kryzys gospodarczy a place robotnicze (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23, 1931). — J. R.: Walka z bezrobociem (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1931). — Kłoczowski E. Inż.: Bezrobocie na wsi (Gazeta Rolnicza, Nr. 46, 1931). — M. J.: Nowelizacja ustaw o czasie pracy i pracy młodocianych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22, 1931). — R.: Walka ze skutkami bezrobocia (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1932). — R. T.: Stosunki służbowe pracowników w kasach chorych (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 21,

³⁾ Naturwissenschaft und Naturrecht, str. 436 i nast.

⁴⁾ Sozialismus und sozialistische Bewegung, str. 453 i nast.

⁵⁾ op. c. str. 451.

1931). - Radomyski J. Inż.: Dookoła reformy ubezpieczeń społecznych (Rolnik Ekonomista, Nr. 3, 1932). — Tarski W.: Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w sprawie reorganizacji kas chorych z dnia 28. IX. 1931 r. (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 21, 1931). — Trepka E.: Bezrobocie (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1931). — Wertheim B.: Rola gospodarcza sądów pracy (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 1, 1932). — Zdankowski A.: Jak walczą władze z bezrobociem (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 11, 1931).

Heyman G.: La généralisation des allocations familiales en Belgique. Paris, Gérard 1931. Str. 298.

Beveridge W.: Causes and cures of unemployment. London, Longmans, 1931. Str. 70.

Fryberger H.: The abolition of poverty. New York 1931. Str. 152.

Hobson J.: The economics unemployment. New York, Macmillan, 1931. Str. 152.

Brentano L.: Mein Leben im Kampf um die soziale Entwicklung Deutschlands. Jena, Diederichs, 1931. Str. 423.

Düker H.: Psychologische Untersuchungen über freie und zwangsläufige Arbeit. Experimentelle Beiträge zur Willens- u. Arbeitspsychologie. Leipzig Barth, 1931. Str X + 160. 9,60 M.

Hämmerling K.: Die Arbeitsfürsorge für Wohlfahrts-erwerbslose. Berlin Funk, 1931. Str. 59.

Merkle O.: Gewerkschaften und Genossenschaften. Kallmünz 1931. Str. 95.

Mittag J.: Das Problem der Arbeitslosigkeit und Arbeitslosenfürsorge in der Wirtschafts- und Sozialgeschichte. Göttingen 1931. Str. 142.

Nawratzki C.: Bevölkerungsaufbau, Wohnungspolitik und Wirtschaft. Berlin, Heymann, 1931. Str. 230. 8 M.

Probleme der Arbeitslosigkeit im Jahre 1931. Vom Int. Arbeitsamt unter Mitarb. von Ansiaux, Cole, Hahn u. Hersch vorbereitete Studien. Genf, Int. Arbeitsamt, 1931. Str. 315.

Theiss K.: Alkoholismus und Sozialversicherung. Münster 1931. Str. XXIV + 270.

Werlé F.: Der Körperliche Arbeiterschutz und sein ökonomischer Charakter Murnau 1931. Str. 162.

Zehn Jahre internationale Arbeitsorganisation. Vorw. von Albert Thomas. Genf, Int. Arbeitsamt, 1931. Str. XXIV + 484.

IX.

Spółdzielczość. Organizacja pracy.

- Gątkiewicz Józef: Spółdzielnie mleczarskie w Polsce w 1929 roku. Warszawa, 1931. Str. 2 nlb. + 88.
- Jenner Władysław: Kodeks spółdzielczy. Zbiór ustaw i rozporządzeń dotyczących Spółdzielni Lwów 1931. Str. XIV + 400 + 2 nlb.
- Kucharzewski Adam: Technika kierownictwa w zakładach pracujących na zamówienia. Warszawa, 1931. Str. 4 + 1 nlb.
- Polski Józef: System kart dziurkowanych „Hollerith” w przedsiębiorstwie górniczym. Warszawa 1931. Str. 7 + 1 nlb.
- Rytel Zygmunt: Racjonalizacja i współpraca przedsiębiorstw. Warszawa, Nakł. Księgarni Technicznej, 1931. Str. 4 nlb. + 48.
- Zakładanie i prowadzenie spółdzielni mleczarskich i spółdzielczych zbiornie. Praca zbiorowa pod kierunkiem. Z. Chmielewskiego. Wyd. IV. poprawione i rozszerzone. Lwów 1931. Str. VII + 310.

Czasopisma: Adamiecki K. Prof.: Zastosowanie nauki kierownictwa (organizacji) w życiu gospodarczym (Przegląd Organizacji, Nr. 1, 1932). — Tenże: Uwagi do definicji nauki organizacji. (Przegląd Organizacji, Nr. 1, 1932). — Bajkowski A. Inż.: Usprawnienie magazynów w przedsiębiorstwach przemysłowych (Przegląd Organizacji, Nr. 1, 1932). — Breza B.: Kredytowa praca spółdzielcza jako forma współuczestnictwa rzesz pracujących w inicjatywie prywatnej (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12, 1931). — Dąbrowski S.: Organizacja i wykształcenie gospodarze spożywców (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 11, 1931). — Gątkiewicz J.: Spółdzielnie mleczarskie w Polsce w 1929 roku (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt 2, 1931). — Guzicki S. Inż.: Organizacja obliczania kosztów własnych (Przegląd Organizacji, Nr. 1, 1932). — Jenner W.: Przesilenie ekonomiki świata a spółdzielczość (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12, 1931 r. i zeszyt 1, 1932). — Kłapkowski T.: Polskie spółdzielnie rolnicze w dobie kryzysu (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1931). — Kęsa A.: Zajęcie udziału członka w spółdzielni (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 21, 1931). — M. B.: Działalność kulturalno-oświatowa zachodnio-ukraińskiej spółdzielczości (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12, 1931). — M. T. Dr.: Sejmik Związku Spółdzielni Polskich w Warszawie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 24, 1931). — Moszczyński W. Inż.: Organizacja biur technicznych w przemyśle maszynowym i ich zadania na drodze współzawodnictwa i postępu (Przegląd Organizacji, Nr. 1, 1932). — Nowakowski A.: Spółdzielczość wobec kryzysu (Poradnik Spółdzielni, Nr. 18, 1931). — Ostrowski S.: Uzdrawienie gospodarki spółdzielni rolniczo-handlowych na terenie województw centralnych (Poradnik

Spółdzielni, Nr. 21, 1931). — Orsetti M.: Angielska Liga Kooperatystek (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12, 1931 r. i zeszyt 1, 1932). — Rudnicki J.: Stan spółdzielczego przemysłu mleczarskiego w Polsce (Rolnictwo, Tom I., zeszyt 1, 1931). — Sokołowski K.: Spółdzielczość wobec państwa (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 1, 1932). — Uziembło A.: Przyczynnik do sprawy rozmieszczenia spółdzielczości pożyczkowo-oświatowej (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 11, 1931). — Walkiewicz A. Dr.: O potrzebie kontroli lekarsko-weterynaryjnej gospodarstw mlecznych (Gazeta Rolnicza, Nr. 47, 1931). — Wiszniewski E.: Ankieta Ministerstwa Rolnictwa o spółdzielczym przemyśle mleczarskim i jej wyniki (Rolnictwo, Tom I., zeszyt 1, 1931). — Wołski J.: Nadzwyczajne roboty publiczne a spółdzielczość pracy we Włoszech (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 11, 1931).

Fréminville Ch.: Le rôle de l'ingénieur dans l'organisation rationnelle du travail. Paris 1931. Str. 15.

Tcherkinsky M.: L'organisation scientifique du travail agricole en Europe. (Inst. Int. Agric). Rome 1930. Str. VII + 170.

Fossati A.: Corso di economia industriale, tenuto ai „tecnici superiori" del r. Istituto industriale di Torino e all'Istituto nazionale „M. Fossati" per l'organizzazione scientifica della produzione. Torino: Giappichelli 1931. Str. 224. 25 L.

Barnes R.: Industrial engineering and management, problems and policies. New York, Mac Graw-Hill, 1931. Str. 365. 3,50 \$.

Bowers E. L., and H. Rowntree: Economies for engineers. New York, Mac Graw-Hill, 1931. Str. 490. 4 \$.

Laidler Harry W.: Concentration of control in American industry. New York, Crowell, 1931. Str. 517. 3,75 \$.

Mitchell W.: Production management. Chicago, Univ. of Chic. Pr. 1931. Str. 433. 4 \$.

Pissel L.: Der Einfluss der Besteuerung auf die Rationalisierung der Wirtschaft. Berlin, Spaeth & Linde, 1931. Str. 278. 7,80 M.

X.

Umiejętności handlowe.

Wścieklica Bolesław: O polski typ szkoły zawodowej. Warszawa 1932. Str. 30.

Czasopisma: Brykczyński R.: O wychowaniu młodzieży handlowej (Kupiec—Świat Kupiecki, Nr. 48, 1931). — Chodorowski J.: Racjonalne asortymentowanie składów (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Freyer E.: Kalkulacja cen kosztów i cen sprzedaży (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Gałęcka M.: Księgowanie bez zaległości najprostszemi środkami przez jednego pracownika (Przegląd Organizacji, Nr. 1, 1932). — Garstkiewicz J.: Inkaso towarowe (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 1, 1932). — Gessner R.: Niedoceniane środki reklamy towarowej (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Glik S.: Co to jest komis i jak należy księgować tranzakcje komisowe (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 11, 1931). — Izdebski W.: Bilansowa wartość pozostałości towarowych w świetle ustawy o państwowym podatku dochodowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 2, 1932). — Kotowicz T.: Najnowsze rozporządzenie dotyczące księgowości (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 11, 1931). — Langer O.: Warunki dobrego ogłoszenia (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Leibell S.: Naśladownictwo w reklamie (Tygodnik Handlowy, Nr. 3, 1932). — Loth J. Prof.: Agentura i przedstawicielstwo (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Madaliński R.: Nowoczesna organizacja sprzedaży (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Piławski K.: W poszukiwaniu zasad budowy nowoczesnego bilansu bankowego (Gazeta Bankowa, Nr. 23—24, 1931). — Rzepecki T. Dr.: Zaprowadzić księgi handlowe (Kupiec, Nr. 52, 1931). — Scheffs M.: Bilans podatkowy (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 10, 1931). — Skrzywan W.: Specjalne formy handlu (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1932). — Witkowski Z.: Rentowność przedsiębiorstw (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 12, 1931).

Spire F.: La réglementation des bilans en France et à l'étranger. Paris, Presses univ. de France, 1931. Str. 144.

Baxter W.: Chain store distribution and management. New York, Harper, 1931. Str. 347. 5 \$.

Hajdu G.: Das kaufmännische Auskunftswesen im Rahmen der modernen Kreditorganisation. Frankfurt a M., Błazek & Bergmann, 1931. Str. 94.

Holzer H.: Mathematische Theorie der Bilanz, mit bes. Berücks. der Bilanz der Unternehmung. Schwabach 1931. Str. 74.

Koch W.: Das Abzahlungsgeschäft in Handel und Industrie und seine Finanzierung. Berlin, Springer, 1931. Str. 182.

Kosiol E.: Kalkulation und Kostengestaltung im Warenhandel unter bes. Berücks. d. dt. Handels-Enquete. Bd. 1. Stuttgart, Poeschel, 1931. Str. IX + 174. 10,50 M.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. *Teoria, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadniewt ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.*

Staryszak Józef: Prawo nadzoru nad administracją samorządową w Polsce. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1931. Str. 170.

Powyższa rozprawa omawia bardzo ważne i najbardziej sporne zagadnienie prawa administracyjnego jakim jest nadzór nad samorządem. Zagadnienie to autor omawia na tle ustroju samorządu terytorjalnego głównie gminnego. W pierwszej części pracy poświęconej istocie samorządu, autor pisze o samorządzie w Polsce przedrozbiorowej, o wpływie rewolucji francuskiej na nowożytnie pojęcie samorządu, o samorządzie w świetle teorii prawa administracyjnego, o samorządzie i autonomji. Autor jest zwolennikiem definicji samorządu podanej przez prof. B. Wasiutyńskiego w pracy p. t. *Udział czynnika obywatelskiego w administracji państwowej*, Themis Polska IV serja III 1928/29 r., a która brzmi iż „Samorząd jest to wykonywanie części administracji publicznej (państwowej) przez organizacje, obdarzone osobowością prawną, działające we własnym imieniu z mocy przyznanego im prawa pod określonym ustawowo nadzorem państwa”.

W drugiej części rozprawy autor omawia już prawo nadzoru. Tu zajmuje się ustaleniem terminologii pojęć z dziedziny nadzoru nad samorządem (nadzór — dozór, nadzór — kontrola, kontrola — urzędowe badanie, inspekcja, lustracja, wizytacja), mówi o formie aktów administracyjnych, o nadzorze ogólnym państwa, (nadzór w państwie policyjnym, nadzór w państwie tajnym, definicja nadzoru państwowego w ogólności), o nadzorze hierarchicznym i autarchicznym w zarządzie państwowym, o zakresie władzy nadzorczej nad samorządem, o środkach nadzorczych (prawo wglądu, zatwierdzenie, zamierzanie, unieważnianie, środki zastępcze, rozwiązywanie organów samorządowych, komisarz rządowy).

W pracy swej autor podaje następującą definicję nadzoru państwowego w ogólności (str. 93): „nadzór państwowy w ogólności jest to funkcja państwowa, mająca swój tytuł w ustawie, a mierząca w sposób władczy do uzgodnienia czynności prywatnych

i publicznych z wymogami prawa przedmiotowego w zakresie porządku i dobra publicznego". Nadzór państwowy nad samorządem według autora: „jest to ustawowa funkcja władzy państwowej, powołanej do czuwania, aby jednostki samorządne spełniały swe zadania publiczne (państwowe) celowo i zgodnie z obowiązującym prawem". Bardzo ciekawe są tezy jakie autor ustala w związku z całokształtem zagadnienia nadzoru nad samorządem.

Znaczenie pracy p. J. Staryszaka zarówno dla teoretyków jak i dla praktyków samorządowców jest duże i tu sądzić się należy z opinią p. prof. B. Wasiutyńskiego zawartą w przedmowie do omówionej rozprawy iż „studjum p. J. Staryszaka, formułuje jasno pojęcia i zasady, oraz wysuwające z nich konsekwentnie wnioski, stanowi... wartościową pozycję w nieobfitej polskiej literaturze naukowej z zakresu prawa administracyjnego; przyczynić się ono winno również do rozstrzygnięcia niektórych kwestyj spornych w praktyce administracyjnej”.

Rad. Piotr Typiak (Warszawa).

Staryszak Józef: Prawo gminne samorządnej wsi w Polsce. Warszawa 1931. Str. 47.

Praca powyższa jak sam autor we wstępie zaznacza, „nie ma charakteru podręcznika dla działaczy gminnych”, „zdaniem jej jest wyjaśnić w sposób przystępny dla każdego (popularny) pojęcie samorządu gminnego i jego stosunku do państwa, tak mylnie dotąd rozumiane”. W pracy tej autor mówi o samorządzie i o autonomji, o władzach gminnych, o zakresie działania gminy o jej środkach materialnych, o prawie nadzoru nad gminą, o ochronie prawnej.

Nakreśliwszy obraz stanu prawnego gminy na obszarze Polski, na zasadzie tego obrazu autor wypowiada następujące zdania o tym stanie: „Gminne prawo wiejskie, jako pozostałość rządów obcych wymaga uchylecia i ustanowienia prawa polskiego, dostosowanego do potrzeb naszego społeczeństwa. Ustawa gminna winna uwzględniać właściwości dzielnic naszych, a z drugiej strony czuwać nad ich zespoleniem. Stąd ustawa taka winna być jedna lecz niekoniecznie jednolita. Rozumieć to należy tak, że w jednej ustawie mogą być przepisy odmienne dla Małopolski, województw zachodnich, środkowych i wschodnich. Stopień bowiem oświaty i stanu majątkowego różnie jest rozmieszczony w Polsce (najwyższy na zachodzie, najniższy na wschodzie) zatem i do tych różnic zakres działania gminy musi być dopasowany, jak również pod tym kątem widzenia winien być ujęty stosunek państwowej władzy nadzorczej do gminy”.

Rad Piotr Typiak (Warszawa).

Związek Miast Polskich: Opinie i uwagi na temat zmiany ustroju samorządu terytorjalnego. Warszawa 1932. Str. 286.

Przed uchwaleniem w izbach ustawodawczych rządowego projektu o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego, t. zw. małej ustawy samorządowej, zebrał Związek Miast Polskich swoje opinie i uchwały na temat reformy samorządu miejskiego i wydał je w dość dużej książce. Jest to wynik częściowy przeszło 10-letniej pracy Związku nad zagadnieniem ustroju samorządu miejskiego. W krótkiej recenzji nie zamierzamy krytykować projektowanej ustawy, której cała książka dostatecznie jest poświęcona. Zawiera ona: przegląd prac Związku Miast nad ustawą o ustroju gmin miejskich, określenie stanowiska Związku w sprawie małej ustawy samorządowej, zestawienie postanowień projektu teje ustawy z tezami Związku Miast, opinie przywódców ruchu samorządowego o ustawie, bibliografię poświęconą kwestji ustroju samorządowego, wykaz druków sejmowych n. t. ustroju samorządowego oraz szereg artykułów w sprawach ustroju samorządu z lat 1930 i 1931, których autorami byli Wł. Dalbor, W. Gajewski, C. Galasiewicz, J. Grenowski, M. Jaroszyński, W. Markiewicz, Panejko, St. Podwiński, M. Porowski, J. Strzelecki, K. Windakiewicz, J. Zawadzki.

Artykułów tych treścią główną jest zamiar określenia właściwych granic nadzoru państwowego nad samorządem. Jednogłośnie odrzucają wszyscy obecny system zatwierdzania budżetów; Maurycy Jaroszyński stwierdza, że nadzór winien wkraczać tylko w wyjątkowych okolicznościach, i zarzuca obecnemu porządkowi nadmierne wścibstwo w stosunki nadzorowanych związków komunalnych, których niezależność hierarchiczna, kamień węgielny samorządu, pada ofiarą centralizmu; M. Porowski zaznacza, że wobec trwałego stosowania prawa wyjątkowego zanikać musi inicjatywa obywatelska; podobnie zwalcza zatwierdzanie budżetów J. Zawadzki. Nadzór państwowy powinien także we wszystkich innych sprawach wkraczać tylko w wypadkach wyjątkowych, w przeciwieństwie do panującej tendencji otoczenia samorządu wszechwładną kuratelą władz nadzorczych (J. Grenowski, J. Zawadzki, M. Porowski, W. Dalbor, J. Strzelecki, Słomiński, Ratajski, Ziemięcki). Zdaniem autorów zasadniczo wystarczyłoby prawo weta, i nadzór może odnosić się tylko do legalności działań samorządu, gdy władze rządowe najwyraźniej chcą decydować także o celowości prac samorządu. J. Zawadzki nazywa śmieszem położenie prezydenta miasta, który może być ustanowiony — według projektowanej ustawy — na próbę, stale jest zależny od dyrektyw władz nadzorczych a w dodatku może być każdej chwili usunięty. W. Dalbor żąda ograniczenia do minimum spraw zatwierdzanych, które zatrudniają

wielki aparat państwowy, a radzi zastrzec władzom państwowym prawo sprzeciwu, które można wykorzystać wówczas, gdy istotnie zajdzie potrzeba naprawy stosunków w jakim mieście; jako przykład przesady praw nadzorczych przytacza krępowanie samorządu w nabywaniu i pozbywaniu własności, które doprowadzić może do tego, że wszelka polityka terenowa samorządów będzie sparaliżowana. J. Strzelecki formułuje rzecz prosto: prawo decyzji musi mieć samorząd, bo inaczej samorządu niema, a według projektu będzie decydowało państwo za samorząd.

Porusza się następnie kwestję zawodowości burmistrzów i ławników. M. Porowski stwierdza, że krępowanie samorządu w tym zakresie nie jest wskazane ani potrzebne, gdyż praktyka dowodzi, że dokonywany jest należyty dobór. M. Jaroszyński sądzi, że w wielkich samorządach zawodowość może być wskazana. O prawie wyborczym piszą J. Grenowski, J. Zawadzki i M. Jaroszyński; ostatni żąda podziału miasta na okręgi wyborcze i zniesienia głosowania na listy.

Generalnie domagały się sfery samorządowe w tej chwili jedynie usunięcia braków i wydania ustawy ramowej, przyczem główna reforma miała nastąpić w b. dzielnicy rosyjskiej, mniejsza w Małopolsce, a w Ziemiach Zachodnich żądano tylko sprowadzenia nadzoru do minimum. To też zwalczano tendencje centralistyczne (J. Grenowski), podkreślano znaczenie samorządu jako środka związania obywatelstwa z państwem (M. Jaroszyński), krytykowano system rządów komisarskich (J. Zawadzki), żądano ustawy ramowej a nie jednolitego samorządu w całym państwie (J. Zawadzki), domagano się uporządkowania praw miast małopolskich (Wł. Narkiewicz, St. Podwiński), ścisłego rozgraniczenia władz, ulepszenia finansów miejskich, scalenia władz w terytorjach, i w ogóle umocnienia samorządu, a ukrócenia wzrastającej ingerencji nadzoru. Częstokroć powtarza się myśl, że projektowana ustawa stanowi koniec samodzielności obywatelstwa, koniec ostateczny samorządu i „zwrot ku państwu centralistyczno-biurokratycznemu” (Ziemięcki). Są glosy częściowo życzliwe, z zastrzeżeniem kwestji nadzoru, i jeden życzliwy bez większych zastrzeżeń (Kazimierz Duch).

Kilka artykułów informuje o ustroju samorządu zagranicą (Jaroszyński, Grenowski, Windakiewicz). Ciekawą jest rzecze, że w łonie Związku Miast utworzył sobie drogę system, który można nazwać prezydjalnym. J. Strzelecki żądał zniesienia magistratów jako władzy wykonawczej (z wyjątkiem małych miast) i przelania praw organu wykonawczego na prezydenta (burmistrza). Stanowisko podobne zajęli M. Porowski, zachowujący jednak pewne ściśle określone sprawy dla magistratu, C. Galasiewicz (podobnie za słabym magistratem) i M. Jaroszyński, zastrzegający dla kolegium stano-

wienie norm i zasad wykonania a oddający zresztą „całe wykonawstwo” w ręce jednostki — prezydenta wzgl. burmistrza. Przeciw temu systemowi oświadcza się tylko W. Gajewski.

Szczegółowe uwagi Związku Miast o projekcie małej ustawy samorządowej dostosowane są do myśli wyłuszczonej w omawianych artykułach. Projekt rządowy nie jest ustawą ramową, lecz szczegółową dla całego państwa; nie uwzględnił zatem postulatu generalnego Związku Miast i usuwa nietylko istotne braki w byłej dzielnicy rosyjskiej i austriackiej, ale zmienia również stary samorząd w Ziemiach Zachodnich. Oddzielając tę kwestję podstawową, znajdujemy w uwagach Związku Miast właściwie tylko jeden wielki sprzeciw: przeciwko ogromnym prawom władzy nadzorczej przewidzianym w projektowanej ustawie. Na tem tle istnieje sprzeczność między Związkiem Miast a projektem rządowym przepastna, ścierająca się co chwila. Zresztą niema wybitnych różnic. Zgoda między Związkiem Miast a projektowaną ustawą panuje też co do (mniej więcej) pogrzebienia kolegjalnego magistratu jako władzy. Władza przejdzie praktycznie w mieście w ręce urzędnika podwładnego prezydentowi, a nad miastem w ręce urzędnika... państwowego.

Zygmunt Zaleski (Poznań).

Pietkiewicz Zenon: Aprowizacja Miast w dawnych czasach. 1931, str. 16.

Broszura ta jest jakby szkicem planu, zamierzonej na szerszą skalę pracy autora na powyższy temat. Chodzi autorowi o przedstawięnie przewodniej idei w tym dziale gospodarki miast w jej historycznym ujęciu. Ideą tą jest troska wóldarzy miejskich o zapewnienie mieszkańcom miasta zdrowego, dobrego, taniego i nie fałszowanego produktu i towaru oraz troska aby towaru tego, zwłaszcza żywności, ludność miasta miała poddostatkiem. Dla uzasadnienia tego poglądu autor sięga do paru przykładów z historii naszych miast, które trafnie doбира.

Zapowiedziana niniejszą broszurką odnośna monografia wypełni poważną lukę w piśmiennictwie samorządowem.

St. Zbrożyna (Warszawa).

Kalendarz samorządowy na rok 1932. Warszawa, Samorządowy Instytut Wydawniczy. Str. 437.

Wydawany od r. 1926 staraniem „Biblioteki Samorządu” w Warszawie informator dla urzędników samorządowych — wyszedł tego roku w zupełnie nowej formie — t. zw. kieszonkowej. Jest to forma b, praktyczna, wypróbowana przy wszystkich urzędniczych kalendarzach przedwojennych. Ujęte one były przytem

w zgrabną okładkę płócienną; omawiany kalendarz ma skromną okładkę z papieru sztywnego i jest trochę za gruby.

Poza właściwym kalendarzem roku 1932 zawiera „Kalendarz” notatnik na wszystkie dni roku, który zwiększa jego objętość o 120 stron.

Następują zwykle informacje kalendarzowe: Kalendarzyk myśliwski, Miary i wagi, Taryfy: pocztowe, telegraficzne i telefoniczne (informacje cenne, niestety taryfy są za często zmieniane), taryfy kolejowe (może za obszernie podane ze względu na objętość kieszonkowego kalendarza), opłaty stempowe (bez podania dat odnośnej ustawy!) oraz taryfy podatku dochodowego z ostatnimi zmianami (ale znowu bez dat ustaw) i podatku przemysłowego.

Dalej idą informacje zawodowo-urzędnicze, tabela poborów funkcjonariuszy państwowych, tabela wymiaru „emerytury funkcjonariuszów komunalnych”, wreszcie tabela djet. Tabela emerytur podana została według wzorowego statutu emerytalnego wydanego przez Min. Spraw Wewn. Informacja taka nie jest wystarczająca, ponieważ niektóre samorzady, a w b. dzieln. pruskiej wszystkie prawie, mają uchwalone emerytury według ustawy emerytalnej urzędników państwowych, a zatem i tabela tych emerytur powinna być podana. Wogóle za mało informacji o stosunkach urzędników państwowych, a Kalendarz mógłby służyć i tym urzędnikom. Za mało jeszcze ciągle ogólnych informacji urzędniczych. Ten dział powinienby się jeszcze znacznie rozszerzyć.

Następują ważniejsze zestawienia dla działalności podatkowej samorządów: Tabela danin komunalnych. Roczny terminarz płatności państwowych podatków bezpośrednich. Terminarz podatkowy i budżetowy. Terminarz ważniejszych czynności gmin wiejskich i miejskich niewydzielonych. Dalej idą: Władze centralne. Ministerstwa z podziałem na wydziały. Organizacje urzędów Wojewódzkich.

Centralne i prowincjonalne związki samorządowe (ostatnie ciągle nazywane „lokalnemi” tj. raczej miejscowemi). Perjodyczne pisma (czasopisma) samorządowe. Uczelnie i kursy samorządowe. Związki pracowników samorządowych. Centralne instytucje finansowe. (Między temi „centralnemi” pomieszczono dwie prowincjonalne, a Krajowy Bank Pożyczkowy w Poznaniu, analogiczny do podanej Pomorskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, znowu pominięto). Związki Komunalnych Kas Oszczędności. Gospodarcze instytucje samorządowe.

Podział administracyjny według powiatów — podano jeszcze według stanu z 1. 7. 1930 — znowu bez podania liczby powiatów w województwach i całej Polsce. Wykaz miast. (Ludność podana wszędzie niestety jeszcze według spisu z r. 1921). Wykaz Komun. Kas Oszczędności, gminnych kas pożyczkowo - oszczędnościowych.

„Wykaz postanowień prawnych o ustroju, finansach i działalności samorządu terytorjalnego” ułatwia wyszukanie odnośnych ustaw i rozporządzeń, a „Zestawienie ksiązek z zakresu samorządu” umożliwi zamówienie ich dla bibliotek. Wreszcie: Wykaz szkół rolniczych i zawodowych.

Uwagi ogólne: Kalendarz zapoczątkowuje „Encyklopedyczny przegląd Komunalnych Kas Oszczędności” w tej formie, że chce zamieszczać w Kalendarzu zasadnicze informacje o każdej kasie (numery kont, sumy wkładów, pożyczek itp., skład rady, zarządu i dyrekcji). W Kalendarzu na rok 1932 umieszczono daty dotyczące tylko 12 kas, a zajęło to prawie 4 strony, czyli 1 strona przypada na 3 kasy. Gdyby wszystkie K. K. O. nadeszły daty, o które Wydawnictwo prosi, to na 375 kas powiatowych i miejskich potrzebowałyby około 120 stron. Z tego widać, że już technicznie koncepcja jest zła, bo o tyle objętości kalendarza powiększać nie można. Pozatem nie odpowiada to zupełnie przeznaczeniu kalendarza samorządowego, a przynajmniej w obecnej jego formie.

Tego rodzaju informacje miałyby znaczenie dla osobnego kalendarza Komunalnych Kas Oszczędności, który byłby też bardzo potrzebny, ale musiałby zawierać cały szereg innych informacji, potrzebnych specjalnie dla tych kas (ustrojowych, bankowych, rozmaitych tabel obliczeniowych) z wyłączeniem wielu informacji o samorządzie. Połączenie tych dwu rzeczy w jednym kalendarzu, chociażby nawet wiadomości o K. K. O. miały być uważane za płatne inseraty, nie opłaciłyby się ze względu na poczytność kalendarzy każdego z osobna.

Pozatem zwracamy uwagę (jak już roku zeszłego na tem miejscu — Ruch Prawn., Zeszyt II) na brak ogólnej statystyki Państwa według narodowości i wyznań i krótkiej statystyki produkcji, tj. rzeczy potrzebnych dla każdego obywatela dla zorientowania się w swoim państwie. Nowy spis ludności z ir. 1931 da zapewne sposobność i dużo materiału do rzeczowego ujęcia tych kwestyj w przyszłym kalendarzu.

Tego rodzaju informatory — choć zwane kalendarzami — są rzeczą bardzo potrzebną i pożyteczną i zasługują z tego powodu na opracowanie jak najstaranniejsze i najlepiej przemyślane (dużo i dokładnie, a krótko i zwięźle).

Dr. W. Dalbor (Poznań).

Milik J.: Kto zawinił katastrofę samorządów (referat). Lublin, „Głos Lubelski”, 1931, 14 str.

Wójcicki J.: System decentralizacji w Samorządzie miejskim. Warszawa 1931, 40 str. 1,80 zł.

Czasopisma: Kr.: Reforma ustroju samorządu terytorjalnego (Biuletyn Urzędniczy, Nr. 9—10, 1931). — Brzeziński W.: Uwagi o projektowanym podziale państwa na województwa (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 22, 1931). — Windakiewicz K.: Urządzenie orientacyjne dotyczące gmin (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 17, 1931). — Tkaczyk B.: pojęcie „mieszkańca” obow. do szarwarka (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 17, 1931). — Twerdochlib M.: Dodatek mieszkaniowy dla nauczycieli (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 18, 1931). — M. P. L.: Kilka uwag na temat jednolitego ustroju gminy wiejskiej (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 19, 1931). — B. W.: Czy przeżywany kryzys sprzyja reform samorządowych (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 20, 1931). K. M.: Reformy na czasie (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 21, 1931). — M. P. L.: Organizacja pracy gospodarczej samorządu w dobie kryzysu (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 22, 1931). — Głiszczyński St.: Niedomagania Samorządu (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 23—24, 1931). — Twerdochlib M.: Interesy wsi i samorządu na posiedzeniu Wołyńskiej Rady Wojew. (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 23—24, 1931). — Miklaszewski St.: Reforma gminy wiejskiej (Gmina, Nr. 9—10, 1931). — S. M.: Zagadnienie reformy podziału administracyjno-krajowego (Gmina, Nr. 7—8, 1931). — Nowy atak na płace pracowników samorządowych (Pracownik Miejski, Nr. 1, 1932). — Pacholczyk A.: O ustawowe uregulowanie praw i obowiązków pracowników samorządowych (Pracownik Samorządowy, Nr. 21, 1931). — Dratwa D.: Najbardziej przykre strony naszego obecnego położenia (Pracownik Samorządowy, Nr. 21, 1931). — Drodowski Z.: Pracownicy samorządowi łączcie się (Pracownik Samorządowy, Nr. 22, 1931). — Pacholczyk A.: Brońmy praw nabytych (Pracownik Samorządowy, Nr. 23—24, 1931). — Pacholczyk A.: Organa samorządu terytorjalnego w świetle nieostatecznego projektu ustawy (Pracownik Samorządowy, Nr. 1, 1932). — Br. J.: Projekt ustawy samorządowej i kwestja pracownicza w świetle pracy codziennej (Pracownik Samorządowy, Nr. 1, 1932). — Pacholczyk A.: Zaliczenie czasu pracy poprzedniej do wyслуги emerytalnej (Pracownik Samorządowy, Nr. 1, 1932). — Pacholczyk A.: Ustawa samorządowa a kwestje pracownicze (Pracownik Samorządowy, Nr. 2, 1932). — J. A.: Dostosowanie uposażeń prac. sam. do uposażeń funkcj. państw. (Pracownik Samorządowy, Nr. 2, 1932). — Wotke A.: O karach służbowych w stosunku do funkcjonarjuszów komunalnych (Pracownik Samorządowy, Nr. 2, 1932). — Gumowski M.: Pieczęcie i herby miast wielkopolskich (Ruch Samorządowy, Nr. 10—12, 1932). — Modliński E.: Pojęcie interesu publicznego w prawie administracyjnym (Ruch Samorządowy, Nr. 10—12, 1932). — Bryndza-Nacki L.: Wybory do samorządów (Samorząd, Nr. 50, 1931). — J. Fr.: Karanie dyscyplinarne pracowników komunalnych (Samorząd, Nr. 50, 1931). — Jaroszyński M.: O właściwe podstawy ordynacji wyborczej do reprezentacji komunalnych (Samorząd, Nr. 51, 1931). — Jaroszyński M.: 1931—1932 (Samorząd, Nr. 1, 1932). — S. W.: Dojrzała sprawa (Samorząd, Nr. 2, 1932). — Bonkiewicz-Sittauer J.: Wybory do samorządu

(Samorząd, Nr. 2, 1932). — Baranowski Wł.: Upadek gminy miejscowej w Wielkopolsce (Samorząd, Nr. 2, 1932). — Gajewski W.: Nadzór nad samorządem (Samorząd, Nr. 4, 1932). — Gajewski W.: Reforma ustroju samorządu (Samorząd, Nr. 5, 1932). — Zawadzki J.: Województwo stołeczne czy województwo grodzkie (Samorząd Miejski, Nr. 23, 1931). — Strzelecki J.: O właściwe granice nadzoru państwowego nad samorządem (Samorząd Miejski, Nr. 23, 1931). — Grenowski J.: Prawo wybierania oraz wybieralności do rad miejskich (Samorząd Miejski, Nr. 23, 1931), — Przeorski T.: Miasta o własnym statucie w Prusach (Samorząd Miejski, Nr. 24, 1931). — Dalbo. Wł.: Interesy ludności w Związku ze zrzeczeniami powiatów (Samorząd Miejski, Nr. 24, 1931). — Tokarski K.: Ewidencje ludności i wybory do Sejmu, Senatu i Rady Miejskiej (Samorząd Miejski, Nr. 1, 1932). — Strzelecki J.: Województwo stołeczne (Samorząd Miejski, Nr. 1, 1932). — Panejko J.: Z zagadnień nadzoru nad samorządem komunalnym w sprawach opieki społecznej (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — Strzelecki J.: Zarząd organizacji województwa stołecznego (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — M. J.: Ustrój samorządu ziemskiego na Litwie kowieńskiej (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — W. B.: Reforma administracji rumuńskiej (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — M. J.: Organizacja „municipijów” na Węgrzech (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — W. B.: Wnioski Komisji dla usprawnienia administracji publicznej (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — Podwiński St.: Bibliografia literatury o gminie miejskiej (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1931). — Brzeziński W.: Gmina miejska w rumuńskiej ustawie samorządowej w 1929 (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1931). — Dalbor Wł.: O reformie gminy wiejskiej i wielkich powiatach (Wiadomości Samorządowe, Nr. 22, 1931). — Dalbor W.: Większe wymogi pracy samorządowej po wojnie światowej (Wiadomości samorządowe, Nr. 23, 1931). — O niezależny czynnik obywatelski w samorządzie (Wiadomości Samorządowe, Nr. 23, 1931). — Szczegóły zamierzonej reformy samorządu (Wiadomości Samorządowe, Nr. 23, 1931). — K. D.: Zamierzona reforma gminy wiejskiej (Wiadomości samorządowe, Nr. 24, 1931). — Dalbor Wł.: Samorząd a prasa fachowa i codzienna (Wiadomości Samorządowe, Nr. 24, 1931). — Dalbor Wł.: Przed doniosłą reformą samorządu (Wiadomości Samorządowe, Nr. 1, 1932). — Kilka słów o gminach zbiorowych (Wiadomości Samorządowe, Nr. 1, 1932). — Dalbor Wł.: Reforma gminy wiejskiej w woj. zach. na tle projektu rządowego (Wiadomości Samorządowe, Nr. 2—3, 1932). — Kunczewicz A.: Urbanistyka (Zrąb, Nr. 6—7, 1931).

Dąbrowski M.: L'organisation intérieure et l'administration politique de la cité. Dijon 1931.

Hsu-Han-Hao: L'administration provinciale en Chine. Dijon 1931.

Nestor R.: Le contrôle du préfet sur l'administration communale. Paris 1931.

- Berliner Stadtrecht. Bd. 4. Städtisches Arbeitsrecht. Berlin—Stadt 1931, 895 str. 8 M.
- Boldt W.: Stadtverfassung u. Stadtverwaltung in Preussen. Berlin, de Gruyter, 1931, 46 str. 3 M.
- Hardenberg-Schattschneider E. u. Mosheim Th.: Das Gemeindeverfassungsrecht d. Stadt Berlin. Berlin, Heymann, 1931, 143 str. 4,50 M.
- Hehnreich K.: Handausgabe d. bayer. Gemeindeordnung v. 17. X. 1927, 8 Aufl. Ansbach 1931, 707 str. 15 M.
- Müller E.: Die Altstadt v. Breslau, Marcus, 1931. 131 str. 3 M.
- Porsack H.: Grundriss d. Gemeindeverfassungsrecht. Berlin, Heymann, 1931, 36 str. 2 M.
- Senn H.: Das Handbuch d. Gemeinden. Reichenberg, Stiepel, 1931, 1466 str. 145 kr.
- Strecker R.: Der Kampf gegen d. Gemeindebestimmungsrecht in Deutschland 1920—1930. Berlin, Neuland Verl., 1930, 32 str. 0,50 M.
- Die Verwaltung d. Stadt Leipzig. Leipzig, Arnst, 1931, 182 str. 4 M.
- Claghorn K. H.: Statistical department of the Municipal Court of Philadelphia. Philadelphia, Harrison, 1931, 145 str.
- Danneberg R.: The new Vienna, 4 ed. London, Labour Party, 1931, 91 str. 2.50 M.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo komunalne.*

- Beck J.: Młodzież wiejska w pracy z samorządem. Warszawa, Inst. Samorząd. Wydawniczy, 1931, 42 str.
- Filipkowska-Szemplińska J.: Zagadnienie sieci bibliotecznej. Warszawa 1931, 10 str.
- Konopka J.: Uwagi o obecnym stanie i organizacji komunalnych przedsiębiorstw przemysłowych użyteczności publicznej (referat). Kraków, Magistrat, 1931, 17 str.
- Krakowski Br.: Podstawy prawne opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą w Polsce. Warszawa, Kom. Op. nad Dziećmi i Młodz., 1931, 383 str.
- Pawłowicz J.: Początki szkolnictwa dla niewidomych w woj. poznańskim. Warszawa 1931, 15 str.

Czasopisma: Kępkowska S.: Stan bibliotek woj. i pow. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 23, 1931). — Kresowiak: W sprawie budownictwa ogniotrwałego (Głos Gminy wiejskiej, Nr. 18, 1931). — Pikiel J.: Budownictwo ogniotrwałe, a kryzys gospodarczy (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 20, 1931). — B. W.: O realizację powszechnego nauczania (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 23—24, 1931). — S. J.: Powszechnie nauczanie zagrożone (Gmina, Nr. 5—6,

1931). — Jeziernski E.: Przedsiębiorstwa komunalne (Gmina, Nr. 7—8, 1931). — Podoleński S.: Opieka społeczna nad dzieckiem i młodzieżą w Polsce (Przegląd Powszechny, wrzesień, 1931). — E. S.: Jeszcze o organizacji popierania turystyki w Polsce (Samorząd, Nr. 49, 1931). — Bogusławski A.: Praca w ośrodkach pracy oświatowej (Samorząd, Nr. 49, 1931). — Romaniuk K.: Inwestycje jako forma walki z bezrobociem (Samorząd, N. 50, 1931). — Bogusławski A.: Prelegenci i ich praca w ośrodkach pracy oświatowej (Samorząd, Nr. 50, 1931). — A. B.: O budowę szkół drewnianych (Samorząd, Nr. 1, 1932). — Oryńczyna J.: Popieranie przemysłu ludowego w Rosji przedwojennej (Samorząd, Nr. 2, 1932). — Biegeleisen L. W. T.: Teoria przedsiębiorstw komunalnych (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931).

Banu G.: La santé publique aux Etats-Unis. Bruxelles 1931, 207 str.

Renaud A.: Les entreprises électriques et les collectivités. Bordeaux 1931.

Zur Geschichte d. deutschen Kleingartenwesens. Frankfurt a. M. 1931, 125 str. 1 M.

Schrader Fr.: Die Soziale Gesetzgebung. Halle, Haenchen, 1932, 118 str. 3,50 M.

Barnes H.: The slum. Its story a. solution. London, King, 1931, 398 str. 10 s.

Hobson S. G.: The house of industry. A new estate of the realm. London, King, 1931, 113 str. 1 s.

Street E.: Social work administration. N. Y., Harper, 1931, 487 str. 3 \$.

Whitten R. a. Adams Th.: Neighborhoods of small homes, economic density of low-cost housing in America and England. Cambridge, Harvard, 1931, 221 str. 3,50 \$.

Sangiorgi G.: Per l'educazione igienica del popolo, Catania, 1930, 139 str. 10 L.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

Rocznik Statystyczny m. st. Warszawy za rok 1929. Warszawa, Magistrat, Wydział Statystyczny 1931 r., str. 151.

Opuścił prasę drukarską opracowany przez Wydział Statystyczny m. st. Warszawy nowy Rocznik Statystyczny, wydawany od szeregu lat pod redakcją Naczelnika Wydziału, prof. Z. Limanowskiego. Przedewszystkiem zaznaczyć należy, że szata zewnętrzna nowego „Rocznika” uległa zmianie w porównaniu z Rocznikami poprzednimi, znacznie na korzyść. Rozmiary „Rocznika” zmniej-

szo do rozmiarów normalnej książki i dodano sztywną, estetyczną okładkę. Druk czysty, wyraźny, chociaż użyto czcionek mniejszych, a w niektórych tablicach może zbyt małych, co utrudnia czytanie. W treści Rocznika zaszły również poważne zmiany. Materiał statystyczny w niektórych działach bardziej skondensowano, wiele nowych tablic dodano. Znaczna ilość szczegółowych dochodzeń została usunięta. „Rocznik” zyskał na jasności, a tablice na przejrzystości. Zostały uwzględnione nowe działy: „Rolnictwo i Hodowla” oraz „Ubezpieczenia Społeczne”. Działy „Zdrowie Publiczne”, „Ceny i Apropowizacja”, „Giełda Pieniężna”, „Przemysł i Praca” zostały rozbite w sposób udatny. Z działu „Zdrowie Publiczne” wyeliminowano Kasy Chorych i włączono je do „Ubezpieczeń Społecznych”, dział „Ceny i Apropowizacja” rozbito na dwa działy — „Urządzenia rynkowe i obroty” i „Ceny i koszty utrzymania”; z działu „Przemysł i praca” wyeliminowano tablice dotyczące pracy pośrednictwa pracy, pomocy dla bezrobotnych i strajków, tworząc osobny dział „Pracy”, reszta pozostała w dziale „Zakłady przemysłowe”. Działy „Giełda pieniężna” i „Instytucje finansowe” połączone zostały w jeden pod nazwą „Kredyt”.

Nie będziemy tu notować wszystkich zmian, zajęłoby to zbyt wiele miejsca. Uważny czytelnik sam te zmiany spostrzeże. Wspomnimy tylko jeszcze o wprowadzonej inowacji zmierzającej dla ułatwienia badań w dziedzinie statystyki ludnościowej. Inowacja polega na wprowadzeniu bardziej zróżniczkowanego podziału terytorjalnego miasta na obwody w celu uzyskania jednostek terytorjalnych bardziej jednorodnych w swej strukturze. Przy podziale tym zachowana została jednak możliwość porównywania z danymi według dawniejszych okręgów (Komisarjatów P. P.) Dane według obwodów zostały zamieszczone w osobnym dziale „Obwody statystyczne”.

Z pośród nielicznych braków, które niewątpliwie w przyszłości zostaną usunięte, zauważyliśmy następujące: W dziale „Obszar miasta i drogi publiczne” nie podana została ogólna powierzchnia dróg i ulic — podano tylko powierzchnię zabrukowanych ulic i placów. Z takiego przedstawienia należałoby wnioskować, że miasto Warszawa nie posiada wogóle ulic i dróg niezabrukowanych. Rzeczywistość jednak temu przeczy, zwłaszcza jeżeli chodzi o tereny przedmieścia i włączone do miasta, na których powstają nowe dzielnice. Należałoby również podać zadrzewienie i oświetlenie miasta według okręgów, gdyż uwydatniłoby to upośledzenie pod tym względem wielu dzielnic miasta (tabl. 7). W dziale „Budowle i mieszkania” wydaje się niecelowe umieszczanie wskaźnika kosztów budowy (tabl. 19) obliczanego teoretycznie. Należałoby tego zaniechać tembardziej, że cennik Stowarzyszenia Zawodowych Przemysłowców Budowlanych wzięty za podstawę obliczeń nie pokrywa

się z cenami płaconymi na rynku. Do zagadnienia kosztów budowy możnaby podejść od strony wysokości komornego, płaconego w nowych domach spółdzielczych, państwowych, samorządowych i prywatnych.

W dziale „Ludność” w tablicy 21 należałoby podać ludność według grup, wieku i wyznania, układając tak, aby każdej grupie wieku odpowiadała liczba według wyznania. Tablica taka winna być podana zarówno w liczbach absolutnych, jak i w stosunku danej grupy do ogółu ludności danego wyznania.

Działy „Ruch ludności” i „Zdrowie publiczne” możnaby bez szkody bardziej jeszcze skondensować, pozostawiając bardziej szczegółowe opracowania specjalnym monografjom, obejmującym dłuższe okresy czasu (3 lub 5-cio lecia). W dziale „Urządzenia rynkowe i obroty” wydawałoby się konieczne podać ceny miejsc w miejskich halach targowych i placach, wysokość pobieranych opłat za ubój w rzeźni oraz wydatki i dochody tych urzędzeń. Ujęcie w ten sposób dawałoby pewien skończony obraz. To samo dotyczy innych zakładów i przedsiębiorstw (tramwaje i gazownia itp.). W dziale „Ceny i koszty utrzymania” należałoby wprowadzić ceny ubrań, obuwia, bielizny gotowej, jak to czynią inne miasta. Podanie tylko ceny materiałów nie jest wystarczające.

W dziale „Ubezpieczenia społeczne” rzuca się w oczy brak danych, dotyczących rocznego przypisu wpływów składek Zakładu Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych (tabl. 187), zaś dla Zakładu Ubezpieczeń od Wypadków — brak wypłaconych świadczeń w ciągu roku według liczby i rodzajów wypadków, z powodu których świadczenia są wypłacane (tabl. 189). Również dział „Opieka Społeczna” winien być uzupełniony danymi co do wysokości przeciętnych dziennych kosztów utrzymania pensjonarza w zakładach zamkniętych miejskich i obcych (tabl. 200 i 201) oraz winna być wykazana śmiertelność pensjonarzy, zwłaszcza dzieci.

Mimo tych drobnych usterek całość „Rocznika” przedstawia się bardzo dodatnio i poważnie zarówno pod względem opracowania, jak i sposobu podania opracowanego materiału. Mimo suchych cyfr jest „Rocznik” lekturą bardzo interesującą i pierwszorzędnym źródłem informacji o mieście wogóle, a o gospodarce miasta w szczególności.

St. Zbrożyna (Warszawa).

Budżet Kinematografu Miejskiego w Wilnie od I. IV. 1930 do 31. VII. 1931.
Wilno 1931.

Budżet m. Wilna od I. IV. 1931 do 31. VII. 1932 i budżet nadzwyczajny m.
Wilna za 1931—32. Wilno, Magistrat, 1931, 13 str. i 25 str.

Czasopisma: Windakiewicz R.: Zakłady zastawnicze w czasach przedwojennych w Austro-Węgrzech i w Rosji (Czasopismo Oszczędności, Nr. 10, 1931). — Windakiewicz R.: Zakłady zastawnicze w Polsce (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 11, 1931). — K o h l m a n n K.: Działalność komunalnych Kas Oszczędności na tle danych statystycznych za 1930 (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 24, 1931). — L e n a r t o w i c z R.: Rozwój gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 19, 1931). — C h r ó ś c i c k i J.: Stan finansowy gmin wiejskich pow. będzińskiego (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 20, 1931). — B. W.: Uiszczanie w naturze zaległych podatków (Głos Gminy Wiejskiej (nr. 22, 1931). — W e s o ł o w s k i B.: O gospodarce gminnej w drodze kryzysu i wykonywanie należnego nadzoru (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 1, 1932). — K. B.: Kłopoty przedbudżetowe gmin (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 1, 1932). — M i k ł a s z e w s k i S t.: Polityka oszczędności w Samorządzie (Gmina, Nr. 11—12, 1931). — L. S t.: Nowe wzory sprawozdań rachunkowych i budżetów gminnych w woj. nowogrodzkiem (Pracownik Samorządowy, Nr. 23—24, 1931). — S m e r e k M.: Rola Banku Gospodarstwa Krajowego w dziedzinie kredytu komunalnego (Samorząd, Nr. 48, 1931). — B o n k o w i c z - S i t t a u e r: Kuratela ale nie dla wszystkich (Samorząd, Nr. 48, 1931). — S a l m o n o w i c z P.: O powstanie kas targowych w Polsce (Samorząd, Nr. 48, 1931). — S t r z e l e c k i J.: Którędy droga (Samorząd, Nr. 49, 1931). — S. W.: Każdemu według jego potrzeb (Samorząd, Nr. 49, 1931). — P i k i e l J.: Niesłuszne obciążenie (Samorząd, Nr. 50, 1931). — G a j e w s k i W.: „Mała” reforma finansów komunalnych (Samorząd, Nr. 51, 1931). — G a j e w s k i W.: Dwa rodzaje pożyczek (Samorząd, Nr. 1, 1932). — K o r w i n - P i o t r o w s k i M.: W sprawie noweli do ustawy o tym. ureg. fin. kom. (Samorzady Nr. 1, 1932). — G a l a s i e w i c z C.: Stan finansowy i zamierz. budż. na r. 32/33 Pow. Zw. Kom. nowogrodzkiego (Samorząd, Nr. 2, 1932) — B r u s z k i e w i c z A.: Rozważania budżetowe na czasie (Samorząd, Nr. 2, 1932). — O s t r o w s k i S t.: O zamknięciu rocznym w gmin. kas. pow. i oszcz. (Samorząd, Nr. 2, 1932). — K a r p i ń s k i W.: Na tle proj. zmiany ust. o tymcz. uregul. fin. kom. (Samorząd, Nr. 3, 1932). — W a s i k W.: Należyta organizacja rachunkowości, jako jeden z czynników racjonalnego wychowywania budżetu (Samorząd, Nr. 3, 1932). — W.: Ze spraw kom. kas oszczędności (Samorząd, Nr. 3, 1932). — P i k i e l J.: Koszty pomiarów miast (Samorząd, Nr. 4, 1932). — G a j e w s k i W.: Postępowanie egzekucyjne przeciwko związkom samorządowym (Samorząd, Nr. 4, 1932). — M o s z c z y ń s k i H.: Ostrożnie z analogjami (Samorząd Miejski, Nr. 24, 1931). — K o h l m a n n K.: Rozwój miejskich kas oszczędności w Polsce (Samorząd Miejski, Nr. 1, 1932). — Budżety i zadłużenia miast (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1932). — M. J.: Polityka oszczędnościowa Rzeszy niem- a samorząd terytorjalny (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — H e b r o w s k i A.: Wydatki i dochody związków komunalnych w ostatnim 3-leciu (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — W. G.: Działalność banków komunalnych w 1930 r. (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1—2, 1931). — Zjazd komunalnych kas oszczędności (Wiadomości Samorządowe, Nr. 22, 1931).

- Assémat G.: La crise des finances communales et départementales. Paris Berger—Levrault, 1930, 170 str. 20 fr.
- Grob R.: Die Einkommensteuer im Kommunalhaushalt. Essen, Fiedebucel & Koenen, 1931, 86 str.
- Dierkes J. u. Bohmann H.: Die indirekten Gemeindesteuern in Deutschland. Berlin, Stilke, 1931, 1,50 M.
- Schäfer H.: Der kurz- u. langfristige Kommunalkredit. Düsseldorf, Lintz, 1931, 88 str. 3 M.
- Schmitt E.: Die Finanzwirtschaft d. öffentlichen Verwaltung in Hessen vor u. nach d. Kriege. Giessen, Prinz, 1931, 216 str.
- Thümmeler J.: Die Entwicklung d. sächsischen Gemeindesteuerrechts seit 1832. Chemnitz 1931, 172 str. 6 M.
- Ralston J. H.: What's wrong with taxation? San Diego 1931, 199 str. 1,50 \$.
- Confederaz. gen. fascista dell' ind. ital. Osservazioni e proposte sulla riforma della finanza locale. Roma, Castaldi, 1930, 49 str.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

Teorja, historja specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

Czasopisma: Hoppe J.: Związek zawodowy w państwie współczesnem (Droga, Nr. 12, 1931). — S. M.: Projekt zmiany podziału administracyjnego kraju a Izby Rolnicze (Gmina, Nr. 5—6, 1931). — Głębowicz J.: Uwagi z powodu zjazdu Izby Rolniczych (Gmina, Nr. 9—10, 1931). — Z życia związków zrzeszonych (Pracownik Miejski, Nr. 1, 1932).

- Belaiche M.: Conseil du Commerce, chambres de commerce, le régime électoral en Algérie. Paris 1931.
- Gruhl H.: Die Selbstverwaltung im Arbeitsrecht. Dresden, Hackarath, 1930, 100 str. 3 M.
- Die Kammer f. Handel, Gewerbe u. Industrie in Wien. Wien 1931, 176 str.
- Ambrosio M.: Economia politica corporativa. Roma, Littorio, 1930, 377 str. 25 L.
- Galimberti A.: Luci Mazziniane nel sindacalismo nazionale. Roma, Pensiero e azione, 1930, 232 str. 10 L.

D. Dział socjologiczny

I.

*Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy.
Historia socjologii i krytyka.*

- Bougie C. et J. Raffault: *Eléments de sociologie. Textes choisis et ordonnés*. 2. éd. rev. Publ. du centre de documentation soc. Ecole normale supérieure). Paris, Alcan, 1930, str. VIII + 511.
- Freyer Hans: *Einleitung in die Soziologie*. (Wissenschaft u. Bildung 276). Leipzig, Quelle & Meyer, 1931, str. 149. (1,80 mk).
- Geiger Theodor: *Allgemeine Soziologie. Merksätze zu d. Vorlesungen*. AU Ms. gedruckt Braunschweig. Geiger, 1931. 61 gez. Bl. in 4°.
- Tönnies Ferdinand: *Einführung in die Soziologie*. Stuttgart, Enke, 1931, str. XX + 327. (11,60 mk).
- Wiese Leopold v.: *Soziologie, Geschichte u. Hauptprobleme*. 2. verm. Auf! Berlin, de Gruyter, 1931. (Sammlung Göschen, 101). Str. 138.

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Apel Max: *Einführung in die Gedankenwelt Josef Dietzgens. Eine Kritik d. materialist. Weltanschauung*. Berlin, Dietz, 1931. (Sozialdemokrat. Lehr- u. Lesebücher). Str. 79.
- Boynton Percy Holmes: *The challenge of modern criticism. Tradition, criticism, humanism*. Chicago, Rockwell, 1931, str. 127.
- Conger George Perrigo: *A world of epitomizations: A study in the philosophy of the sciences*. Princeton, N. J., Princeton Univ. Pr., 1931, str. 619.
- Essays on research in the social sciences*. Washington, Brookings Inst., str. 194.
- Jebens Heinrich: *Die Philosophie des Fortschritts. Contra Spengler, contra Hittler*. Hamburg, Fortschritt-Verlag, 1931, str. 234. (3 mk).
- Kästner Rudolf: *Der Einzelne u. der Kollektivmensch*. Bern, Gotthelf-Verlag, 1931, str. 41. (2 mk).
- Kohlbrugge J. H. F.: *Practische Soziologie*. 8. Den Haag, Wolters, 1931. 8. Jitta, A. C. Josephus, en E. H. Bisschop Boele, *Soziale wetgeving*, str. 203.
- Kölsche Wilhelm: *Die Fortentwicklung des Problems Individuum und Gemeinschaft durch J. G. Fichte*. Bochum, Verlags- u. Lehrmittel-Anst., 1931, str. 82.

- Konferenz der Institutionen für das wissenschaftliche Studium internationaler Beziehungen. Internationales Handbuch politischer Auskunftsstellen. Zgst. vom Völkerbundsinstitut für d. geist. Zusammenarbeit. Paris, Inst. intern, de cooperation intellectuelle, 1931, str. 172. (2,50 mk).
- Müller Adam: Ausgewählte Abhandlungen. Mit erkl. Anm. hrsg. von Jacob Baxa. Mit einem Geleitw. von Othmar Spann, 2. verm. u. veränd. Aufl. Jena, Fischer, 1931, str. XIV + 375.
- Nitsch Arthur: Sombarts Stellung zum Sozialismus. Leipzig, Hirschfeld, 1931, str. VIII + 91.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

Thompson S. Warren: Population problem. New York 1930.

Zagadnienie ludnościowe jest sprawą, która coraz natężej domaga się oświecenia nie tylko ze strony gospodarczej, ale i pod kątem widzenia teorii socjologicznej. Już Nitti (*La population et le système social*) starał się sprowadzić zagadnienia populacyjne do ich podłoża psychicznego i socjologicznego. Socjologowie-demografowie współcześni coraz większy nacisk kładą na złożone procesy społeczne, unikając abstrakcyjnych ujęć ściśle gospodarczych, właściwych Malthusowi i jego następcom. Czynią to zwłaszcza ci, których wywody prowadzą do wniosków, zbliżonych do zasad maltuzjanizmu, a zwłaszcza neomaltuzjanizmu, a więc do stwierdzenia potrzeby ograniczenia liczby urodzin.

Wśród licznej rzeszy demografów amerykańskich Warren S. Thompson posiada w najwyższym bodaj stopniu wyrobiony zmysł złożonej rzeczywistości społecznej, oraz niechęć do zbyt łatwych uogólnień. Książka jego — to obszerny podręcznik ujmujący, obok sprawy ilości i jakości ludności, również wiele innych zagadnień demograficznych (np. demografia miast), może nawet nieco przeciążony, z amerykańską statystyką. Biorąc pod uwagę czynniki, które wpłynęły na zmniejszenie przyrostu naturalnego, autor dochodzi do wniosku, że oddziaływanie życia miejskiego jest szczególnie doniosłe, zarówno ze względu na odmienne od poprzednich warunki gospodarcze (praca zarobkowa kobiet), jak i stworzenie nastrojów niepokoju psychicznego przejawiających się w dążeniu do zmiany położenia materialnego, w pogoni za modą, itd. Autor staje na stanowisku, zbliżonym do Dumonta (*capillarité sociale*), wywody jego znamionuje jednak głębszy wgląd w zespół procesów psychicznych, właściwych środowisku miejskiemu.

Ograniczenie przyrostu ludności jest więc koniecznym wynikiem rozwoju miast, rozszerza się jednak i na wieś. Autor nie

uważa tego bynajmniej za objaw szkodliwy. Wręcz przeciwnie: sądzi, że zarówno względ na podniesienie wartości eugenicznej jednostek, jak i na pełny rozwój indywidualności, przemawia za rodzinami nielicznymi. Rodzina eugeniczna nie może być duża (jest to pogląd, któremu hołduje również niemiecki eugenista A. Grotjahn). Społecznie nie tylko nie utrzymuje więzi rodzinnej (jak to głoszą zwolennicy licznych rodzin), a raczej przyczynia się do jej dalszego rozluźnienia.

W dalszym ciągu Thompson zwalcza popularne wśród współczesnych ekonomistów pojęcie optimum ludności w stosunku do potrzeb gospodarczych kraju, tembardziej, że pod optimum rozumie się normalnie maksimum, jako hasło sztandarowe nacjonalizmu i imperjalizmu. Autor usuwa wogóle względ hedonistyczny — gromadzenia bogactwa i mnożenia dobrobytu, z dyskusji nad sprawą ludności. Chodzi mu o żywych ludzi, o jednostki, o danie mu możliwości jak najpełniejszego rozwoju osobowości. Stanowisko to, bliskie Bertranda Russella (aczkolwiek poglądów filozofa angielskiego na birth control Thompson bodaj nie znał) przenosi zagadnienie na nową i znacznie zdrowszą platformę od wszelkich niemal dotychczasowych wywodów w tej dziedzinie.

W zakresie najsporniejszego bodaj zagadnienia bio-społecznego, jakim jest sprawa t. zw. selekcji ujemnej, dokonywanej się w łonie społeczeństw społecznych przez silne rozmnażanie warstw uboższych, a słabe zamożniejszych — W. Thompson zachowuje dużo rezerwy. Podobnie, jak J. B. Beuter (a u nas prof. Daszyńska-Golińska) zastrzega, że powodzenie życiowe nie stanowi bynajmniej o wartości społecznej jednostki. Sądzi nadto, że selekcja taka, jak obecnie, odbywała się nieustannie w ciągu wieków. Na to zgoda, niemniej rozmiary procesu są obecnie zgoła wyjątkowe, o czym autor zdaje się zapominać. Słuszny w zupełności wydaje się nam natomiast pogląd, że spadek śmiertelności nie oznacza bynajmniej osłabienia dodatniej selekcji społecznej.

W odpowiednio zastosowanej regulacji urodzeń widzi Thompson jeden z czynników dodatniego doboru społecznego. Dzieci będą mieli tylko ci, którzy będą tego pragnęli, którzy będą mogli obowiązkowi podołać, dzieci dobrze wychować, a co najważniejsze ci, którzy będą odznaczali się krzepkością życiową.

Thompson jest zwolennikiem włączenia polityki ludnościowej do programu polityki społecznej państwa. Uważa, iż w zależności od warunków gospodarczych kraju, należy, wychodząc z poprzednio wyłuszczonego przesłanki indywidualistyczno-społecznych, ustalić pożądaną liczbę dzieci na 2, 3 lub 4 na rodzinę, matkom zaś płacić pensje za ustaloną liczbę dzieci, by mogły je właściwie wychować. Pomysł nie nowy, etatyzm może nazbyt daleko rozwinięty.

St. Rychliński (Warszawa).

- Allevi Giovanni: Gli stupefacenti: oppio, morfina, eroina, etere, cocaina ecc. Milano, Hoepli, 1931, str. XII + 303.
- Banse Ewald: Deutsche Landeskunde. Umriss von Landschaft u. Volkstum in ihrer seelischen Verbundenheit. T. 1. Deutschland als Ganzes. München, J. F. Lehmann, 1931, str. 327. (10 mk).
- Bergmann Ernst: Erkenntnisgeist u. Muttergeist. Eine Soziosophie d. Geschlechter. Breslau, Hirt, 1931, str. VII + 448. (7,50 mk).
- Darwin Léonard: Qu'est-ce que l'eugénique? Préf. de Eugène Pittard. Trad. de l'anglais par M. Vanderstichele. Paris, Alcan, 1931, str. XII + 136.
- Düker Heinrich: Psychologische Untersuchungen über freie und zwangsläufige Arbeit. Experimentelle Beiträge zur Willens- und Arbeits-Psychologie. Leipzig, Barth, 1931. (Z. f. Psychologie u. Physiologie d. Sinnesorgane. 1. Erg. Bd. 20). Str. X + 160.
- Ellis Havelock: More essays of love and virtue. Garden City, N. Y., Doubledays Doran, 1931, str. 228.
- Embre Edwin Rogers: Brown America; the story of a new race. New-York, Viking, 1931, str. 317. (2,50 \$).
- Giesé Fritz u. Cläre Cordemann: Psychologische Beobachtungstechnik bei Arbeitsproblem. Halle a. S., Marhold, 1931. (Psychotechn. Forschungen z. Berufsberatung. 3 — Dt. Psychologie. 7, 3). 4°, str. 82.
- Guchteneere R. de: Judgment on birth control. New-York, Macmillan, 1931, str. 224.
- Hellpach Willy: Mitteilung zur Statik u. Dynamik der deutschen Stammesphysiognomien. 3. Berlin, W. de Gruyter, 1931, str. 15. (2,20 mk).
- Houlder Graccio: Dryosophy and dryology. The wisdom a. philosophy, science a. psychology of prohibition. St. Louis, Haynes, 1931, str. 185.
- Jahn Ernst: Machtwille u. Minderwertigkeitsgefühl. Eine krit. Analyse d. Individualpsychologie. Berlin, Warneck, 1931, str. VII + 160. (6,80 mk).
- Kunze Th. Bruno: Charaktertests zur Erhöhung des Wirkungsgrades industrieller Psychotechnik im Sinne wirtschaftlicher Menschengenese. Danzig, Diss, 1931, str. 92.
- Loevy Adolf: Über Klimapsychologie. Leipzig, Thieme, 1931, str. 77. (4,80 mk).
- Luthlen Wilhelm F.: Beiträge zu einer experimentellen Charakterologie unter Verwendung neuer Tests u. Testapparate mit bes. Berücksichtigung der Führerauslese. Leipzig, Barth, 1931, str. 56—122. (Danzig, Diss).
- Neff Lawrence W.: Race relations at close range; watching the Negro problem settle itself. Emory Univ. Ga., Banner Press, 1931, str. 35.
- Rudolf: Nationalsozialismus u. Rasse. München, Eher, 1931, str. 51. (0,70 mk).
- Schmitz Oskar A. H.: Tragikomödie der Geschlechter oder die Entfremdung zwischen Mann u. Weib. München, Hanser, 1931, str. 137. (3,80 mk).
- Worinen John H.: The prohibition experiment in Finland. New-York, Columbia Univ. Press, 1931, str. 261.

IV.

Zycie społeczne.

- Die Angestelltenbewegung 1928—1931. Geschichts- und Handbuch der Wirtschafts-, Sozial- und der Gewerkschaftspolitik. Hrsgb. vom Allg. Freien Angestelltenbund. Berlin, Freier Volksverlag, 1931; str. 464 in 4° (10,-- mk).
- Aufstand. Querschnitt durch d. revolutionären Nationalsozialismus. Hrsg. v. Goetz Otto Stoffregen. Berlin, Brunnen-Verlag, 1931, str. 178. (3,80 mk).
- Austerlitz Friedrich: Austerlitz spricht. Ausgew. Aufsätze u. Reden. Im Auftr. d. Sozialdemokrat. Arbeiterpartei Deutschösterreichs hrsg. von Julius Brannthal. Wien, Wiener Volksbuchh., 1931. 3 tabl., str. 335.
- Bergmann - Schieiter - Wickel: Handbuch der Arbeit. Die dt. Arbeiterklasse in Wirtschaft u. Gesellschaft. Abt. 3. (Cz. 1. i 2. jeszcze nie wyszły). Jena: Zwing 1931, str. 358.
- Beveridge William H. Sir: Causes and cures of unemployment. London, Longmans, 1931, str. 70.
- Bokhard Walter: Indien kämpft! Das Buch d. indischen Welt von heute. Stuttgart, Strecker & Schöder, 1931, str. XI + 290. (9,50 mk).
- Brentano Lujo: Mein Leben im Kampf um die soziale Entwicklung Deutschlands. Jena, Diederichs, 1931, str. 423. (14,50 mk).
- Breshkovskaia Katerina: Hidden springs of the Russian Revolution. Personal memoirs of Katerina Breshkovskaia. Ed. by Lincoln Hutchinson. Stanford Univ., Cal., Stanford Univ. Pr., 1931, str. 390.
- Brown Emily Clark: Book and job printing in Chicago. A study of organizations of employers and their relations with labor. Chicago, Univ. of Chic. Pr., 1931, (Soc. science stud. 21), str. 376.
- Case Clarence Marsh: Social process and human progress. New York, Harcourt, 1931, str. 336.
- Chan Wilhelm: Der Einfluss der Gedankengänge von Dr. Sun Yat Sen auf die Entwicklung d. Sozialpolitik Chinas. Berlin — Charlottenburg, Gebr. Hoffmann, 1931, str. 89. (3,— mk).
- Chenut Christian: Les allocations familiales dans les marchés des travaux publics. Paris, Libr. du „Recueil Sirey“, 1931, str. 149.
- Clarke Tom: My Northcliffe diary. New York, Cosmopolitan, 1931, str. 314.
- Clemenceau: Sur la démocratie. Neuf conférences. Rapportées par Maurice Segard. Paris, Larousse, 1930, str. 207.
- Crozier F. P.: A word to Ghandi. The lesson of Ireland. London, Williams & N., 1931, str. 142.
- Da blitz Walther: Fünfzig Jahre Metallgesellschaft 1881—1931. Denkschrift. Frankfurt a. M., Osterrieth, 1931, str. 303.
- Dotrens Robert: Le problème de l'inspection et l'éducation nouvelle. Essai sur le contrôle pédagogique et social de l'enseignement primaire. Préf. de Alb. Malche. Paris, Delachaux & Niestlé, 1931, str. XIV + 259. (6 fr. szw.).

- Düwell Bernhard: *Einheit der Aktion u. Parteidisziplin*. Berlin, Laub, 1931, str. 31.
- Les Equipes sociales. Au cercle d' études. Textes choisis, rev. et publ, par Louis Meyer et Myriem Fouein. Paris, Lethielleux, 1930, str. VIII + 192.
- Le Fevre Louis: *Liberty and restraint*. New York, Knopf, 1931. (Hist, of civilization), str. 388.
- Fryberger Harrison E.: *The abolition of poverty*. New York, Advance Publ. Co., 1931, str. 152.
- Fuller J. F. C: *India in revolt*. London, Eyre & S., 1931, str. 272.
- Giacomo Giacomo di: *Intellectuali e fascismo. Dieci anni di sindacalismo fascista tra professionisti ed artisti*. Roma, Libr. del Littorio, 1931, str. 334. (15 lr)
- Giovanelli Giuseppe: *Il problema politico della scuda*. Pesaro, La poligrafica, str. 56.
- Goodsell Willystine: *Pioneers of women's education in the United States: Emma Willard, Catherine Beecher, Mary Lyon*. New York, Mac Graw — Hill, 1931, str. 311.
- Groethuysen Bernhard: *Die Dialektik der Demokratie*. Wien, Seidel, 1931. (Demokratie u. Partei H. 8), str. 61. (1,80 mk).
- Gurian Waldemar: *Der Bolschewismus. Einführung in Geschichte u. Lehre*. Freiburg, Herder, 1931, str. XI + 337. (6,80 mk).
- Gurian Waldemar: *Der Bolschewismus. Einf. in die Geschichte u. Lehre*. Freiburg, Herder, 1931, str. XI + 337. (6,80 mk).
- Hart Joseph Kinmont: *Creative moments in education; a documentary interpretation of the history of education*. New York, Holt, 1931, str. 492.
- Hartley Dorothy a. Elliot Margaret M.: *Lise and work of the people of England. A pictorial record from contemporary sources*. London, Batsford, 1931.
- Hartmann Paul: *Die politische Partei in der tschechoslovakischen Republik*. Brunn, Rohren, 1931, str. 259. (12,— mk).
- Hawks Lena James: *Certain relationships between scholarship in high school and college*. Baltimore, Johns Hophins Pr., 1931. (J. H. U. stud, in educ. 15), str. 66.
- Hicks John Donald: *The Populist revolt. A history of the Farmers' Alliance a. the People's party*. Minneapolis, Univ. & Minn. Press, 1931, str. 486.
- Hobson J. A.: *Poverty in plenty: the ethics of income*. London, Allen & Unwin 1931, str. 92.
- Holzle Erwin: *Das alte Recht u. die Revolution. Eine polit. Geschichte Würtembergs in d. Revolutionszeit 1787—1805*. München — Berlin, Oldenburg, 1931, str. XV + 348. (13,50 mk).
- Höper Wilhelm: *Die angewandte Pädagogik als Lehre von der Lehrerbildung u. ihre Stellung im Aufbau der Erziehungswissenschaft*. Osterwieck H., Zickfeld, 1931, str. 141. (3,40 mk).

- Hugenschmidt Alois: Das Problem des Verhältnisses von Kirche und Staat bei liberalen und radikalen Theoretikern des vormärzlichen Deutschl. Lörrach, Bechtel & Arn, 1931, str. 204.
- Ireland Denis: Ulster to-day and to-morrow. London, Hogarth, 1931, str. 56.
- Jacobs Leo: Social thinking shackled. New York, Grafton, 1931, str. 215.
- Jaspers Karl: Die geistige Situation der Zeit. Berlin, de Gruyter, 1931, str. 191. (1,80 mk).
- Jeffs Ernest H.: Princes of the modern pulpit in England. Nashville, Tenn, Cokesbury, 1931, str. 287.
- Jung Edgar J.: Föderalismus aus Weltanschauung. München, Schweitzer, 1931, str. 71. (2,50 mk).
- Jusserand J. J.: Le sentiment américain pendant la guerre. Paris, Payot, 1931, str. 159. (Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale). 15 fr.
- Kerscheneiner Georg: Staatsbürgerliche Erziehung d. deutschen Jugend. Gekr. Preisarbeit. 10. Neub. Aufl. Erfurt, Villaret, 1931, str. 386.
- Kindermann Karl: Zwei Jahre in Moskau Totenhäusern. Der Moskauer Studentenprozess u. d. Arbeitsmethoden d. OGPU. Berlin, Eckhart-Verlag, 1931, str. 231. (4,80 mk).
- Kirby Ethyn Williams: William Prynne: a study in Puritanism. Cambridge, Mass., Harvard, 1931, str. 239.
- Klaffkowski Maximilian: Organisationsgrundsätze der Fremdenverkehrspflege in Europa. Berlin, Forschungsinst. f. d. Fremdenverkehr, 1931, str. 235. (6,— mk).
- Klett Hans: Der Untergang des Mittelstandes. Der Zerfall der Wirtschaftspartei. Berlin, Selbstverl., 1931, str. 50.
- Kries Wilhelm v.: Herren u. Knechte d. Wirtschaft. Berlin, Deutsche Rundschau, 1931, str. 255. (5,50 mk).
- Kunkel Fritz: Grundzüge d. politischen Charakterkunde. Berlin, Junker & Dönhaupt, 1931, str. 118. (4,80 mk).
- Kurella A.: La révolution culturelle. Les conditions préalables et les premiers pas d'une culture socialiste de masse en Union soviétique. Paris, Bureau d'éd., 1931, (Application du plan quinquennal), str. 80.
- Laurent Pierre: Nationalisme et impérialisme économique. Dijon, Bernigaud & Privat, 1931, str. 252.
- Lichtenberger James Pendleton: Divorce; a social interpretation. New York, Whittlesey & Mac Graw-Hill, 1931, str. 484.
- Liebermao Joshna: Creative camping. A coeducational experiment in personality development and social living; being a record of six summers of the national experiment camp of pioneer youth of America. New York, Assoc. Press, 1931, str. 268.
- Die faschistische Lehre (La dottrina fascista). Übersetzte amtl. ital. Veröff. d. Libreria del Littorio, Rom. Mit einem Vorw. von Augusto Turati.. Planen, Roch, 1931, str. 61.

- Lenin Niklas: What is to be done? Burning questions of our movement. New York, Intern. Publishers, 1931, str. 175.
- Lenin: La revolution bolchéviste. Ecrits et discours de Lénine de 1917—1923. Trad. du russe et annotés par Serge Oldenbourg. Paris, Payot, 1931. (Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale), str. 387.
- Leone Enrico: Teoria della politica, Pref. di Paolo Orano. Vol. 1. 2. Torino, Bocca, 1931, (Biblioteca di scienze mod. 108, 109), str. VIII + 507; 495.
- Locatelli Amilcare: L'„affaire" Dreyfus. La piu grande infamia del secolo scorso. Milano, Corbaccio. 1930, 10 tabl., str. 554.
- Lochner Rudolf: Erweckung der Gefolgschaft. Abriss einer Lehre von d' volksbildnerischen Verfahrungsweisen. Reichenberg, Sudetendt. Verlag, 1931, str. 47. (1 mk).
- Loisy Alfred: Mémoires pour servir à l'histoire religieuse de notre temps. T. 1—3. 1. 1857—1900, 2. 1900—1908, 3. 1908—1927. Paris, Nourry, 1931, str. 591, 664, 607.
- Martiner Sierra Gregorio: Feminismo y feminidad. Madrid, Ed. Renacimiento, 1930, str. 228.
- Marx Karl u. Friedrich Engels: Historisch-kritische Gesamtausgabe. Werke, Schriften, Briefe. Im Auftr. d. Marx-Engels-Instituts Moskau, hrsg. von V. Adoratskij. Abt. 3, Bd. 4. Berlin, Marx-Engels-Verl. 1931. 3, 4. Der Briefwechsel zwischen Marx u. Engels 1868—1883, str. XVI + 759.
- Mattschass Annemarie: Die Entwicklung d. politischen Ansichten des Pariser Parlaments in den Jahren 1715—1789. Berlin, Schütz, 1931, str. 76.
- Merriam Charles Edward: The making of citizens. A comparative study of civic training. Chicago, Univ. of Chic. Press, 1931, str. 386.
- Mino Neandro de: La cumbre del feminismo. Madrid, Sindicato exportador del Libro Espanol, 1931, str. 265.
- Mittag Julius: Das Problem der Arbeitslosigkeit und Arbeitslosenfürsorge in der Wirtschafts- und sozialgeschichte. Göttingen, Gott. Handelsdr., 1931. str. 142.
- Mornik Stanislaus: Polens Kampf gegen seine nicht-polnischen Volksgruppen Berlin, W. de Gruyter, 1931, str. 154. (9 mk).
- Morse Hosea Ballou a. Mac. Nair Harley Farnsworth: Far Eastern international relations. Boston, Houghton, 1931, str. 862.
- Mücke Hellmuth v.: Linie. Rückblicke persönl. u. polit. Art auf d. letzte Jahrzehnt d. Republik. Bd. I. Revolution, Nationalsozialismus u. Bürgertum. Beuern/Hessen, Edelgarten-Verlag, 1931, str. 321. (5 mk).
- Münzenberg Willi: Solidarität. 10 Jahre internat. Arbeiterhilfe 1921—1931. Berlin, Neuer Dt. Verlag, 1931, str. 527. (6,80 mk).
- Nearing Scott: War; organized destruction and mass murder by civilised nations. New York, Vanguard, 1931, str. 318.

- Niessen Ludwig: Der Lehensraum für die geistigen Arbeiter. Ein Beitr. zur akad. Berufsnot u. zur student. Weltsolidarität. Einführung von Georg Schreiber. Münster, Ascbendorff, 1931. (Deutschum u. Ausland 45), str. XIV + 72.
- Oliver Frederick Scott: The endless adventure; personalities a. practical politics in eighteenth century England. Boston, Houghton, 1931, str. 769.
- Pershing John J.: Mes souvenir de la guerre. T. I. Trad. de Ch. Jacob. Paris, Plon, 1931, str. III + 424.
- Peter Fritz: Nationale u. internationale Erziehung. Zürich, Orell Füssli, 1931, str. 27. (1,20 fr. BZW.).
- Pink Maurice Alderton: A realist looks at democracy. Pref. by Aldous Huxley. New York, Stokes, 1931, str. 215.
- Pratesi Luigi: La storia e l'opera del fascismo. Corso di cultural fascista per la nuova gioventù italiana. Sotto gli auspici dell'O. N. B. comitato prov. di Livorno. Livorno, Benvenuti & Cavaciocchi, 1931, str. VIII + 160.
- Pritchard H. Earl: Anglo-Chinese relations during the 17th and 18th centuries. Urbana Ill., Univ. of Ill., 1931. (Univ. of Ill. stud, in the soc. sciences, 17, 1—2), str. 244.
- Protokoll der Verhandlungen des 14. Kongresses der Gewerkschaften Deutschlands". Abgeh. in Frankfurt a. M. vom 31. August bis 4. September 1931. Berlin, Verlagsges. d. Allg. Dt. Gewerkschaftsbundes 1931, str. 344. (3,60 mk).
- Rappard William E.: The Geneva experiment. London, Oxford Univ. Press, 1931, str. 115.
- Rather Allan W.: Is Britain decadent? Introd. by C. E. M. Joad. London, Low, 1931, str. 300.
- Rippy James Fred: Latin America in world politics. An outline survey. Rev edit. New York, Crofts, 1931, str. 301.
- Rosenstock Eugen: Die europäischen Revolutionen. Volkscharaktere u. Staatenbildung. Jena, Diederichs, 1931, str. IV + 554. (15 mk).
- Roux A. L.: Politics a. the younger generation. London, Faber & F., 1931, str. 303.
- Roz Firmin: De Roosevelt à Hoover. 1910—1930. Paris, Plon, 1931, str. III + 299.
- Salmon Edward Dwight Imperial Spain. The rise of the empire a. the dawn of modern se-power. New York, Holt, 1931, str. 138.
- Scherm Joseph: Aufstieg zum Stand. Wege zur Entproletarisierung d. Proletariats. München, Leohaus, 1931, str. 106.
- Schöllgen Werner: Soziologie und Ethik des religiösen Ärgernisses. Mit bes. Berücksichtig. des S 166 R. St. G. B. u. d. Stfarrechtsreform. Düsseldorf, Schwann, 1931, str. III + 186. (5 mk).
- Schultz Edmund: Das Gesicht der Demokratie. Ein Bilderwerk zur Geschichte d. dt. Nachkriegszeit. Mit einer Einl. von Friedrich Georg Jün-ger. Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1931, 4°, str. 152.

- Schwarzfischer Josef: Die Stellungnahme der sozialen Parteien zum Schlichtungswesen. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1931, str. XII + 105.
- Siegfried André: Die englische Krise. (La crise britannique). Autor. Übers. von Ephraim Frisch. Berlin, Fischer, 1931, str. 237.
- Slichter Sumner Huber: Modern economic society. New York, Holt, 1931, str. 921.
- Social progress a. christian ideals. Ed. by William Peter King. Nashville, 1931. Cokes, bury, str. 360.
- Soulié Maurice et H. Muller: Les procès célèbres de l'Allemagne. La grande terreur des procès de sorcellerie. Le procès de la bonne mère. Les procès de Sophie-Dorothee de Hanovre. L'assassinat de Kotzebue. Les procès de Ferdinand Lassalle. Le procès du comte d'Arnim. Les procès byzantins. Les procès de la Sainte-Vehme. Le „Putsch" d'Hitler. Paris, Payot, 1931, str. 287.
- Stark Johannes: Nationale Erziehung. München, Eher, 1931, str. 51. (0,80 mk).
- Statistik über die Fürsorgeerziehung Minderjähriger für die Rechnungsjahre 1927 u. 1928. Bearb. im Preuss. Statist. Landesamt. Berlin, Preuss. Statist. Landesamt, 1931, 4°, str. 127.
- Steinberg J.: Souvenir d'un commissaire du peuple 1917—1918. Trad. de l'allemand par J. Frégière. 6. éd. Paris, Gallimand, 1930, str. 253.
- Unsere Stellung zu Sowjet-Russland. Lehren u. Perspektiven d. russ. Revolution. Verf.: Theodor Hartwig, Fritz Lewy, Alexander Gerschenkrön (u. a.). Mit ein. Vorw. von Max Seydewitz. Berlin—Tempelhof, Marxistische Verlagsges. 1931. (Rote Bücher d. Marxist. Büchergemeinde 3.), str. 190.
- Stohl Hertha: Der drahtlose Nachrichtendienst für Wirtschaft und Politik (Seine Entwicklung u. Organisation in Deutschland). (Post u. Télégraphie in Wissenschaft u. Praxis). Berlin, v. Decker, 1931, str. 155.
- Tarasov-Rodionov Aleksei: February 1917; a chronicle of the Russian Revolution. Transl by William A. Drake. New York, Covici & Friede, 1931, str. 378.
- Temperley Harold: The Bulgarian and other atrocities in the light of historical criticism. London, Oxford Univ. Pr., 1931.
- Thorning Joseph Francis: Religious liberty in transition. A study of the removal of constitutional limitations on religious liberty as part of the social progress in the transition period. Ser. 1. New York, Benziger, 1931. 1. New England, str. 258.
- Tiltman H. Hessel: The terror in Europe. London, Jarrolds, 1931, str. 413.
- Wahl Hans: Die sozialpolitischen Auswirkungen der Revolution von 1918 in ihrem Zusammenhange mit der Entwicklung der Gewerkschaften. Nürnberg, Schwemmer, 1931, str. 74.
- Walter Gerard: Histoire du communisme. (Bibliot. hist.). 1. Les origines ju-daiques, grecques, chrétiennes, latines. Paris, Payot, 1931, str. 623.

- White House Conference of child health and protection. The Home and the child. London, Appleton, 1931, str. 165.
- Whitfield E. A.: Gabriel Bonnot de Mably. London, Routledge, 1930.
- Wielopolski Alfred: L'émigration polonaise en Amérique du Sud. Fribourg, Luisse, 1931. Impr. de l'Oeuvre de Saint-Paul, str. VI + 92.
- Winslow Jack C. a. Verrier Elwin: The dawn of Indian freedom. Forew. by Archbishop of York. London, Allen & Unwin, 1931, str. 224.
- Wittram Reinhard: Liberalismus baltischer Literaten. Zur Entstehung der balt, politischen Presse. Riga, Löffler, 1931, str. 120. (4,60 mk).
- Zentay Désiré: Le chômage parmi les travailleurs intellectuels de Budapest. Budapest, Bureau de statistique ,le la ville (Communications statist. 60,4), 1930, str. 255.
- Zeutschel Walter: Im Dienst der kommunistischen Terror-Organisation. Berlin, Dietz, 1931. str. 159. (1 mk).

V.

Grupy i typy.

Principles of rural-urban sociology. Pitirim Sorokin and Carle C. Zimmerman. University of Minnesota. Henry Holt and Company. New York 1929. Str. XV + 652.

Obszerna ta książka stanowi zaledwie zwięzły skrót wyczerpującego, trzytomowego dzieła, które ma się ukazać p. t. Source Book in Rural Sociology. Dzieło to przygotowują autorzy wspólnie z Charles J. Galpinem. Wnioski, podane w Principles of Rural-Urban Sociology opierają się na całym materiale faktycznym, uwzględnionym w Source Book in Rural Sociology.

Socjologia wsi resp. miasta stanowi gałąź socjologii ogólnej. „Socjologia ogólna, jako dyscyplina uogólniająca wśród innych dyscyplin społecznych, ześrodkowuje swą uwagę na tych tylko cechach i związkach różnych zjawisk społecznych, które są wspólne wszystkim specjalnym formom zjawisk społecznych (ekonomicznych, religijnych, prawnych, naukowych itd)”.

Do zasadniczych zadań socjologii wsi należy: 1. Opis względnie stałych i powszechnych cech czy związków społecznego świata wiejskiego w odróżnieniu od nie-wiejskiego czyli miejskiego świata społecznego i 2. „wyjaśnienie” tych różnic czy specyficznych cech wiejskich zjawisk społecznych. Wyjaśnianie powinno polegać na wskazywaniu czynników powodujących te różnice albo na wyznaczaniu korelacyj funkcjonalnych między takimi i takimi specyficznymi różnicami a takimi i takimi „zmiennymi niezależnymi” lub „zależnymi”.

Spoločności wiejskie i miejskie nie dadzą się opisać w terminach jednej tylko cechy. Konieczna tu jest definicja, któraby uwzględniała różne, typowe ich własności. Taka „złożona definicja” wtedy dopiero staje się naukową, kiedy obejmuje cechy powiązane przyczynowo w świecie realnym. Z tych więc racyj „złożona definicja” społeczności miejskiej lub wiejskiej nie może być eklektyczna, lecz musi być logicznem spojeniem cech, pozostających we wzajemnej zależności funkcjonalnej. Inaczej mówiąc, autorem chodzi o skonstruowanie typu społeczności miejskiej i wiejskiej i w tym celu posługują się w rozważaniach metodą typologiczną. Zdaniem ich metoda taka okazuje się wysoce produktywna, o ile używa się jej starannie, a elementy każdego typu są odpowiednio wyselektowane i poparte faktami. Za niemniej ważne od ustalenia cech typowych dla wsi lub miasta uważają wykrywanie i śledzenie zmian w tych cechach. Zmiany te rozpatrują ze stanowiska jakościowego lub ilościowego, posługując się obfitemi danymi statystycznymi.

Principles of Rural-Urban Sociology składają się z pięciu części. W części pierwszej omówione są różnice między środowiskiem wiejskiem a miejskim oraz stanowisko klasy wiejskiej w ramach „wielkiego społeczeństwa”. Część druga poświęcona jest rozpatrzeniu różnic cielesnych, zdrowotności, żywotności i małżeństwu w mieście i na wsi. W następnej zkolei części uwzględnione zostały problemy, różnie odnośnie do inteligencji, doświadczenia i procesów psychicznych. Część czwarta daje pogląd na zachowanie się, instytucje społeczne i kulturę na wsi i w mieście. Część piąta, zamknięta książkę, poświęcona jest zagadnieniom emigracji wiejsko-miejskich.

Principles of Rural-Urban Sociology stanowią bogaty zbiór problemów z różnych dziedzin życia ludności wiejskiej i miejskiej¹⁾. Obok problemów głównych, spotykamy tu problemy pomniejszych, obok rzeczywistych — pseudo-problemy. Czytelnika razi niejednokrotnie duża -rozpiętość między poziomem założeń a poziomem właściwych rozważań, często bardzo powierzchownych. Zwłaszcza ujęcia ilościowe nasuwają szereg zastrzeżeń i wątpliwości.

Zadania, jakimi autorzy obarczają socjologję, należą w pewnej mierze do ogólnej teorii kultury, do różnych nauk specjalnych (zwłaszcza humanistycznych) i do szeregu dyscyplin technicznych. Pogląd na socjologję jako na naukę uogólniającą wśród innych nauk „społecznych” i przyjęcie „definicji złożonych” znajduje się

¹⁾ Obszerniejszą krytykę założeń i uzasadnienie tez krytycznych podam w T. II Przeglądu Socjologicznego.

na poziomie założeń konstrukcyjnych Simmela (socjologia jako nauka o społecznych formach zjawisk niespołecznych) albo też szkoły Durkheim'a (faits totaux). Socjologia zdołał się już na trwałe wyodrębnić jako specjalna nauka humanistyczna (obok ekonomiki, teorii prawa, religjonystryki, językoznawstwa i in.).

Autorzy nie dochodzą do nowych odkryć, a tylko odpowiednio szeregują znane już fakty, wydzielając je w dość dowolny sposób. Nie dążą do wykrywania zależności między poszczególnymi, elementarnymi faktami. Starają się rozważać związki między całościami zespołami zjawisk. Stąd wnioski ich są chwiejne i niezupełne. Ujęcia typologiczne prowadzą nieruchomie do płynnych pół-konstrukcyj. Są one o tyle tylko uzasadnione, o ile stanowią wstęp do właściwych ujęć przyczynowych zmian elementów w poszczególnych układach zamkniętych. *Władysław Okiński* (Poznań).

Aichhorn August: Verwahrloste Jugend. Die Psychoanalyse in d. Fürsorge-erziehung. 10 Vortr. zur ersten Einf. Mit e. Geleitwort von Sigmund Freud. 2. Auflg. Wien, Internat. Psychoanalytischer Verlag, 1931, Str. 190. (6 mk).

Andrews C. F.: Mahatma Ghandi's ideas. Cheaper edit. London, Allen & Unwin, 1931, str. 382.

Bachern Karl: Vorgeschichte. Geschichte und Politik der deutschen Zentrumspartei. Zugl. ein Beitr. z. Geschichte d. kath. Bewegung sowie z. allg. Geschichte d. neueren u. neuesten Deutschlands 1815—1914 nebst einem kurzen Überblick über d. Zeit von 1914—1930. Bd. 8. Köln, Bachem, 1931, std. XX + 543.

Benjamin René: Grandes figures. Barrés, Joffre. Paris, Plon, 1931, Str. IV + 227.

Bieber Günther: Staat und Gesellschaft bei Christian Thomasius. Ein Beitr. z. Ideengesch. d. preuss. Staates. Krefeld, Tekok, 1931, str. 36.

Brown A. R. Radcliffe: The social organisation of Australian tribes. London, Macmillan, 1931, str. 124.

Ethnopolitischer Almanach. Ein Führer d. europ. Nationalitätenbewegung. Im Auftrg. d. „Inst. f. Grenz- u. Auslandstudien. Hrsgb. v. Otto Jungham u. Max Hildebert Boehm. Jhg. 2. Wien, Braumüller Univ. Verlbh., 1931, str. VIII + 167. (5 mk).

Foakes-Jackson F. J.: The Church in England. London, Cambridge Univ. Pr., 1931, str. 127.

Die Frau im Handwerk. Bearb. im Frauenberufsam" des Bundes Deutscher Frauenvereine von Käthe Gaebei. Bernau: Grüner-Verlag, 1931. (3.60 mk).

Fulde Herbert: Die polnische Arbeitergewerkschaftsbewegung. Weinfeldeu Neuenschwander, 1931, str. 214.

George M.: Dorothy: England in transition. London, Routledge, 1931, str. 229.

- Grautoff Otto: Franzosen sehen Deutschland. Begegnungen, Gespräche, Bekennnisse. Leipzig, Lindner, 1931, str. 187. (3,80 mk).
- Hamilton Mary Agnes: James Ramsay MacDonald. A biographical sketch. London, Cape, 1931, str. 305.
- Heckert Fritz: Revolutionäre Gewerkschaftsbewegung in Europa. Weltkongress der R. G. I. Moskau: Verein. Staatsverl. „Der Moskauer Arbeiter“, 1931, str. 47.
- Hertkorn Carl: Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen im Oberamt Laupheim. Laupheim, Böhm, 1931, str. 91, in 4°. (2 mk).
- Herzen Alexander: Erinnerungen. Aus d. Russ. iibtrg. hrsgb. u. eingel. von Otto Buek. Bd. 1, 2. Basel, Kompass-Verlag, 1931, str. XXXI + 417 + 341. (6 mk).
- Hirsch Georg: Charakterologische Studien über die Faulheit. Halle a. S., Marhold, 1931, (Dt. Psychologie, 7, 2), str. 153.
- Historique des troupes coloniales pendant la guerre 1914—1918. Paris—Limoges—Nancy, Charles-Lavauzelle, 1931, str. 352.
- Ja h r b u c h der christlichen Gewerkschaften. Jg. 24. 1931. Bericht über d. J. 1930. Hrsg. vom Gesamtverband d. christl. Gewerkschaften Deutschlands. Berlin—Wilmersdorf, Christi. Gewerkschaftsverl., 1931, str. 259.
- Kahle Margarete: Beziehungen weiblicher Fürsorgezöglinge zur Familie. Leipzig, Barth, 1931, str. VIII + 184. Hamburger Untersuchungen zur Jugend-u. Sozialpsychologie 3. (10 mk).
- Kempf Rosa: Die deutsche Frau nach d. Volks-Berufs- u. Betriebszählung von 1925. Mannheim, Bensheimer, 1931, str. 94. (4,50 mk).
- Kleist Fritz: Jugend hinter Gittern. Im Jugendgefängnis. (Menschenbildung u. Menschheitsgestaltung. H. 6). Jena, Zwing, 1931, str. 219. (4,50 mk).
- Kosarew A.: Jugend der Freiheit, Jugend der Sklaverei. Berlin, Verl. d. Jugendinternationale, 1931, str. 80.
- Kuhn Henry a. Olive M. Johnson: Sozialist labor party. New York, N. Y. Labor News Co., 1931, str. 128.
- Kurella Alfred: Mussolini ohne Maske. Der erste rote Reporter bereist Italien. Berlin, Neuer Deutscher Verl., 1931, str. 277.
- Fünf Jahre Landes Jugendamt, Berlin, 1925—1930. Arbeit an d. Jugend einer Millionstadt. Hrsg. unter Mitw. d. Mitarbeiter d. Landesjugendamtes Berlin. Berlin, Callam, 1931, 4°, str. 128.
- Liebknecht Karl: Ein Gedenkbuch. Mit Beitr. von Willi Münzenberg, Franz Fischer (u. a.). Berlin, Verl. d. Jugendinternationale, 1931, str. 64.
- Lonigan E.: Unemployment in New York City. An estimate of the number unemployed in December 1930, and the sources of information on the extent of unemployment in New York City. New York, Welfare Council, 1931, str. VIII + 56.

- Lorimer Frank: The making of adult minds in a metropolitan area. Brooklyn Conference on Adult Education. New York, Macmillan, 1931, str. 259.
- Marshall Charles C.: The Roman Catholic Church in the modern state. London, Faith Pr., 1931, str. 419.
- Merkle Otto: Gewerkschaften und Genossenschaften. Kalimünz, Lafslehen, 1931, str. VI + 95.
- Morel-Fatio Louis: La nationalité des sociétés. Paris, Rousseau, 1931, str. 143.
- Müller Adam: Vom Geiste der Gemeinschaft. Elemente d. Staatskunst. Theorie d. Geldes. Zusgf. u. eingel. von Fr. Bülow. Leipzig, Kröner, 1931, str. 45 + 354. (3,75 mk).
- Müller: Beamtentum und Nationalsozialismus. München, Eher, 1931, (Nationalsozialist. Bibliothek. 30), str. 62.
- Neek C. K.: Tribal studies in Northern Nigeria. Vol. 2. London, Paul, 1931, str. 641.
- Negro year book. An annual encyclopedia of the negro 1931—1932. Ed. by Monroe Nathan Work. Tuskegee Inst., Ala, Negro Year Book Publ. Co., 1931, str. 558.
- Pavoni Giacomo: Enrico Corradini nella vita nazionale e nel giornalismo. Roma, Pinciana, 1931, str. 183. (15 Ir).
- Perspicax A.: Der Rattenfänger von Europa, Aristide Briand. Berlin, Brunnen-Verlag, 1931, str. 109. (2,80 mk).
- Pfeffer Karl Heinz: England im Urteil der amerikanischen Literatur vor dem Bürgerkrieg. Leipzig, Mayer & Müller, 1931, str. VII + 82.
- Polak Millie Graham: Mr. Ghandi, the man. Forew. by C. F. Andrews. London, Allen & Unwin, 1931, str. 186.
- Prinzhorn Hans: Charakterkunde der Gegenwart. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1931, (Philos. Forschungsberichte 11), str. VII + 122.
- Das Problem der Schwererziehbaren in der Fürsorgeerziehung. Referate, geh. in einer Kommission d. Allg. Fürsorgeerziehungstages am 6. Februar 1931. Berlin, Heymann, 1931, str. 47. (1,70 mk).
- Rada Margarete: Das reifende Proletariermädchen. Ein Beitrag z. Umweltforschung. Wien, Dt. Verlag f. Jugend u. Volk, 1931, str. 81. (4 mk).
- Recouly Raymond: Joffre. Paris, Edition des „Portiques“, 1931, str. 320.
- Regnet Rudolf: Das Arbeiterlebnis des jugendlichen Werk tätigen in der industriellen Grosstadt. Leipzig, Barth, 1931.
- Reis Trude: Johannes als Erzieher verwahrloster Jugend. Berlin—Spandau, Wichens-Verlag, 1931, str. VIII + 142. (4 mk).
- Federal Council of the Churches of Christ in America, Dept. of Research and Educ. The public Relations of the motion picture industry. A report. New York, Author, 1931, str. 155.
- Rumpf Max: Deutsche Volkssoziologie im Rahmen einer sozialen Lebenslehre. Nürnberg, Kriche, 1931, str. 131. (5,60 mk).

- Savinkov Boris: Souvenir d'un terrorist. Trad, du russe par Bernard Taft. Paris, Payot, 1931, str. 243.
- Schausberger Dominik: Der industrielle Mensch u. seine Erziehung. Reichenberg, Sudetendt. Verl., 1931, str. 130. (2,50 mk).
- Schmidmüller Martin: Die Entlassenenfürsorge. Versuch e. planmässigen Darstellung d. Grundsätze d. Entlassenenfürsorge mit bes. Berücks. d. Grundsätze f. d. Vollzug v. Freiheitsstrafen v. 7. VI. 23 Ehersberg, Schmidle, 1931, str. 87.
- Schmidt Richard: Die Verfassung der rheinisch-westfälischen andgemeinden und Ämter. 4. veränd. Aufl. unter Zusammenfassung d. 3. rhein. u. 2. westf. Ausg. hrsg. von Walter Odenbreit, unter Mitw. von Rudolf Ellringmann. Münster, Aschendorff, 1931, str. XXVII + 762.
- Schneider Hans: Geschichte des Schweizerischen Bundesstaates. 1848—1918. Habb. I. 1848—1874. Stuttgart, Perthes, 1931, str. XVI + 857. (23 mk).
- Schultze-Pfaelzer Gerhard: Hindenburg. Peace, war, aftermath. Fransi, by C. R. Turner. London, Allan, 1931, str. 391.
- Sforza Carlo Conte: European dictatorships. Forew. by Edward M. House. New York, Brentano's 1931, str. 273.
- Sharp Walter Rice: The French Civil Service. Bureaucracy in transition. New York, Macmillan, 1931, str. 600.
- Smith Hilda Worthington: Women workers at the Bryn Mawr Summer School. New York, Affiliated Summer Schools for Women Workers in Ind. and American Assoc. for Adult Educ, 1931, str. 346.
- A systematic Source book in rural sociology. Vol. 2. Ed. P. A. Sorokin (u. a.). Minneapolis, Univ. of Minn. Pr., 1931, str. 677.
- Sperling Jolis.: Ramsay MacDonald. Kobenhavn, Socialdem. Forlag „Fremad“, 1931.
- Tillman Hessel: James Ramsay MacDonald. Labour's man of destiny. Cheap, ed. London, Jarrolds, 1931, str. 352.
- Wagener Hermann: Der jugendliche Industriearbeiter vind die Industriefamilie. (Beiträge zur Psychologie d. Reiferzeit). Münster I. W.: Münster-Verl., 1931. (V Y Sehr. f. wiss. Pädagogik. Erg. H. Reihe A, 9), str. VIII + 145.
- Weil Bruno: Glück u. Elend des Generals Boulanger. Berlin-Grunewald, Rothschild, 1931, str. 311. (4,80 mk).
- Weinreich Eckart: Die Nation als Lebensgemeinschaft. München, J. F. Lehmann, 1931, str. 120. (3,80 mk).
- Werkmann Karl Frhr. v.: Deutschland als Verbündeter. Kaiser Karls Kampf um d. Frieden. Berlin, Verlag f. Kulturpolitik, 1931, str. 350, in 4°. (10 mk).
- Wildenhayn Fritz: Die unvollständige Familie in der Statistik und in der sozialen Fürsorge. Berlin, Funk, 1931, str. 107.

- Yakhontoff Victor A.: Russia a. the Soviet Union in the Far East. New York, Coward — Mac Cann, 1931, str. 476.
- Ziegler Heinz Otto: Die moderne Nation. Ein Beitrag zur politischen Soziologie. Tübingen, Mohr, 1931, str. VIII + 308. (14 mk).
- Zschoche Gottfried: Das Volk als Souverän u. als Gesetzgeber in d. Schweiz. Leipzig, Noske, 1931, str. X + 66. (Abh. d. Institut. f. Politik an d. Univers. Leipzig, Bd. 16). (5 mk).

VI.

Wytwory społeczne.

- Baumgartner Apollinaris W.: Catholic journalism. A study of its development in the United States 1789—1930. New York, Columbia Univ. Press, 1931, str. 129.
- Blinde Hans: Die Zeitung im Dienste der Reklame. Eine Unters. über d. auf Seiten d. Ztg. liegenden Bedingungen f. d. Wirksamkeit d. Anzeigenreklame. Frankfurt a. O., Trowitzsch, 1931, str. VIII + 150.
- Bodley C. R. a. Thurston E. L.: North America a. South America. Syracuse. N. Y., Iroquois, 1931, str. 256.
- Bruyère Emile: Les écluses historiques [ou la „Résurrection" du passé et la fixation „vivante" de l'histoire (passée et future)]. Paris, Fignière, 1931, str. 187.
- Bruns Cecil Deliste: Modern civilization on trial. New York, Macmillan, 1931, str. 335.
- A Century of journalism: The Sydney Morning Herald and its record of Australian life 1831—1931. London, Australian Book Co., 1931, 4°, str. 35.
- Coissac de Chavrière: Histoire du Maroc. Paris: Payot, 1931, str. 554. (Bibliothèque historique). 45 fr.
- Danton George Henry: The culture contacts of the United States and China: the earliest Sino-American culture contacts 1784—1844. New York, Columbia Univ. Press, 1931, str. 147.
- Despois Jean: La Tunisie. Paris, Larousse, 1930, (Collection coloniale), str. 208.
- Dresler Adolf: Geschichte der italienischen Presse. T. 1. Von den Anfängen bis 1815. München, Südost-Verlag, 1931, str. 141. (6,80 mk).
- Dusouchet P. L.: Le rôle social de l'art. Conférence. Paris, Impr. du Réveil écon, 1930.
- Fuhrmann Ernst: Neu—Seeland. Kultur d. Maori u. ihr Zusammenhang mit Indien u. d. weiteren Westen. Friedrichsseggen (Lahn, Folkwang-Auriga Verl. 1931. (Schriftenreihe Kulturen d. Erde. 33), 4°, str. 112.
- Gooch G. P.: Studies in modern history. London, Longmanns, 1931, str. 392.
- Hauptvogel Fritz: Aufzeichnungen über das Gefängniswesen Englands. Ein Reisebericht. Heidelberg, Winter, 1931, str. 219. (5,60 mk).

- Houward Harry N.: The partition of Turkey; a diplomatic history, 1913—1923. Norman, Okla, Univ. of Okla Press, 1931, str. 486. (5 \$).
- Hyde Arthur May: Diplomatic history of Bulgaria from 1870—1886. Urbana Ill.: Univ. of Ill. 1931, str. 172.
- Levin Jack: Power ethics. An analysis of the activities of the public utilities in the United States, based on a study of the U. S. Federal Trade Commission records. New York, Knopf, 1931, str. 207.
- Martin Asa Earl: History of the United States. Vol. 2. 1865—1931. Boston, Ginn, 1931, str. 824.
- Maury Jacques: Nationalité. Théorie générale et droit française. Paris, Recueil Sirey, 1931, str. 276.
- Mac Munn George Sir: The religious a. hiddencults of India. London, Law, 1931, str. 244.
- Neimeister Annemarie: Romantische Elemente im Denken der liberalen! Führer des Vormärz. Ein Beitrag z. Ideengeschichte d. Parteien. Engsdorf. Leipzig, Vogel, 1931, str. 110.
- Normano J. F.: The struggle for South America; economy a. ideology. London, Allen & Unwin, 1931, str. 294.
- Pokrowsky M. N.: History of Russia, from the earliest times to the rise of commercial capitalisme. Transl. a. edit, by J. D. Clarkson a. M. R. M. Griffiths. New York, Intern. Publishers, 1931, str. 399.
- Randolph Vance: The Ozarks. An american survival of primitive society. New York, Vanguard, 1931, str. 319. (5 \$).
- La Religion des temps modernes. Conférences contradictoires organisées par l'Union de libres penseurs et de libres croyants pour la culture morale. Par Louis Hourticq, Charles Delvert, Wantier d'Aygalliers (i in.). Paris, Fischbacher, 1930, str. 158.
- Roz Firmin: L'évolution des idées et des moeurs américaines. Paris, Flammarion, 1931, str. 283. (12 fr).
- Ruiz — Funes M.: Très experiencias deinocráticas de legislacion penal. Madrid, Morata, 1931, str. 248.
- Sittengeschichte der Nachkriegszeit. Hrsg. von Magnus Hirschfeld unter Mitarb. von Andreas Gaspar. Bd. 1. Leipzig, Wien, Verl. f. Sexualwissenschaft Schneider, 1931. 1. Die Grundlagen d. Nachkriegserotik, str. VIII + 423.
- Sollan Roger: French political thought in the 19. century. London, limn, 1931, str. 532.
- Thalheim Karl Christian: Das Grenzlanddeutschum. Mit besond. Berücksichtigung seines Wirtschafts- u. Soziallebens. Berlin, W. de Gruyter, 1931, str. 148. (1,80 mk).
- Théry René: L'Indochine française. Neuchâtel, Ed. de la Baconnière, 1931 str. IV + 220. (7,25 fr. szw.).

La Vie juridique des peuples. 1. Belgique. Par Jean Dabin, Louis Fericq, Xavier Janne. Paris, Delagrave, 1931, str. 448.

Wieczorek Viktor: Die Sittlichkeitskriminalität nach dem Kriege. Leipzig, A. Schmidt, 1931, str. 60.

Wiese Benno v.: Politische Dichtung Deutschlands. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1931, str. 129. (5,50 mk).

VII.

Varia.

Stenbock-Termar A. Graf Deutschland von unten. Reise durch die proletarische Provinz. J. Engelhorns Nachf., Stuttgart 1931. Str. 160 + 62 ilustr.

Książka stanowi opis wędrówki hrabiego radykała, bodaj komunisty poprzez zapadłe wioski i ludne miasta, w których gnieździ się nędza robotnicza. W socjologii metoda studjów w terenie nie nowa. W Niemczech pastor Göhre, w Ameryce siostry Van Vorst, oraz radca Kolb, we Francji Jacques Valdour (twórca „metody konkretnej”, opartej na „obserwacjach przeżywanych”) — dostarczyli bogatego materiału socjologiczno-opisowego, zebranego w przebraniu robotniczym. I Stenbock-Termar pracował uprzednio jako górnik (wydał wspomnienia: „Meine Erlebnisse als Bergarbeiter”), co ułatwiło mu zajęcie niezwykle bliskiego, bezpośredniego stanowiska wobec życia, które nam przedstawia. W wędrówce swojej, którą opisuje, odbytej w r. 1930, przemierzył całe Niemcy: był w Bawarii, na Śląsku, w górach kruszcowych, w Turynji, w Nadrenji, w Berlinie. Zestawił niezliczone fakty z życia rodziny robotniczych, zwłaszcza rzemieślników-chałupników: położenie zarobkowe, czas i warunki pracy, nędzę mieszkaniową, warunki w jakich wzrasta i dojrzewa młode pokolenie. Książka o treści, jeśli nie rewelacyjnej, to wstrząsającej, bogato ilustrowana fotografiami. A fotografie to nie tuzinkowe, lecz przeciwnie stojące na poziomie pierwszorzędnych dokumentów socjologicznych. Wnętrza mieszkań, postacie robotników i ich rodzin, postawa przy pracy, wyrazy twarzy są tak uchwycone, iż wręcz przeżywa się te fragmenty wyrwane z życia. Fotografie znakomicie wzbogacają i tak cenną dla socjologa treść książki Stenbocka.

Str. *Rychliński* (Warszawa).

Bajanov Boris: Avec Staline dans le Kremlin. Paris, Ed. de France, 1931, str. 263.

Baker Richard St. Barbe: Men of the trees. In the mahogany forests of Kenya a. Nigeria. Introd. by Lowell Thomas. New York, Dial Press, 1931, str. 283.

- Baumont Maurice: *The fall of Kaiser*. Transl. by E. Ibbetson Jances. New York, Knopf, 1931, str. 270.
- Bondy Curt: *Scheuen. Pädagogische u. psychologische Betrachtungen zum Lüneburger Fürsorgeerziehungsprozess*. Berlin, Heymann, 1931, str. 47. (2 mk).
- Caulfield Ernest: *The infant welfare movement in the eighteenth century*. New York, Hoeber, 1931, str. 224.
- Eisenmenger Victor: *Archduke Francis Ferdinand*. Transl. by J. A. Calston. London, Selwyn & B., 1931, str. 285.
- En face d'une monde en crise. *Rapporti du Comité universel des Unions chrétiennes de jeunes gens à la 20. conférence universelle réunie à Cleveland du 4 au 9 août 1931*. Genève, Comité univ. des U. C. J. G., str. 317. (4 fr. szw.).
- O'Flaherty Liam: *Iwem to Russia*. New York, Harcourt, 1931, str. 297. (2,50 \$).
- Flynn John, Thomas: *Graft in business*. New York, Vanguard, 1931, str. 318
- Fraenkel Osmond K.: *The Sacco-Vanzetti case*. New York, Knopf, 1931, str. 580.
- Griebel Alexander: *Staatsnotwehr, Staatsnotstand und Femetötungen*. Kalimünz, Lafsleben, 1930, str. X + 69.
- Haumant Emile: *La formation de la Yougoslavie (15—12siècles)*. Paris, Bossard 1930 (Inst. d'études slaves de l'Univ. de Paris. Collection historique. 5.), str. XI + 753.
- Keyserling Hermann Graf: *Das Spektrum Europas*. 5. erw. Auflage. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1931, str. 404. (11 mk).
- Klein Fritz: *Auf die Barrikaden?* Hamburg, Hanseat. Verlagsanstalt, 1931, str. 116. (2 mk).
- Lymington Viscount: *Ich dien; the Tory path*. New York, Richard R. Smith 1931, str. 127.
- Maurras Charles: *Quand les Français ne s'aimaient pas. Chronique d'une renaissance. 1895—1905* Nouv. éd. contenant les passages supprimés par la censure et un index des noms cites. Paris, Hachette 1928 (Oeuvres de Charles Maurras. 4.), str. XVIII + 362.
- Monzie Anatole de: *Petit manuel de la Russie nouvelle*. Paris, Firmin-Didot, 1931, str. 338, 3 tabl.
- Moore Edward Roberts: *The case against birth control*. Introd. by Patrick Cardinal Hayes. New York, Century, 1931, str. 321.
- Muller Helen Marie: *Loblying in Congress*. New York, Wilson, 1931, str. 122.
- Ortega y Gasset José: *La redención de las provincias y la decencia nacional*. Artículos periodísticos de 1907 y 1920. Madrid, Rev. de Occidente, 1931, str. 218.
- Hier schreibt Paris. *Ein Sammelwerk von heute*. Hrsg. von Alfr. Wolfenstein. Berlin, Intern. Bibliothek, 1931, str. 334. (5 mk).

- Philipp s Henry Albert: Meet the Germans; in which an American sees the new Germany through its people. New York, Mac Bride, 1931, str. 346.
- Rutt mann Wilhelm Julius: Pädagogische Arbeitslehre. Halle, Marhold, 1931, str. 200. (7,60 mk).
- Sanger Margaret Higgins: My fight for birth control. New York, Farrar & Rinehart, 1931, str. 367.
- Schulz Heinrich: Politik u. Bildung. 100 Jahre Arbeiterbildung. Berlin, Dietz, 1931, str. 104. (1,60 mk).
- Tardieu André: L'épreuve du pouvoir. Paris, Flammarion, 1931, str. 283. 12 fr).
- Winkler John: William Randolph Hearst. Trad. de l'anglais par M. Lebas. Paris, Gallimard (Contemporains vus de près), 1931, str. 343.
- Woodruff Douglas: Plato's Britannia. (Dialoge über die Lage Englands). New York, Putnam, 1931, str. 241.
- Wulk Reinhold: Die Sendung des Nordens. Der Sinn des deutschen Freiheitskampfes. Leipzig, Koehler, 1931, str. 227. (2,85 mk).